

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
EKONOMIKOS KATEDRA

INDRĖ MEIRONAITĖ - GUDAITIENĖ
VIEŠOJO SEKTORIAUS EKONOMIKA
VSEmd5-01

TEMA
UŽSIENIO INVESTICIJOS LIETUVOJE: ANALIZĖ IR PERSPEKTYVOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. G. Mačys

Vilnius, 2006

TURINYS

IVADAS	3
I. TIESIOGINĖS UŽSIENIO INVESTICIJOS: PAGRINDINĖS SĄVOKOS, FUNKCIJOS IR ĮTAKOJANTYS VEIKSNIAI	6
1.1. Investicijų ekonominė esmė	6
1.2. Tiesioginių užsienio investicijų struktūra ir funkcijos	9
1.3. Užsienio investicijų teisinė bazė ir įtaka investiciniams procesams	21
1.4. Tiesiogines užsienio investicijas lemiantys veiksniai ir skatinimo modeliai	25
II. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ RAIDA LIETUVOJE IR ANALIZĖ	30
2.1. Tiesioginės užsienio investicijos 2000-2006m.	31
2.1.1. Tiesioginių užsienio investicijų dinamika	31
2.2. Tiesioginių užsienio investicijų efektyvumas	40
III. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS	49
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	62
SANTRAUKA	67
SUMMARY	68
PRIEDAI	69

IVADAS

Problemos aktualumas. Šiuolaikinėmis ekonominių procesų globalizacijos sąlygomis prekyba užleidžia tarptautinių ekonominių santykių varomosios jėgos pozicijas tarptautiniam kapitalo judėjimo procesui, kuris paskutiniaisiais dešimtmečiais daro vis didesnę įtaką tarptautinei prekių, paslaugų ir technologijų srautų kaitai ir jų struktūrai. Nors pagrindinis vaidmuo tenka galingiausioms ir labiausiai ekonomiškai išsivysčiusioms valstybėms bei regionams, tačiau ir nedidelės šalys, siekiančios turėti efektyviai funkcionuojančios rinkos bei šalies ekonomiką, negali likti nuošalyje. Jos vis plačiau ir giliau įsitraukia į kapitalo eksporto procesus. Šiandien tampa akivaizdu, kad svarbiausia sąlyga klestėti valstybei yra didelis investicijų aktyvumas. O tai pasireiškia vidinių, išorinių resursų efektyviu panaudojimu ir investicijų priviliojimu.

Remiantis pasauline patirtimi teigiama, kad užsienio investicijų pritraukimas ir jų panaudojimas sąlygoja ekonomikos plėtrą ir skatina socialines – ekonomines reformas šalyje¹. Tai, kad investicijos yra ekonomikos variklis, verčia valstybių vadovus susimąstyti apie tai, kaip sukurti ne tik palankesnes sąlygas užsienio investicijų atėjimui, tačiau ir kaip gauti kuo didesnės naudos iš jų. Todėl būtent taip realizuojama investicinė politika ir formuojasi investicinis klimatas.

Užsienio kapitalo investicijų reikšmė Lietuvos ūkiui buvo suvokta vos tik atkūrus šalies nepriklausomybę. Todėl siekimas pritraukti į šalies ūkį kuo daugiau užsienio investicijų yra racionalus. Šalies vidaus finansinių išteklių, reikalingų šalies ūkiui pertvarkyti bei modernizuoti taip, kaip reikalauja esama padėtis, paprasčiausiai neužtektų². Todėl ypač svarbu, kad šalyje vyrėtų patraukli investicijoms atmosfera. Lietuvoje yra keli užsienio kapitalo investavimo būdai: tiesioginės investicijos steigiant įmones, perkant veikiančių įmonių akcijas bei suteikiant šioms įmonėms ilgalaikes ar trumpalaikes paskolas ir netiesioginės investicijos – teikiant kreditus bei paskolas Lietuvos ekonomikos restruktūrizacijai bei gamybos modernizavimui³.

Esant ribotiems kapitalo ištekliams Lietuvoje, užsienio investicijos yra labai efektyvios, skatinant gamybos augimą, eksportą, keliant prekių ir paslaugų kokybę, kuriant naujas darbo vietas ir padedant įmonėms sėkmingiau konkuruoti laisvosios rinkos sąlygomis.

Tiesioginės investicijos yra vienas pagrindinių šalies ūkio renovacijos veiksnių, nes atsiranda galimybė diegti modernias technologijas, įgyvendinti naujas ir progresyvias vadybos idėjas. Be to, tiesioginės užsienio investicijos (TUI) Lietuvoje buvo ir yra vienas iš šalies ūkio augimo pagrindinių stimuliatorių.

¹ Davulis G. Teisinės bazės, reglamentuojančios užsienio investicijas Lietuvos Respublikoje, raida ir jos įtaka investicijų procesui//Jurispundencija, 2003, T.47(39).P.98.

² The World Bank. Lithuania Investment Climate Assessment// <http://web.worldbank.org>

³ Paul T. Tarptautiniai ekonomikos pagrindai. Vilnius, 1999

Tad atsižvelgiant į TUI aktualumą Lietuvai, yra svarbu išnagrinėti ne tik užsienio investicijų atsiradimo Lietuvos Respublikoje prielaidas, jų vystymas, dinamiką, bet ir pažvelgti į sąlygas ir paskatas tiesioginėms užsienio investicijoms Lietuvoje bei palyginti su kitomis Baltijos šalimis.

Šio magistrinio **darbo tikslas** – išanalizuoti TUI Lietuvoje ir aptarti šio proceso perspektyvas šalyje.

Yra išskiriami šie **darbo uždaviniai**:

1. Įvertinti TUI, tenkančių atskiriems ekonomikos sektoriams, poveikį bendrai ūkio plėtrai bei atlikti diferencijuotas atskirų užsienio kapitalo srautų, tenkančių atskiriems ūkio sektoriams, poveikio ekonomikos augimui įvertinimą.
2. Atlikti detalią TUI, tenkančių atskiroms Lietuvos ūkio šakoms, tendencijų apžvalga ir įvertinti jų efektyvumą.
3. Išskirti reikšmingiausias užsienio kapitalo srautus bei svarbiausias Lietuvos ūkio vystymosi šakas.
4. Apžvelgti teisinę bazę, kuri reglamentuoja TUI Lietuvoje ir Lietuvos vykdomą politiką.
5. Suformuluoti pagrindines valstybės ekonomikos politikos kryptis TUI atžvilgiu.
6. Apžvelgti TUI perspektyvas.

Darbo objektas - tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje.

Darbo dalykas – tiesioginių užsienio investicijų vystymasis, kryptingumas, problematiškumas ir ateitis.

Tyrimo metodai. Siekiant pagrindinio darbo tikslo bei uždavinių įgyvendinimo, buvo naudojami šie tyrimo ir analizės metodai: abstraktus teorinis metodas; sisteminė, lyginamoji ir loginė analizės, makroekonominių rodiklių įvairūs analizės metodai. Darbe plačiai naudojami ir aprašomosios statistikos metodai: statistinės medžiagos grupavimas ir lentelių sudarymas, grafinio vaizdavimo metodas.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys dalys. 1-oje teorinėje dalyje apžvelgiami užsienio ir Lietuvos autorių pateikiami TUI teoriniai aspektai- struktūra, funkcijos, aptariama ekonominė TUI reikšmė šalies ūkiui. Pateikiama TUI reglamentuojančios teisinės bazės analizė. Apžvelgiami TUI įtakančių sąlygų bei veiksnių apibudinimai, o taip pat ir skatinimo modeliai.

2-oje dalyje analizuojama TUI dinamika Lietuvoje 2000-2006 m.: aptariami investicijų srautų, pasiskirstymo pagal sektorius, užsienio šalis kitimas, regioniniai aspektai. Taip pat analizuojamas TUI efektyvumas šalies ekonomikos augimui.

Trečiojoje dalyje aptariamos TUI tendencijos ir skatinimo perspektyvos ateityje. Apibendrinami įvairių tyrimų duomenys, nurodantys trukdžius, kurie stabdo TUI atėjimą į Lietuvą, o taip pat išryškinami šalies privalumai.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai.

Naudotos užsienio ir lietuvių autorių parašytos monografijos, teminių straipsnių rinkiniai, studijų vadovai, straipsniai. Rašydama šį darbą studijavau J.H. Dunning, H. Shatz, A.J. Venables, M. Tvaronavičienės, atliktus darbus bei tyrimus. Darbe naudoju Statistikos departamento, Lietuvos ekonominės plėtros agentūros, Lietuvos bankų apžvalgų informaciją. Taip pat naudotos tarptautinių organizacijų UNCTAD, OECD, WAIPA, Pasaulio banko, EBRD duomenų bazės ir leidiniai.

Darbo apimtis 68 puslapiai be priedų. Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, priedai. Darbe pateikti 9 paveikslai, 2 lentelės.

I. TIESIOGINĖS UŽSIENIO INVESTICIJOS: PAGRINDINĖS SAŲOKOS, FUNKCIJOS IR ĮTAKOJANTYS VEIKSNIAI

1.1. Investicijų ekonominė esmė

Pasaulyje vyksta atkakli kova dėl investicijų, nes būtent jos dažniausiai lemia šalies ekonominio vystymosi tempus - ilgalaikis ir efektyvus šalies ekonomikos augimas didele dalimi priklauso nuo investicinio aktyvumo lygio bei apimčių. Kad būtų galima efektyviai nukreipti bei formuoti investicijų ekonominę efektyvumą būtina gili analizė.

Terminas „investicijos“ kilęs iš lotyniško žodžio „invest“, reiškiančio „įdėti“⁴. Platesniu požiūriu investicija reiškia kapitalo įdėjimą tikslu paskesnio jo padidėjimo. Tuo pačiu kapitalo prieaugio turi pakakti tam, kad investitoriui būtų kompensuota tai, kad jis šiuo periodu atsisako naudoti turimas lėšas, jis turi būti apdovanotas už riziką ir jam turi būti atlyginti būsimi infliaciniai nuostoliai.

Kapitalo prieaugio šaltinis ir pagrindinis investicijų įgyvendinimo motyvas yra gaunamas iš jų pelnas. Šie du procesai - kapitalo įdėjimas ir pelno gavimas - gali vykti skirtingais laikotarpiais. Šiems procesams vykstant vienas po kito, pelnas gaunamas iš karto, kai tik pasibaigia investicinis periodas. Jiems vykstant lygiagrečiai, pelnas pradamas gauti dar nepasibaigus investavimo etapams. Kai šie procesai vyksta intervalais, tarp investicijų pabaigos ir pelno gavimo pradžios praeina tam tikras tarpas, kuris dažniausiai priklauso nuo konkrečių investicinių procesų ypatybių.

Charakterizuojant investicijų ekonominę esmę, galima pabrėžti, kad šiuolaikinėje literatūroje šis terminas traktuojamas klaidingai arba labai siaura prasme. Tipiškiausia klaida yra ta, kad bet koks lėšų įdėjimas, kuris gali ir nedidinti nei kapitalo prieaugio, nei pelno, suprantamas kaip investicijos⁵. Tokiam lėšų įdėjimui dažniausiai priskiriamos taip vadinamos investicijos televizorių, automobilių, butų ir pan. pirkimui, kurios savo ekonominiu turiniu nepriklauso investicijoms. Įsigyjant šias prekes, lėšos tiesiogiai naudojamos ilgalaikiam vartojimui, išskyrus jei jų įsigijimo tikslas yra pardavimas.

Dažna klaida yra termino „investicijos“ sutapatinimas su terminu „kapitaliniai įdėjimai“. Investicijos šiuo atveju yra lėšų įdėjimas pagrindinių priemonių atnaujinimui (pastatų įrengimui, transporto priemonių ir pan.). Tuo pačiu investicijos gali būti panaudotos ir apyvartinėms lėšoms, ir įvairiems finansiniams instrumentams (akcijos, obligacijos), ir atskiroms

⁴ Mayer T., Duesenberry J.S., Alibery R.Z. Pinigai, bankai ir ekonomika. Vilnius, 1997

⁵ Kvinauskaitė V. Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Kaunas, Technologija, 2003

nematerialių aktyvų rūšims (patentai, licenzijos, know-how)⁶. Kapitaliniai įdėjimai suprantami siauresne reikšme ir gali būti kaip viena iš investicijų formų, bet ne jų analogas.

Daugumoje apibrėžimų pažymima, kad investicijos yra piniginių lėšų įdėjimas. Su šituo negalima sutikti, nes kapitalo investavimas gali būti vykdomas ne tik pinigais, bet ir kitomis formomis (turtu, finansiniais instrumentais, nematerialiais aktyvais ir t.t.).

Taip pat daug kur pažymima, kad investicijos yra ilgalaikis lėšų įdėjimas⁷. Atskiros investicijų formos yra ilgalaikės, tačiau investicijos gali būti ir trumpalaikės, pavyzdžiui, trumpalaikiai finansiniai įdėjimai į akcijas, taupomuosius sertifikatus, trumpalaikes obligacijas ir t.t. Investicijos - tai įvairių rūšių turtinės ir intelektualinės vertybės, įdedamos į verslą ar kitus objektus ar sferas, ko pasekoje sukuriamas pelnas arba pasiekiamas koks nors socialinis efektas⁸. Tokiomis vertybėmis gali būti: piniginės lėšos, tiksliniai bankiniai indeliai, akcijos ir kiti vertybiniai popieriai, kilnojamasis ir nekilnojamasis turtas, turtinės teisės, išeinančios iš autorinių teisių, patirtis, techninių, technologinių, komercinių bei kitų žinių atsipirkimas, apiformintas kaip techninė dokumentacija, kuri yra reikalinga vienokio ar kitokio proceso organizavimui, teisė naudotis žeme, vandenimis bei kitais resursais.

Investicijos vaidina gana svarbų vaidmenį ekonomikos vystyme ir efektyviame jos funkcionavime. Šį vaidmenį padeda išsiaiškinti terminai „bendrosios investicijos“ ir „grynosios investicijos“.

Bendrosios investicijos - tai bendra investicinių lėšų apimtis konkrečiu laikotarpiu, nukreiptų į naują statybą, gamybos priemonių įsigijimą bei prekių - materialinių atsargų augimą⁹.

Grynosios investicijos - tai bendrųjų investicijų suma, sumažinta amortizacinių atskaitymų suma per atitinkamą laikotarpį¹⁰.

Grynujų investicijų dinamikos rodikliai atspindi konkrečios šalies ekonominio išsivystymo charakterį konkrečiame laikotarpyje. Jei grynujų investicijų suma yra neigiamas skaičius (kai bendrųjų investicijų suma yra mažesnė už amortizacinių atskaitymų sumą), tai reiškia gamybinio potencialo smukimą ir kaip rezultatas, yra gaminamos produkcijos kiekio mažėjimas. Ši situacija yra charakterizuojama kaip „valstybė, pravalganti savo turtą“. Jei grynujų investicijų suma lygi nuliui, tai reiškia šalies ekonominio lygio kilimo nebuvimą ir, kaip rezultatas, gamybinis potencialas lieka nepakitęs. Tokia situacija charakterizuojama kaip „valstybės trypčiojimas vienoje vietoje“. Jei grynujų investicijų suma yra teigiamas skaičius, tai

⁶ ten pat

⁷ Vengrauskas V., Perminienė N. Tarptautinis verslas. Kaunas, Technologija, 2002

⁸ Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas

⁹ ten pat

¹⁰ ten pat

reiškia, kad šalies ekonomika yra kilimo stadijoje, nes vykdo gamybinio ir kitokio potencialo augimo politiką. Tokia situacija charakterizuojama kaip „besivystančios ekonomikos šalis“.

Grynųjų investicijų kiekio padidėjimas skatina pajamų didėjimą. Esant tokiai situacijai, pajamų sumos augimo tempai žymiai viršija investicijų apimties augimo tempus.

Pavyzdys. Diegiant naują technologiją, įsigyta naujų įrengimų už 100 000 Lt, tai leido gauti statybininkams ir mašinų gamintojams tokio pat dydžio pajamas. Jeigu jie pusę savo pajamų išleis vartojimui, tai tų vartojamųjų prekių ir paslaugų gamintojai gaus - 50 000 Lt pajamų. Jei ir šie pusę pajamų išleis vartojimui, tai kiti prekių ir paslaugų gamintojai gaus 25 000 Lt pajamų. Tokiu būdu šis procesas vyksta iki pat galo, t.y. iki 1 Lt. Vadinasi, iš kiekvieno lito investicijų pavyksta gauti 2 - 3 Lt pajamų. Ekonomikos teorijoje šis procesas – pajamų augimas didesniu kiekiu nei investicijos į ekonomiką - vadinamas multiplikatoriaus efektu¹¹.

Pats terminas **multiplikatorius** (lotyniškai „multiplikator“ reiškia daugintojas arba daugiklis) yra ekonominis dydis, rodantis vieno kintamojo generuojamo dydžio priklausomybę kitimą sužadinusiojo kintamojo poveikio¹². Taigi šis dydis charakterizuojamas kaip koeficientas pajamų augimo nuo grynųjų investicijų apimties augimo.

Investicijų apimtys priklauso nuo įvairių ekonominių ir ne tik faktorių. Ko gero labiausiai investicijų apimtys priklauso nuo gaunamų pajamų paskirstymo tarp vartojimo ir taupymo¹³. Esant vidutiniškai mažoms vieno asmens pajamoms, pagrindinė jų dalis tenka vartojimui. Pajamų augimas didina vartojimo bei taupymo dalis tiek kokybine, tiek kiekybine prasme. Taupymo dalis didėja sparčiau nei vartojimo. Ši taupymo pajamų dalis yra pagrindinis investicijų resursas.

Augant pragyvenimo lygiui, lėšos, skiriamos maistui, nusistoja viename lygyje, o lėšos, skiriamos ne maistui, auga sparčiau ir artėja į begalybę. Šios lėšos ir yra pagrindinis investicijų šaltinis.

Iš to galima padaryti išvadą, kad santykinis santaupų didėjimas „atitinkamai“ didina investicijų apimtį ir atvirkščiai.

Didelę reikšmę investicijų apimtims turi paskolų palūkanų normos dydis¹⁴. Taip yra todėl, kad investicinio proceso eigoje yra naudojamas ne tik nuosavas, bet ir skolintas kapitalas. Jei laukiama grynojo pelno norma viršija paskolų palūkanų normos dydį, tai esant bendroms sąlygoms galima tikėtis, kad investavimas bus sėkmingas. Paskolų palūkanų normos dydžio didėjimas mažina investicijų apimtį ir atvirkščiai.

¹¹ Mayer T., Duesenberry J.S., Alibery R.Z. Pinigai, bankai ir ekonomika. Vilnius, 1997

¹² ten pat

¹³ Kvainauskaitė V. Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Kaunas, Technologija, 2003

¹⁴ The World Bank. Lithuania Investment Climate Assessment// <http://web.worldbank.org>

Tarp faktorių, turinčių ženkliai įtaką investicijų apimtims pasikeitimui, reikėtų atkreipti dėmesį į infliacijos tempą¹⁵. Kuo aukštesnis šis rodiklis, tuo didesniu procentu nuvertės būsimas pelnas iš investicijų ir tuo mažiau bus suinteresuotumo didinti investicijų apimtį (ypatingą reikšmę šis faktorius turi ilgalaikėms investicijoms).

Sąlyginis taupymo ir pajamų svoris priklausomai nuo visuomenės pragyvenimo lygio turi tiesioginę reikšmę investicijų apimtims. Esant vidutiniškai aukštomis pajamoms, eiliniai investuotojai dalį savo lėšų gali skirti kaupimui. Kaupimas gali pasižymėti ne tik vertybinių popierių įsigijimu ar indelių banke padėjimu. Tai gali atsispindėti lizinguojant, draudžiantis gyvybę kaupiamuoju draudimu ir t.t.

Laukiama pelno norma turi taip pat labai svarbią įtaką investicijų apimčių didėjimui. Jei laukiama pelno norma yra didesnė už vidutinę, tai reiškia, kad ūkio subjektai bus linkę daugiau pelno skirti investicijoms arba padidinti dividendų procentą, kuris atlieps teigiamai akcininkų pajamoms.

1.2. Tiesioginių užsienio investicijų struktūra ir funkcijos

Šiuolaikinės tiesioginių užsienio investicijų (TUI) teorijos kūrimo ir susidomėjimo investavimo klausimais pradžia laikomas S. Hymer 1960m. tyrimas, kuriame buvo iškelta prielaida, kad vietinės kompanijos vidaus rinkoje yra pranašesnės už užsienio įmones todėl, kad geriau žino vietinę aplinką¹⁶. Taigi, siekdamas kompensuoti šį trūkumą, užsienio kompanijos turi įgyti pranašumą kitose srityse. TUI - vienas iš pranašumo įgijimo būdų, padedantis užsienio kompanijoms kontroliuoti vietinių įmonių sprendimų priėmimo procesą (įsigyja visą ar dalį vietinėje rinkoje veikiančios įmonės, įsigyja licenzijas ar kuria kartelius).

Tiesioginės užsienio investicijos gali būti geriausiai apibūdintos kaip ilgalaikis kompanijos kapitalo užsienyje srautas, kurio pagalba investuotojas gali naudotis tam tikra įtaka vietinės įmonės valdymui ir eksploatavimui¹⁷. Remiantis EBRD, TUI laikoma įmonės resursų perkėlimas, apimant kapitalą, technologijas ir personalą, į užsienio įmonę, siekiant įgyti tos įmonės kontrolę¹⁸. Pagal OECD metodiką, TUI yra laikoma tokia investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės valdyme, t.y. daryti įtaką įmonės valdymui¹⁹. Tarptautiniame

¹⁵ ten pat

¹⁶ Yamin M. A critical re-evaluation of Hymer's contribution to the theory of the multinational corporation//www.cbs.dk/departaments/int/seminarpapers/hyme.pdf

¹⁷ McGrath P.T. Tarptautinės ekonomikos pagrindai. Vilnius, Margi raštai, 1999

¹⁸ Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas www.EBRD.com

¹⁹ www.oecd.org

kontekste, TUI dažniausiai naudoja tarptautinės korporacijos gamybos, išteklių gavybos ar paslaugų srityse. D. Salvatore pažymi, kad TUI šiandiena yra pagrindinis instrumentas tarptautinio privataus kapitalo judėjimui²⁰.

Tarptautinės korporacijos (TK) (*multinational corporations* (MNCs)) – tai įmonės, valdančios verslą daugiau nei vienoje šalyje²¹. 1 lentelėje pateikiamos didžiausios pasaulio TK.

1 lentelė. Pasaulio didžiausios tarptautinės korporacijos, 2004 m. (mln. USD ir darbuotojų skaičius)

Nr.	Pavadinimas	Šalis	Pramonės sektorius	Turtas		Pardavimai		Darbuotojai	
				Užsienyje	Bendrai	Užsienyje	Bendrai	Užsienyje	Bendrai
1	General Electric	JAV	Elektros ir elektroninė įranga	448 901	750 507	56 896	152 866	142 000	307 000
2	Vodafone Group Plc	Jungtinė Karalystė	Telekomunikacijos	247 850	258 626	53 307	62 494	45 981	57 378
3	Ford Motor	JAV	Automobiliai	179 856	305 341	71 444	171 652	102 749	225 626
4	General Motors	JAV	Automobiliai	173 690	479 603	59 137	193 517	114 612	324 000
5	British Petroleum Company Plc	Jungtinė Karalystė	Naftos eksportas/ perdirbimas/ platinimas	154 513	193 213	232 388	285 059	85 500	102 900
6	Exxonmobil	JAV	Naftos eksportas/ perdirbimas/ platinimas	134 923	195 256	202 870	291 252	52 968	105 200
7	Royal Dutch/Shell Group	Jungtinė Karalystė/ Nyderlandai	Naftos eksportas/ perdirbimas/ platinimas	129 939	192 811	170 286	265 190	96 000	114 000
8	Toyota Motor Corp.	Japonija	Automobiliai	122 967	233 721	102 995	171 467	94 666	265 753
9	Total	Prancūzija	Naftos eksportas/ perdirbimas/ platinimas	98 719	114 636	123 265	152 353	62 227	111 401
10	France Telecom	Prancūzija	Telekomunikacijos	85 669	131 204	24 252	58 554	81 651	206 524

Šaltinis: UNCTAD www.unctad.org/en/docs/wir2006overview_en.pdf

Pagrindinė priežastis, dėl kurios susikuria šios korporacijos- konkurencinių privalumų įgijimas pasauliniu mastu gaminamai produkcijai ir jos platinimui. Konkurenciniai pranašumai didėja tiek dėl vertikalios, tiek dėl horizontalios integracijos su dukterinėmis įmonėmis. Vertikalios integracijos dėka, dauguma TK gali užsitikrinti žaliavų ir tarpinių produktų tiekimą ir išvengti užsienio rinkose dažnai išskylančių nesklandumų. Tai taip pat leidžia pagerinti platinimą ir aptarnavimo kokybę. Tuo tarpu horizontali integracija padeda geriau apsaugoti ir išplėsti monopolinę galią, pritaikyti produktus prie vietinių sąlygų ir pageidavimų, ir užtikrinti

²⁰ Salvatore D. International Economics. New Jersey, Prantice Hall, 1998

²¹ Zervoyianni A., Argiros G. European Integration. Athina, 2006

produkcijos kokybę. Prie konkurencinių privalumų taip pat reikėtų paminėti ir masinę gamybą, finansavimą, tyrimus ir vystymąsi bei informacijos apie rinką rinkimą. Dideli kapitaliniai įdėjimai leidžia TK turėti geresnį darbuotojų ratą ir produkcijos specializaciją nei mažesnėms vietinėms įmonėms. Prekių komponentai, kurie nereikalauja didelio išsilavinimo gali būti gaminami pigios darbo jėgos šalyse ir pervežami galutiniam surinkimui. TK ir dukterinės firmos turi geresnes sąlygas ir terminus tarptautinėse kapitalo rinkose, todėl gali finansuoti didelius projektus. Literatūroje yra nurodomi kelios priežastys, kurios skatina TK naudoti TUI²². Tai:

- pagrindinė įmonė (*parent company*) gali nuspręsti įsteigti naują – plyno lauko - dukterinę įmonę, tad statomos naujos gamyklos ir diegiamos naujos technologijos kitoje šalyje;
- pagrindinė įmonė gali bandyti susijungti su užsienio įmone (arba perkant kontrolinį akcijų paketą arba susijungiant) ir perimti tiesioginį valdymą;
- pagrindinė įmonė gali įkurti bendro kapitalo įmone su užsienio firma;
- pagrindinė įmonė gali perkelti kapitalą į užsienį siekdama finansuoti dukterinės įmonės plėtrą;
- dukterinių įmonių uždirbtas pelnas yra reinvestuojamas.

Kalbant apie tiesiogines užsienio investicijas, reikėtų atskirti portfelines investicijas.

Portfelinės investicijos – tai nuosavybės vertybiniai popieriai, nepriskirti tiesioginėms investicijoms (akcijos, kurios suteikia jų savininkui mažiau kaip 10 procentų balsų), vertybiniai skolos popieriai, rinkos ir investiciniai vertybiniai popieriai (obligacijos, vekseliai, indėlių sertifikatai), kitos finansų rinkos priemonės, kurios įsigyjamos pajamoms uždirbti, tačiau nesuteikia reikšmingo vaidmens priimant įmonės valdymo sprendimus²³. Kitaip tariant- tai kapitaliniai įdėjimai į vertybinius popierius. Šios investicijos labiau svarbios individualiam investuotojui. Portfelinės investicijos yra kaip papildomas lėšų šaltinis tiesioginėms investicijoms. Pagrindinis skirtumas tarp portfelinių ir tiesioginių investicijų yra tas, kad portfelinės investicijos nesuteikia investuotojui valdymo teisių. Ši investicijų rūšis yra pavojingesnė jas priimančiai šaliai, negu pačiam investuotojui, nes gali greit pasitraukti iš šalies, jeigu investicijos nepateisina lūkesčių.

Literatūroje pabrėžiamas ir kitas šių dviejų investicijų rūšių skirtumas - portfelinių investicijų teorija negali paaiškinti, kodėl vietinės įmonės vietoj pasiskolinimo ir investavimo

²² ten pat

²³ Statistikos departamentas prie LRV www.stat.lt/uploads/stformos/finansai/F_06_k39.doc

renkasi tiesiogines investicijas iš užsienio²⁴. Čia vėlgi reiktų grįžti prie TK- horizontalios (kai investuojama į tokią pačią veiklą kaip savo šalyje) ir vertikalios (kai investuojama į užsienio įmonės veiklą) integracijos. Taip pat reiktų paminėti ir tai, kad TUI gali būti panaudotos kaip priemonės, siekiant išvengti importo tarifų ar pasinaudoti užsienio vyriausybių subsidijomis siekiant skatinti TUI. Kitos galimos priežastys- įeiti į užsienio oligopolinę rinką tam, kad pasidalinti pelnu, įsigyti perspektyvią užsienio įmonę siekiant išvengti galimo konkurento ir eksporto rinkos praradimo, ar tiesiog todėl, kad didelės TK turi pakankamus finansinius išteklius įeiti į naujas rinkas.

Nagrinėjant TUI reiktų paminėti, kad joms priskiriamas ne tik pirminis kapitalo investavimas, bet ir visos vėlesnės ekonominės operacijos tarp investuotojo ir investavimo įmonės. Tiesiogines užsienio investicijas sudaro tokios dalys:

- Tiesioginiam užsienio investuotojui tenkanti *Įmonės nuosavo kapitalo dalis* (atsižvelgiant į turimas balsavimo teises, t.y. į turimą įmonės įstatinio kapitalo dalį);
- *Reinvesticijos* - tiesiogiai užsienio investuotojui priklausanti, bet dividendų forma nepaskirstyta, o įmonėje likusi pelno dalis (taip pat nuo turimų balsavimo teisių procento). Pagal LR investicijų įstatymą, reinvesticijos apibrėžiamos kaip iš investicijų gauto pelno (pajamų) investicijos tame ūkio subjekte, kuriame šis pelnas (pajamos) buvo gautas;
- *Tiesioginio užsienio investuotojo investavimo įmonei suteiktos ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos* (paskolos, gautos Lietuvos Valstybės vardu ir paimtos su Vyriausybės garantija, nėra tiesioginės užsienio investicijos);
- *Kitas įmonės kapitalas* — tai tiesioginio užsienio investuotojo ir investavimo įmonės prekybos skolos, priskaičiuoti, bet neišmokėti dividendai, privilegijuotos akcijos nesuteikiančios teisių į turtą likviduojant įmonę, palūkanos už paskolas²⁵.

Investicijos reikšmingos tuo, kad tai yra indėlis į šalies ekonomikos gerovę. Statant naujas gamyklas, investuojant į naują techniką ir naują produkciją, pramonei leidžiama pateikti daugiau tobulėsių prekių ir paslaugų vartotojams, o investicijos į socialinį kapitalą (mokyklas, sveikatos apsaugą) prisideda prie bendro gyvenimo lygio kilimo. Augant investicijoms, didėja nacionalinės pajamos.

Tiesioginės užsienio investicijos turi keletą formų. Viena iš jų - „plyno lauko“ (*greenfield*) investicijos. „Plyno lauko“ investicijos - tai tokia investicijų rūšis, kai investuojama į naujo statinio statybą ir įrengimą „plyname lauke“, verslui organizuoti. Plynas laukas suvokiamas kaip neužstatytas (neįrengtas) žemės sklypas.

²⁴ Salvadore D. International Economics. New Jersey, Prantice Hall, 1998

²⁵ Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje// Statistikos departamentas prie LRV, 2004

Antra - įmonių susijungimai ir pirkimai. Viena iš formų - investicijos į nebaigtus statyti statinius ir konstrukcijas (*brownfield*), kurių negalima užbaigti dėl lėšų stokos ar dėl užsitęsusio statybos proceso jie tampa nereikalingi (netinkami naudoti pagal paskirtį).

Trečia- TUI atėjusios per privatizavimą, valstybei išparduodant turtą. Turtas (įmonės, pastatai, ir pan.) gali būti parduodami tiesiogiai, naudojant investicinius čekius, arba siūlant akcijas per pirminį viešą pasiūlymą vertybinių popierių biržose (IPO - Initial Public Offering)²⁶.

Tiesioginiais užsienio investuotojais gali būti individualūs asmenys, akcinės bendrovės, juridinio asmens teisės turinčios ar neturinčios personalinės įmonės, susijusios asmenų ar įmonių grupės, vyriausybės ar vyriausybės tarnybos, koncernai arba kitos organizacijos, kurioms priklauso tiesioginių užsienio investicijų įmonės kitose šalyse nei jie patys reziduoja²⁷.

Anot Dunning (1996), užsienio investuotojus, galima suskirstyti į sekančias kategorijas pagal jų motyvus²⁸:

1) siekiančius išplėsti rinkas (*market seekers*). Norint sudominti ir pritraukti į šalį šiuos investuotojus, visų pirma, reikia pradėti identifikuoti save kaip išsiskiriančią iš regionų šalį ir liberalizuoti ekonomiką, kad produkciją galima būtų eksportuoti į gretimas valstybes. Šie investuotojai (pvz., Philip Morris (JAV), Coca Cola (JAV), Ambt Teleholdings Consortium (Švedija), Statoil (Norvegija)), galima sakyti buvo pirmieji Baltijos regione, tame tarpe ir Lietuvoje, nes Baltijos šalys visada buvo tradiciniai vartai tarp rytų ir vakarų, tokiu būdu sukurdamos labai geras plėtros galimybės, kurios remiasi prekybos ir verslo partneryste. Antra, dauguma Lietuvos ekonominės politikos kryptių buvo plėtojamos siekiant narystės Europos Sąjungoje.

2) siekiančius pasinaudoti gamtinių išteklių eksploatavimu (*natural resources seekers*) - šios investicijos yra glaudžiai susijusios su geografine padėtimi ir, jei investuojama tik į resursų išgavimą, yra ne tokios mobilios kaip investicijos į apdirbamąją pramonę. Teigiama, kad vyriausybės dažniausiai turi didelę įtaką derybų procese su TK. Dabartinė Lietuvos ekonomikos struktūra ir bendrieji jos bruožai atsirado dėl sovietinės planinio ūkio sistemos, nors reikia pripažinti, kad pastovesnės jos ypatybės susijusios su istorijos raida ir geografine padėtimi. Miškai yra svarbiausias Lietuvos gamtos turtas. Užsienio investuotojų, kurių pasirinkimą nulėmė žaliavų pasiūla, pavyzdžiais galima laikyti Skanska OY (Suomija), Toloram Group (JAV), IKEA Group (Švedija), Parte Insulation/NEFCO (Švedija/Suomija).

3) siekiančius produktyvumo (*efficiency seekers*) – šios TK investuoja į tas šalis, kurios gali pasiūlyti žemesnius jų veiklos kaštus, t.y. kvalifikuotą ir disciplinuotą darbo jėgą bei

²⁶ Kvainauskaitė V. Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Kaunas, Technologija, 2003

²⁷ Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas

²⁸ Blomstrom M., Kokko A. The Economics of FDI incentives.-National bureau of Economic Research (NBER), working paper

išvystytą technologinę ir fizinę infrastruktūrą. Tokiais investavimo pavyzdžiais galima laikyti kompanijas, besikuriančias laisvosiose ekonominėse zonose.

4) siekiančius įsigyti strategiškai svarbaus turto ir galimybių ateityje (*strategic asset or capability seekers*) - investicijomis siekiama apsaugoti arba padidinti turimus konkurencinius pranašumus. Iš esmės tai susiję su strateginių įmonių privatizavimu Baltijos valstybėse. Pavyzdžiui JUKOS įsigijusi 2002 m. „Mažeikių naftos“ kontrolinį akcijų paketą, neslėpė, kad Lietuvą laiko tramplinu savo produkcijai į Vakarų rinkas.

Analizuojant TUI iškyla klausimas - ar turi TUI alternatyvų? Įmonės gali pasirinkti ir kitas strategijas. Viena iš alternatyvų būtų eksportas. Tuo atveju, jei užsienio rinka nėra labai apsaugota tarifais, vietinė firma gali užimti užsienio rinką eksportuodama savo produkciją. Tačiau, kad įmonė imtųsi šios strategijos, ji turi žinoti užsienio rinkos charakteristiką: dydį, perspektyvas, paklausos kryptį ir konkuruojančių prekių kokybę. Kadangi ši informacija brangi, eksportavimas yra mažesnės rizikos strategija. Tačiau eksportas dažnai apribojamas dideliais tarifais ir transportavimo kaštais, kas pasitarnauja kaip apsauginė siena. Netarifiniai prekybos barjerai ir valiutos kurso kaita taip pat gali brangiai kainuoti. Reiktų paminėti, kad kartais nėra galimybės rinktis tarp eksporto ir TUI; pvz. Boeing kompanijai yra geriau centralizuoti gamybą Sietle (JAV) ir eksportuoti lėktuvus, nei kurti dukterines įmones, kas pareikalautų milžiniškų subsidijų.

Kita TUI alternatyva yra patentavimas (kai vietinė firma suteikia teisę užsienio kompanijai gaminti ir platinti jos prekes užsienio rinkose naudojant tą patį ar kitą prekinį ženklą. Pvz. Coca-cola yra gaminama įvairiose šalyse tuo pačiu pavadinimu. Šios strategijos privalumas tas, kad įmonei turinčiai ketinimų užsienio rinkose nereikia žinoti užsienio rinkos charakteristikų, kas būtina norint užsiimti eksportu, kadangi įmonė naudoja vietinės firmos turimas žinias. Taip pat šis metodas nereikalauja kapitalinių išlaidų ir yra mažiau rizikingas nei TUI ar eksportavimas, ypačiai esant politiniam nestabilumui ar socialiniams neramumams užsienio šalyje (Harris 1999). Tačiau pagrindinė įmonė išleidžia nemažai lėšų tam, kad užtikrintų kitos įmonės gaminamų produktų kokybę.

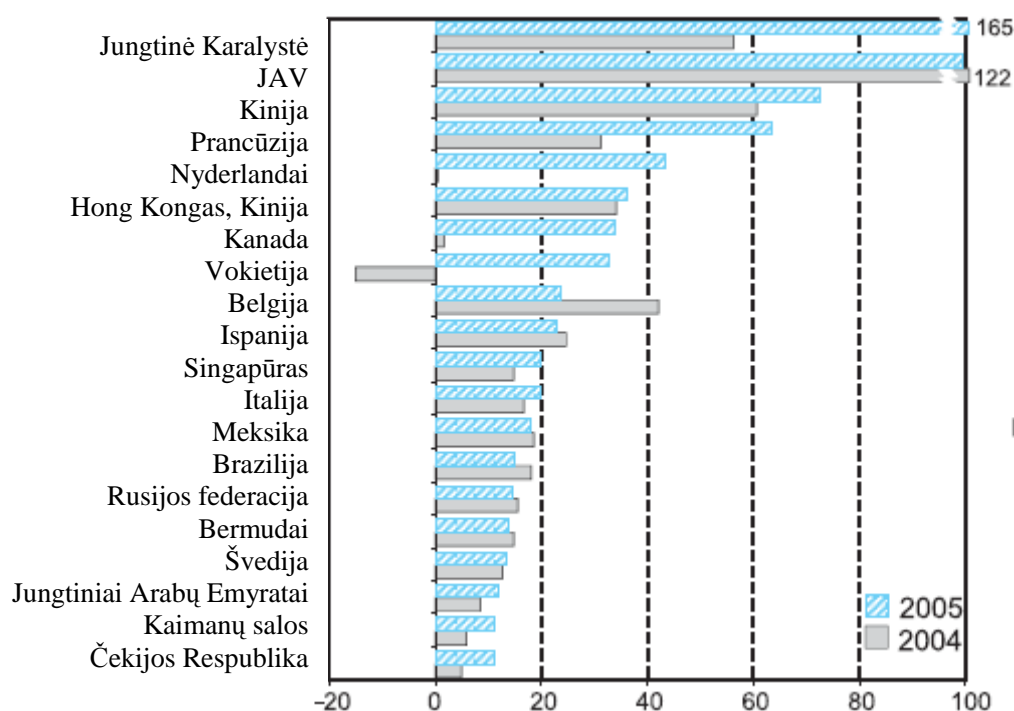
Frančizė taip pat yra laikoma TUI alternatyva. Pats principas panašus į patentavimo, tačiau daug ilgesniam laikui ir pagrindinė įmonė turi visišką produktų išvaizdos kontrolę ir standartizuota jų kokybę. Kaip frančizės pavyzdį galima pateikti Benetton, The Body Shop, McDonald's ir pan. Privalumai ir trūkumai yra tokie patys kaip ir patentavimo²⁹.

²⁹ Zervoyianni A., Argiros G. European Integration. Athina, 2006

TUI lyginant su alternatyvomis turi tiek privalumų tiek trūkumų:

- TUI leidžia TK apieti sunkumus, kylančius dėl aukštų tarifų ir netarifinių prekybos kliūčių;
- TK naudojamos TUI įgyja stipresnę produkcijos gamybos ir prekybos užsienio rinkose kontrolę;
- TK gali plėsti savo gamybą tiek vertikaliai tiek horizontaliai;
- Naudojamos TUI, TK gali išvengti rizikos kylančios dėl rinkos diversifikacijos, ypač jei yra valiutų kurso svyravimai;
- TUI yra aukščiausio rizikos laipsnio internacionalizavimo forma iš esmės dėl informacijos apie užsienio šalių trūkumo, kuris kyla iš skirtingos kultūrinės, kalbinės, vartotojų požiūrio ir kainų aplinkos.

1 paveiksle pateikiamos didžiausios pasaulio investuotojos. 2005 m. pirmoje vietoje aplenkusi JAV – Jungtinė Karalystė. JAV iki šių metų buvo pirmaujanti pagal TUI. Trečioje vietoje Kinija, po jos seka Prancūzija, Nyderlandai, Hong Kongas, Kanada. Į top dvidešimtuką įeina ir Singapūras, Bermudai, Kaimanų salos, Čekijos Respublika.

1 pav. Didžiausios šalys investuotojos 2004- 2005 m. (mlrd. USD)

Šaltinis: UNCTAD www.unctad.org/en/docs/wir2006overview_en.pdf

Literatūroje galima rasti dvejopą požiūrį į TUI poveikį šalies ekonomikai. Teigiamas požiūris į tiesioginių užsienio investicijų poveikį šalies vystymuisi dažniausiai remiasi J. H. Dunningo teorija³⁰. Ji teigia, kad tiesioginės užsienio investicijos kaip ūkio plėtros veiksnys dėl didėjančio produktyvumo gali paspartinti pramonės vystymą. Pavyzdžiui, išteklių kiekio didinimas ir jų kokybės gerinimas dėl mokslo ir technikos naujovių diegimo padidina gamybinį visuomenės pajėgumą, tai lemia šalies ūkio produktyvumą, t. y. parduodamų ir suteikiamų paslaugų kokybės ir kiekio didėjimą taip pat ir ekonomikos augimą, kurį atspindi bendrasis vidaus produktas.

Kita tiesioginių užsienio investicijų teigiamos įtakos teorija aiškina, kad vietinės ekonomikos uždirbtas pelnas, priklauso nuo užsienio kapitalo pagrindinių įplaukų dydžio, išlaidų elastingumo, sukauptos patirties bei žinių nutekėjimo masto. Toks žinių nutekėjimas iš pažangios užsienio kompanijos keliais būdais sąlygoja produktyvumo augimą³¹. Pirmiausia, vietinė firma gali padidinti savo produktyvumą kopijuodama kai kurias technologijas. Antra, ji gali efektyviau naudoti jau egzistuojančias technologijas arba, dėl išaugusios konkurencijos rinkoje, ieškoti naujų technologijų. Trečia, užsienio investitorius gali mokyti vietinius darbininkus, kurie vėliau įsidarbina vietinėse firmose. Kitas reikšmingas kelias žinioms pasklisti atveriamas per klientų ir tiekėjų glaudų bendradarbiavimą (turima galvoje bendra TK ir vietinių įmonių ekonominė veikla)³².

Pagal 2 schemą galime detaliau pažvelgti į TUI poveikį. Visame bendrame kapitale OO', pirmajai šaliai priklauso OA ir jos ištekliai yra OFGA. Antrajai šaliai priklauso O'A ir ištekliai yra O'JMA dydžio. Kapitalo AB pervedimas iš pirmosios šalies į antrąją šalį išlygina kapitalo grąžą abiejose šalyse BE dydžiu. Tai padidina bendruosius išteklius EGM dydžiu (šešėlinė dalis), iš kurių EGR priklauso pirmajai šaliai, o ERM – antrajai. Padidėjus bendram vidaus produktui ABEM dydžiu antrojoje šalyje, ABER dydžio dalis pereina užsienio investuotojams, o ERM dalis lieka kaip grynas pelnas iš vidinių pajamų antrojoje šalyje. Taigi, tarptautinio kapitalo judėjimas didina išteklių pasiskirstymo efektyvumą bei bendrą ekonominę gerovę. Taip pat reiktų pažymėti, kad kuo tiesės $VMPK_1$ ir $VMPK_2$ statesnės, tuo didesnė nauda iš tarptautinio kapitalo judėjimo³³.

Imant du gamybos faktorius- kapitalą ir darbo jėgą- abu yra pilnai užimti tiek iki tiek ir po kapitalo pervedimo. Kaip matyti iš 2 schemos, bendra ir vidutinė kapitalo grąža didėja, o bendra ir vidutinė darbo jėgos grąža mažėja investuojančioje šalyje. Tad investuojanti šalis bendra prasme laimi iš investavimo užsienyje, perskirstydama vietinės šalies pajamas iš darbo

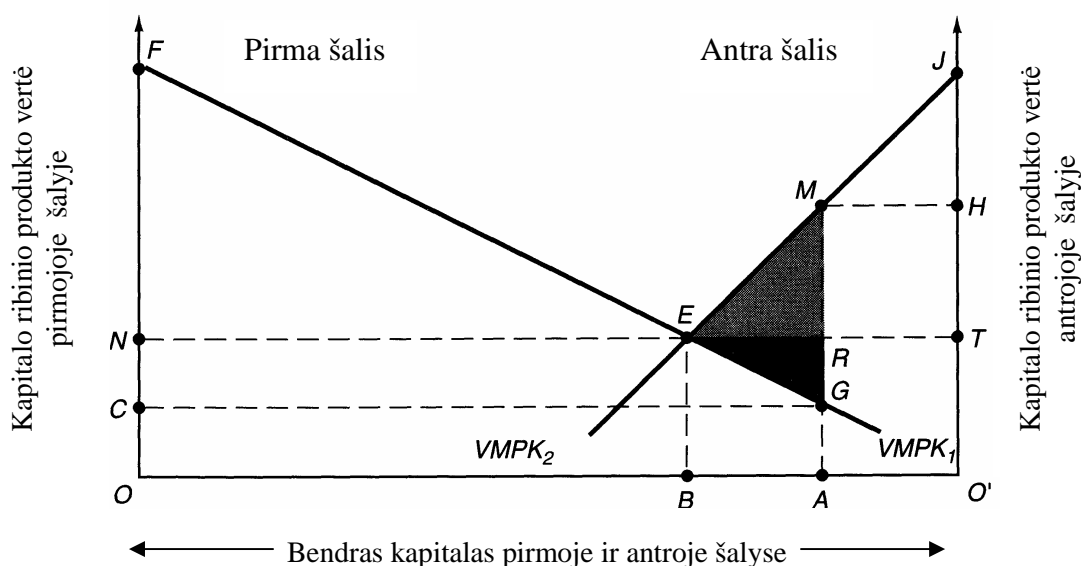
³⁰ Dunning J.H. The globalization of business. London, Routledge, 1993

³¹ Findlay R. Relative backwardness, direct foreign investment and the transfer of technology: A simple dynamic model.- Quarterly Journal of Economics, Vol 92, 1987

³² Rodriguez-Clare A. Multinationals, linkages and economic development. American economic review, 1999

³³ Salvadore D. International Economics. New Jersey, Prantice Hall, 1998

jėgos kapitalui. Tuo tarpu šalis, į kurią investuojama, taip pat laimi iš užsienio investicijų, nes jų dėka gali perskirstyti pajamas iš kapitalo darbo jėgai. Tad užsienio investuotojai siekia sumažinti užimtumo lygį savo šalyje ir didinti jį šalyje, į kurią investuoja.

2 pav. Tarptautinio kapitalo judėjimo poveikis

Šaltinis: D. Salvatore International Economics

Tarptautinio kapitalo judėjimas įtakoja ir mokėjimų balansą abejuose šalyse. Investuojančios šalies užsienio išlaidos didėja, o tai sukelia balanso deficitą.

Pirminį kapitalo pervedimą ir augančias išlaidas užsienyje yra bandoma sušvelninti augančiu eksportu ir vėlesniu pelno gavimu. Atsipirkimo laikotarpis nuo pirminio kapitalo pervedimo yra vidutiniškai tarp penkių - dešimt metų. TUI taip pat veda prie investuojančios šalies eksporto ir netgi prieš tai importuotų prekių perskirstymo. Tad jei artimiausias mokėjimų balansas yra neigiamas šalyje investuotojoje, o teigiamas šalyje investicijų gavėjoje, ilgalaikis efektas vis tiek bus teigiamas³⁴.

TUI įtakoja ir abiejų šalių mokesčių tarifus bei užsienio pajamas įvairiose šalyse. Jei užsienio šalyje mokesčiai yra mažesni, tai natūralu, kad investuotojas mieliau investuos toje šalyje nei savo. Tad kaip rezultatas, mokestinė bazė ir surenkamų mokesčių suma mažėja investuojančioje šalyje, o auga šalyje, į kurią investuojama.

³⁴ Zervoyianni A., Argiros G. European Integration. Athina, 2006

Galima padaryti išvadą, kad TUI skatina:

1. Gamybos ir eksporto plėtojimą. Paprastai užsienio kapitalo investicijos į šalies įmones lydi naujų technologijų diegimą bei gaminių asortimento atnaujinimą, kokybės gerinimą ir tuo pagrindu išėjimą į naujas užsienio rinkas.
2. Naujų darbo vietų kūrimą ir esamų darbo vietų efektyvų išnaudojimą, kartu ir visuomenės pragyvenimo lygio kėlimą.
3. Pažangių, rinkos ekonomikos valstybėse priimtų valdymo ir marketingo metodų, kuriuos neišvengiamai kartu su kapitalu „atsineša“ užsienio investuotojai, diegimą³⁵.

Taigi TUI svarbą šalies ūkiui galima paremti žemiau išvardintais teiginiais³⁶:

1. Sukuriamos naujos darbo vietos. Dažnai užsienio kapitalo turinčios įmonės pradeda veiklą mažindamos darbuotojų skaičių, bet vėliau, plečiant veiklą, sukuriamos naujos darbo vietos, pagerėja darbo sąlygos;
2. Užsienio investuotojai reguliariai investuoja ir skiria daugiau pinigų darbuotojų kvalifikacijai kelti bei naujiems darbo įgūdžiams formuoti;
3. Diegiamos naujos ir progresyvios vadybos idėjos, kurios keičia senąsias, giliai įsišaknijusias į vietines įmones. Tai labiausiai būdinga toms ekonominėms veikloms, kurios tradiciškai laikomos strateginėmis ir nuo senų laikų buvo valstybės nuosavybė;
4. Privati įmonė beveik visada produktyvesnė nei valstybinė. Didesnis produktyvumas reiškia, kad įmonė teiks geresnes ir įvairesnes paslaugas, dažnai mažesnėmis kainomis;
5. Dėl tiesioginių užsienio investicijų, įdiegiamos modernesnės technologijos, o įmonės verslo sėkmė dažnai „apibrėžiama“ pažangos tempu ir gebėjimu prisitaikyti besikeičiančioje rinkoje;
6. Šiuolaikinėje rinkoje dauguma įmonių vertinamos ne dėl turimos pramonės gamyklos ar darbuotojų kvalifikacijos, bet dėl turimų technologijų ir verslo ryšių. Įmonės, kurios turi stiprius tarptautinius ryšius, gali greičiau perimti naujas technologijas ir įdiegti jas gamykloje;
7. Užsienio investicijos yra svarbios užsienio rinkų plėtrai, nes tarptautinės korporacijos turi gerą verslo kontaktų tinklą daugelyje šalių, tai lemia eksporto didėjimą;
8. Užsienio investuotojai kartu su užsienio kapitalu perduoda ir verslo ryšius su tarptautinėmis finansų institucijomis.
9. Kitos šalys, žinodamos, kad šalyje sparčiai daugėja tiesioginių investicijų drąsiau remia ekonomiškai besivystančios šalies nepriklausomybę ir narystę tarptautinėse

³⁵ Braunstein E. Foreign direct investment, development and gender equity: a review of research and policy.- United nations research institute for social development (UNRISD), 2006

³⁶ Samuolis G. Tiesioginių užsienio investicijų apskaitos tobulinimas. Vilnius, VGTU, 2002

organizacijose. Užsienio investuotojai suinteresuoti, kad investuojančių šalių vyriausybės užtikrintų šalies, į kurią investuojama, saugumą.

Tiesioginės užsienio investicijos vaidina svarbų vaidmenį ekonominiame šalies gyvenime. Tad reikia pažymėti, kad TUI turi ir neigiamų pusių. Kai kurios jų jau buvo minėtos anksčiau.

Neigiamas požiūris į tiesioginių užsienio investicijų poveikį šalies vystymuisi galėtų būti pagrįstas tokia logika. Užsienio kapitalo kompanijos dažnai veikia ypač didelę koncentracija pasižyminčiose ūkio šakose, turinčiose aukštus patekimo barjerus. Didelę koncentraciją tiesioginės užsienio investicijos gali net padidinti. Tai leistų užsienio kapitalo įmonėms „pasiimti“ ekonominę rentą bei „ištraukti“ iš vietinės šalies kapitalą, tai savo ruožtu sąlygotų šalies ekonomikos vystymo tempų lėtėjimą³⁷. Vietoj atotrūkio tarp investicijų ir užsienio mainų sumažinimo, tiesioginės užsienio investicijos gali iš rinkos išstumti vietinius gamintojus bei pakeisti juos užsienio tiekėjais ar gamintojais. A. Glass ir K. Saggi pabrėžia, kad užsienio kapitalo įmonės gali reinvestuoti į tas pačias arba susijusias pramonės šakas, taip išplėsdamos savo rinkos dalį³⁸. Ir priešingai, čia galima išvelgti paramą vietinėms oligarchinėms kompanijoms, panaudoti susitelkusį kapitalą efektyvesnėms technologijoms, tačiau dėl to sumažinant darbuotojų užimtumą.

Tačiau reikia pabrėžti, jog šalys, stokojančios finansinių išteklių dažniausiai nepaiso tiesioginių užsienio investicijų veiksnių įtakos neigiamų pusių ir įvairiais būdais skatina tiesiogines užsienio investicijas. Formuodamos savo ekonominę politiką šalys dažnai neįvertina tiesioginių užsienio investicijų atėjimą į šalies ūkį sąlygoja daug skirtingų faktorių ir veiksnių. Tiesioginių užsienio investicijų srautus įtakoja ne tik valstybės politika, bet ir šalies geografinė padėtis, jos struktūrinės charakteristikos. Svarbiausius faktorius nulemiančius investuotojo apsisprendimą investuoti užsienyje, įvardijo Dunning, Shatr ir Vanables³⁹.

Remiantis atlikta teorine tiesioginių užsienio investicijų analize, galima teigti, kad užsienio kapitalo perkėlimas iš vienos šalies į kitą gali vienu metu prieštaringai įtakoti šalies ekonominį augimą: vienoje ūkio šakose ar pramonės sektoriuose tiesioginės užsienio investicijos gali prisidėti prie ekonominio augimo ir plėtros, papildyti ir suaktyvinti vietinių įmonių veiklą ir rezultatyvumą, bet kituose, esant tam tikroms aplinkybėms, ir sutrikdyti.

Dunning teigia, kad užsienio investuotojai labiau domisi įmonėmis, kurios yra pelningos ir turi specifinių privalumų prieš kitas šalyje ar regione esančias įmones, aprūpindamas

³⁷ Tvaronavičienė M., Kalašinskaitė K. Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos ūkį: tendencijų ir efektyvumo įvertinimas//Verslas:teorija ir praktika.T.4.Nr.2, 2003

³⁸ Glass A., Saggi K. FDI policies under shared factor markets. Journal of International Economics, 49, 1999

³⁹ Cirulytė R. Tarptautinių investicijų efektyvumo vertinimas//Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2004

tam tikras rinkas⁴⁰. Anot H. Shatr ir A. J. Vanables, pasaulinė ekonomikos integracija teikia naudos gamybos sąnaudų minimizavimo atžvilgiu, išvengdama prekybos tarifų ir sumažinamos gamybai reikalingas medžiagas ir pigią darbo jėgą⁴¹.

Kita vertus, kalbant apie užsienio investicijas yra naudinga į šį procesą pažvelgti užsienio investuotojo akimis: kaip ir pagal kokius kriterijus užsienio investuotojas pasirenka šalį, šaką ir pan.

Užsienio investuotojai labiausiai domisi įmonėmis, kurios turi šias tris sąlygas:

1. Firma turi specifinius privalumus prieš kitas, šalyje ar regione, aprūpindama tam tikras rinkas. Firmos privalumai turi nematerialaus turto formą, tai gali būti technologinis know – how, valdymas ar marketingas.

2. Firmai turinčiai tokius privalumus naudinga internacionalizuoti juos, išplečiant savo veiklą bei licenzijuojant ar sudarant panašų kontraktą su nepriklausoma kompanija.

3. Galiausiai, firma turi būti pelninga, išnaudoti šiuos privalumus sujungdama juos su kitais faktoriais, esančiais užsienio šalyse, kitu atveju, užsienio rinka būtų aprūpinama vietine produkcija eksporto pagalba⁴².

Pagal šį požiūrį, kuo didesnės formos nematerialusis turtas, tuo didesnis stimulus firmai pačiai juos išnaudoti. Tiesioginių užsienio investicijų alternatyva bus pasirinkta, jei vietiniai privalumai skatina užsienio firmą kurti vietinę gamybos bazę. Vis tik įmonė galutinai nusprendžia įkurti veikiančią įmonę, remdamasi laukiamu pelnu atskaičius mokesčius. Jei laukiamas pelnas padidės, įkuriant vienetą kitoje šalyje, įmonė užsiims tiesioginėmis užsienio investicijomis.

Remiantis šiais argumentais galima tvirtinti, kad į kai kurias ūkio šakas tiesioginės užsienio investicijos ateitų ir be ypatingo valstybės skatinimo, tačiau kitose turėtų būti sudaromos ypač patrauklios verslo sąlygos.

⁴⁰ Dunning J.H. Globalisation of Business. London, Routledge, 1993

⁴¹ Shatz H., Venables A.J. The geography of international Investment. World Bank Policy Research working paper, 2000

⁴² Valakevičius E. Investicijų mokslas. Kaunas, 2001

1.3. Užsienio investicijų teisinė bazė ir įtaka investiciniam procesui

Palankaus investicinio klimato kūrimas bet kurioje šiuolaikinėje valstybėje susijęs su tikslu teisiniu investicinės veiklos reguliavimu. Šiuo atžvilgiu investicinė veikla yra fizinių ir juridinių asmenų bei šalies praktinių veikslių atsipirkimas realizuojant investicijas.

Lietuvoje investicinę veiklą reglamentuoja daugiau kaip 50 teisės aktų, kurie sukuria investicinės veiklos teisinio reguliavimo pagrindą. Esama teisinė bazė nustato investicinės veiklos subjektų, kurie priima sprendimus įdėti savas, pritrauktas, skolintas turtines ir intelektualines vertybes į investavimo objektus, teisinį statusą. Teisės aktai deklaruoja ir užtikrina, kad visi investicinės veiklos subjektai nepriklausomai nuo kilmės, nuosavybės ir veiklos formų turi vienodas teises vykdant šią veiklą. Jie savarankiškai gali nusistatyti investicijų tikslus, kryptis ir apimtis. Sutarčių pagrindu, organizuojant prekybą ir konkursus, pritraukiami bet kurios investicinės veiklos dalyviai investicijų realizavimui. Vietiniai ir užsienio investiciniai subjektai turi teisę valdyti, naudoti ir disponuoti investiciniais objektais bei pasiektais investicijų rezultatais, vykdyti investicines ir prekybines operacijas Lietuvos teritorijoje. Svarbu paminėti, kad investuotojais su vienodomis teisėmis laikomi Lietuvos Respublika ir užsienio valstybės, Lietuvos Respublikos ir užsienio juridiniai ir fiziniai asmenys bei tarptautinės organizacijos⁴³.

Remiantis Lietuvoje galiojančiais teisės aktais galima nustatyti investuotojų pareigas⁴⁴:

- teikti finansiniams organams deklaracijas apie vykdomų investicijų apimtis ir šaltinius;
- gauti būtiną leidimą ar suderinimą iš atitinkamų valstybinių organų ir tarnybų, norint atlikti statybą;
- gauti investicijų objektų dalies, kurioje numatomas technologinių, sanitarinių – higieninių, radiacinių, ekologinių ir architektūrinių reikalavimų atlikimas, normas bei ekspertizių išvadas;
- gauti licenziją specialių rūšių darbams atlikti, kurie reikalauja atitinkamos vykdytojo atestacijos.

Taigi investicinės veiklos subjektai privalo laikytis nustatytų valstybinių normų ir standartų, teikti nustatyta tvarka buhalterinę ir statistinę atskaitomybę, vykdyti antimonopolinio reguliavimo reikalavimus ir užkirsti kelią nesąžiningai konkurencijai. Teisės aktų, reguliuojančių investicinę politiką, leidimas yra viena būtinausių ir svarbiausių sąlygų, realizuojant valstybės investicinę politiką.

⁴³ Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas

⁴⁴ Lietuvos Respublikos užsienio investicijų Lietuvos Respublikos teritorijoje įstatymas

Investicinių objektų ir sferų reguliavimas apsprendžia bendrus jų parinkimo reikalavimus, taip pat formuoja prioritетines investavimo kryptis. Veikianti teisinė bazė nustato, kad investicinės veiklos objektais gali būti bet kuris turtas, tuo tarpu visų ekonomikos šakų ir sferų pagrindiniai fondai ir apyvartinės lėšos, taip pat vertybiniai popieriai, piniginiai indėliai, intelektualinės vertybės ir kiti nuosavybės objektai, turtinės teisės. Niekam nesuteikta teisė apriboti tiek vietinį, tiek užsienio investuotoją, jam pasirenkant investicinį objektą, išskyrus tik tuos atvejus, kai juos numato teisės aktai. Tokiu būdu yra uždraudžiamas investavimas į objektus, kurių kūrimas ir panaudojimas neatitinka sanitarinių - higieninių, radiacinių, ekologinių, architektūrinių ir kitų normų, nustatytų įstatymais ir poįstatymiais aktais, taip pat jei yra pažeidžiami fizinių ir juridinių asmenų bei valstybės teisės ir interesai, kurie yra ginami įstatymais⁴⁵.

Užsienio investicijų pritraukimas leidžia aktyviai veikti investicinėms kompanijos svarbiausiose Lietuvos ekonomikos srityse. Atskiriems instituciniams, dar vadinamiems strateginiams investuotojams nustatytas tam tikras objektų sąrašas.

Investicinės veiklos mokesčių reguliavimas nukreipia investicijas į prioritетines ekonomikos sferas remdamasis atitinkamų mokesčių dydžiu ir jų lengvatų nustatymu. Efektyvesnis investicinės veiklos reguliavimas vykdomas suteikiant atitinkamas mokesčių lengvatas. Tokiu būdu kompanija, kurios įstatiniame kapitale yra užsienio investicijų, neapmokestinama atitinkamais mokesčiais. Mokesčių lengvatos yra taikomos investiciniams subjektams, kuriant LEZ Lietuvoje⁴⁶. LEZ kūrimas yra ir labai svarbus tolygios regionų plėtros tiesioginių užsienio investicijų dėka faktorius.

Investicinės veiklos reguliavimas suteikiant finansinę pagalbą kol kas deklaruotinas tik teisiniais aktais ir neturi plataus pritaikymo praktikoje. Finansinės pagalbos suteikimas kiekvienais metais yra svarstomas tvirtinant kitų metų valstybės biudžetą ir paprastai ši suma nebūna didelė ir su kiekvienais metais mažėja. Net ir išskiriamos tokio pobūdžio lėšos dažniausiai atitenka valstybiniam sektoriui, naudojant atitinkamo kredito politiką. Paskutiniaisiais metais ji buvo pritaikyta tik žemės ūkiui subsidijuoti bei socialiai remtinoms ir jaunoms šeimoms būstui įsigyti.

Investicinės veiklos reguliavimas taikant tam tikrą amortizacinę politiką duoda neprasūtų rezultatų, kadangi pagrindinių fondų ir kitų materialinių vertybių nusidėvėjimas (amortizacija) yra įskaitoma į produkcijos savikainą. Tokiu būdu naudojant pageidautinas amortizacines normas, galima iš vienos pusės sumažinti apmokestinamąjį pelną, o iš kitos pusės

⁴⁵ Lietuvos Respublikos užsienio investicijų draudžiamų ir ribojamų veiklos sričių Lietuvos Respublikoje įstatymas

⁴⁶ Lietuvos Respublikos ekonominių zonų pagrindų įstatymas

- didelėmis apimtimis formuoti amortizacinio fondo lėšas, kurios vėliau gali būti panaudotos tolimesniai investavimui.

Investuotojų dalyvavimo privatizacijoje reguliavimas vykdomas pagal LR įstatymus pritaikant tam tikrus „filtrus“. Reikia pabrėžti, kad privatizacijos pagreitinimas iš esmės suaktyvina investicinius procesus. Čia situacija yra proporcinga: kuo toliau šalis yra pažengusi privatizacijos keliu, tuo labiau užsienio ir vietiniai investuotojai investuoja savo lėšas į privatizuojamus objektus.

Finansinių investicijų reguliavimas skirtingai nuo realių investicijų turi tam tikrų ypatybių. Šio reguliavimo teisinį pagrindą sudaro Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti norminiai aktai, kurie nustato:

- vertybinių popierių, išleidžiamų Lietuvoje, rūšis, jų apyvartos tvarką bei reikalavimus emitentams;
- atskirų finansinių instrumentų realizavimo formas ir būdus pirminėje ir antrinėje fondų rinkoje;
- valstybės kontrolės tvarką, kontroliuojant vertybinių popierių išleidimą, apyvartą bei finansinių tarpininkų veiklą.

Investicinių projektų ekspertizė yra viena iš pagrindinių investicinės veiklos valstybinio reguliavimo pusių. Pagal galiojančius LR įstatymus bei norminius aktus valstybiniai, tarpvalstybiniai bei regioniniai investiciniai projektai bei programos, vykdomos iš biudžetinių ir nebiudžetinių valstybinių lėšų, turi praeiti privalomą investicinių projektų ekspertizę. Investicijoms, vykdomoms iš kitų šaltinių, ekspertizė reikalinga tik tiek, kad atitiktų ekologinius bei sanitarinius - higieninius reikalavimus. Ypatingi reikalavimai taikomi investicinių projektų, kuriems vykdyti pritraukiami užsienio investuotojai, ekspertizei ir tik tada, kai investuotojai pretenduoja gauti papildomas mokesčių bei muitų lengvatas. Tokie investiciniai projektai turi priklausyti ne tik prioritetinėms ūkio sferoms, bet ir jose turi būti numatyta naujų darbo vietų steigimas, šiuolaikinių arba perspektyvių, resursus taupančių ir ekologiškai švarių technologijų įdiegimas, energetinių išteklių vienam produkcijos vienetui mažinimas, orientacija į racionalų Lietuvos žaliavų naudojimą ir konkurentabilumas tarptautinėje rinkoje.

Investicijų apsauga užtikrinama įvairiomis formomis. Pirmiausia valstybė garantuoja tokią apsaugą nepriklausomai nuo investicijos nuosavybės formų. Visiems investuotojams nepriklausomai nuo jų pobūdžio užtikrinamas lygiateisis investicinės veiklos teisinis pagrindas. Jis užtikrina, kad nebus taikomos diskriminacinio pobūdžio priemonės, draudžiančios investicijų valdymą, jų panaudojimą bei likvidavimą. Tam tikrais teisės aktais yra reglamentuota įdėtų

investicijų ir jų rezultatų išvežimo sąlygos ir tvarka. Tam tikros investicijos gauna ypatingą apsaugą, kuri pasižymi valstybės garantija.

Apžvelgus teisinį užsienio investicijų reguliavimą šalyje, matyti, kad yra atitinkama teisinė bazė, kompetentingos institucijos ir pareigūnai, pagaliau Lietuva ekonominiu atžvilgiu yra aukštame lygyje ir sugeba išlaikyti savo poziciją pasaulinėje ekonomikos rinkoje. Tačiau susiduriama su informacijos trūkumu. Tokiose mažesnėse šalyse kaip Lietuva, nepasižyminčiose skaidriomis teisinėmis sistemomis, informaciniai barjerai sukelia rimtų problemų ateinančiom užsienio investicijom bei iškraipo tų šalių ekonominę vystymąsi. Esamas problemas tiesiogiai atspindi Lietuvos realijos. Siekimas paskatinti valdininkų, privačių teisininkų bei verslininkų požiūrio savo veiksnių atžvilgiu keitimąsi taip, kad tie veiksmai būtų pradedami suprasti kaip dalys informacijos rinkoje.

Ši problema perteikiama William Mock darbe „Informacinių barjerų pasekmės investicijoms mažesnėse šalyse“⁴⁷. Autorius apibrėžia teisinės ar valdymo sistemos skaidrumo (*transparency*) sąvoką bei identifikuoja dvi esmines problemas, iškylančias užsienio investuotojams bandant investuoti į šalį su neskaidriomis teisinėmis ir valdymo sistemomis.

Pirmoji problema kyla dėl informacijos turėjimo skirtumų tarp vietinių ir užsienio investuotojų: pastarieji tokiose sistemose dažniausiai gauna mažiau informacijos, o ta, kurią gauna, yra neaiški arba prieštaringa.

Antroji problema nusako rinkos atsaką į pirmoje problemoje apibūdintą situaciją: rinka, apie kurią yra mažai aiškios informacijos, vien dėl to pasidaro nepatraukli užsienio investuotojams. Kaip matoma, tai yra problema, kylanti jau ne investuotojams, bet pačiai šaliai, kuri tikisi investicijų. Autorius pastebi, kad prie minėto nepatrauklumo ypač prisideda korupcija, kuri yra neskaidrios teisinės sistemos pasekmė ir vienas pagrindinių bei labiausiai atstumiančių neskaidrios valdymo sistemos elementų. Anot autoriaus, minėti reiškiniai ne tik gali pavojingai nukreipti investicinius srautus nuo šalies rinkos ir todėl sustabdyti jos ekonominę vystymąsi, bet ir labai kenkia teisinės visuomenės vystymuisi joje.

Akivaizdu, kad šios problemos artimos Lietuvos realijoms. Tad būtina vystyti teisinio skaidrumo ir teisingumo principais grindžiamą ekonomikos reguliavimą, o visuomenė bei valdžia privalo skirti daugiau dėmesio ir pastangų randant vietą Lietuvai ir jos ekonomikai informacijos rinkoje, įgyvendinant verslo viešumo įstatymus bei padarant šios bei kitus verslą reguliuojančius įstatymus laisvai prieinamais užsienio investuotojams.

⁴⁷ Mock W. Informacinių barjerų pasekmės investicijoms mažesnėse šalyje. Esė santrauka

1.4. Tiesiogines užsienio investicijas lemiantys veiksniai ir skatinimo modeliai

Įvairūs autoriai savo tyrimuose XX a antrojoje pusėje išskyrė skirtingus veiksniai, įtakančius kompanijų sprendimus investuoti užsienyje bei investavimo vietas pasirinkimą.

Kaip žinomiausias užsienio investicijų teorijas V. Kvainauskaitė nurodo⁴⁸: *monopolinių privalumų*, kurie leidžia kompanijai sėkmingai įsiskverbti į užsienio rinkas (S. Hymer, aiškindamas TUI determinantus, akcentavo pramoninės organizacijos institucinės plėtros aspektus, įskaitant „firmos dydžio plėtros įstatymą“, nematerialių aktyvų ir jų kontrolės išsaugojimo svarbą, siekį ištaisyti užsienio rinkų sąlygų „netobulumus“, o ne iki tol tradicinį tik finansinių išskaičiavimų požiūrį⁴⁹); *internacionalizacija* - kai investavimo užsienyje kaštai mažesni už alternatyvius kitų tarptautinio verslo formų kaštus *eklektinę* - sujungia monopolijos ir internacionalizacijos privalumus; *tarptautinio produkto gyvavimo ciklo* - brandos stadijoje esančių produktų gamyba perkeliama į besivystančias šalis įgyjant kainų pranašumą dėl pigios darbo jėgos ir masinės gamybos efekto (Raymond Vernon siejo pridėtinę vertę kuriančios veiklos perkėlimo į užsienį priežastis su atitinkamų produktų gyvavimo ciklais bei inovacijomis; pirmiausia nauji produktai įvedami į rinkas su aukščiausiu gyventojų pajamų lygiu, vėliau jų gamyba gali būti perkeliama į kitas rinkas⁵⁰); *sekimo* - paskui klientus arba konkurentus. TUI teorijos raidos apžvalgą pateikia žymiausias šių laikų TUI teoretikas, Nobelio premijos laureatas britų ekonomistas John H. Dunning.

J. Dunning savo darbuose nuo praėjusio amžiaus 6-ojo dešimtmečio pabaigos iki 8-ojo dešimtmečio pradžios, nagrinėdamas daugianacionalinių kompanijų veiklos plėtrą, pabrėžė dvi tarpusavyje susijusias tam būtinas sąlygas: pirma, nuosavybės į firmos turimus konkurencingus aktyvus išsaugojimą, kuomet investuojant užsienyje yra išlaikomi turimi konkurenciniai pranašumai prieš kitas, jų tarpe vietines firmas; ir, antra, šalių - investicijų gavėjų vietovės suteikiamus privalumus⁵¹.

Nuo 8-ojo dešimtmečio vidurio imta pabrėžti *nelygiaverčius susitarimus* tarp multinacionalinių korporacijų ir vietinių įmonių, santykį tarp rinkos struktūros ir įėjimo į rinką kaštų veiksmų svarbą, analizuotą William Knickerbocker ir Peter J. Buckley bei Mark Casson darbuose.

P.J.Buckley ir M.Casson siekė identifikuoti tuos tarptautinių rinkų netobulumus (*cross-border market failures*), kurie verčia firmas pasirinkti investavimą užsienyje vietoj apsiribojimo

⁴⁸ Kvainauskaitė V. Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Kaunas, Technologija, 2003

⁴⁹ Hymer S. The large multinational „corporations“: an analysis of some motives for the international integration of business. *Revue Economique* 19(6)

⁵⁰ Vernon R. *Sovereignty at bay: The multinational spread of U.S. Enterprises*. New York, 1971

⁵¹ Dunning J.H. Some antecedents of internalization theory. *Journal of International Business studies*, Vol.34, No.2, 2003

kontraktiniais santykiais su užsienio įmonėmis, pvz., tik suteikiant joms gamybos paslaugų teikimo licencijas⁵².

TUI įtakojančių veiksnių tarpe užsienio ekspertai išskiria *regioninę integraciją*. G.Lim su nuoroda į M.Blomstrom ir A.Kokko 1997 m. tyrimą pažymi, kad regioninė integracija - TUI pritraukimo požiūriu - koreliuoja su šalių-gavėjų rinkos atvirumu, rinkos dydžio ir investicinio klimato veiksniais⁵³:

1) rinkos atvirumas - *intraregioninių* prekybos barjerų šalinimas, pavyzdžiui, ES viduje gali sumažinti tarifinių barjerų įveikimo siekusias horizontalias TUI tarp šalių narių netgi ilgainiui paskatinti esamų TUI repatriaciją atgal į šalis-donores. Iš kitos pusės didesnis atvirumas gali ir stimuliuoti TUI, kuomet daugianacionalinės korporacijos gali efektyviau veikti, peržengdamos regionines sienas. Be to, *intra-regionines* TUI (pvz., ES viduje) ir *tarpregionines* TUI (iš „trečiųjų“ šalių) skatina apriboti užsienio investicijoms sumažinimas ar panaikinimas.

2) rinkos dydis - regioninė integracija teigiamai veikia TUI pritraukimą dėl didesnės integruotos „bendrosios“ rinkos. Be to, horizontalios TUI iš trečiųjų šalių didėja jeigu regioninės integracijos išdavoje padidėja bendros rinkos protekcionizmas prieš visas išorės šalis.

3) investicinis klimatas - gerėja dėl investavimo apribojimų mažinimo ar panaikinimo, kas skatina, ypač intraregionines, TUI į šalis-nares.

Lietuvos ekonominės plėtros agentūra (LEPA) praktika rodo, kad užsienio investuotojai, ypač stambesnieji gamintojai, priimdami sprendimus dėl investavimo vietos dažnai vadovaujasi šias *trimis pagrindiniais kriterijais*:

- 1) prekės vieneto savikaina iki perdavimo pirkėjui (ją sudaro visos gamybos atitinkamais atvejais - ir transportavimo, įskaitant ir draudimą, bei kitos išlaidos);
- 2) planuojamas kasmetinis projekto pelnas;
- 3) investicinio projekto įgyvendinimo trukmė, apsprendžianti, kaip greitai, nuo kada galima pradėti gauti grąžą ir pelną.

Valstybes, pagal jų politiką TUI atžvilgiu, galima suskirstyti į tris kategorijas⁵⁴:

- 1) valstybės, kurios teikia pirmenybę vidaus kapitalui ir riboja TUI atėjimą,
- 2) valstybės, kurios vienodai traktuoja TUI ir vidines investicijas,
- 3) valstybės, kurios teikia pirmenybę užsienio kapitalui ir įvairiomis priemonėmis skatina TUI atėjimą.

⁵² ten pat

⁵³ Lim E-G. Determinants of, and the relation between FDI and Growth//IMF working paper, 2002

⁵⁴ Patterson N., Motala J. Foreign Direct investment: trends, data, availability, concepts and recording practices//IMF working paper, 2004

TUI skatinimo modelių elementai - skatinimo tikslai, kriterijai, laipsnis arba mastas, trukmė ir kita - priklauso nuo skatinimo objektų ir subjektų; skirtingos šalys bei jų grupės taiko skirtingo pobūdžio ir masto TUI skatinimo instrumentus bei priemones.

Konkrečius atskirų užsienio investuotojų sprendimus nulemia skirtingi veiksniai⁵⁵. Atskirų veiksnių reikšmė, vykstant globaliniams ekonominiams bei technologiniams pokyčiams kinta. Vienų ar kitų faktorių bei jų svorio traktavimas priklauso ne tik nuo objektyvių ekonominių – finansinių vertinimų, bet ir nuo investavimo subjektų charakteristikų, t.y. nuo pačių užsienio investuotojų - jų kilmės šalies, kultūrinių bei asmeninių ypatybių. Kitaip tariant, priimdami sprendimus dėl TUI investuotojai dažnai vadovaujasi nevienodais, individualiais kriterijais. Vieniems svarbiausias kriterijus - rinkos dydis ar politinis bei makroekonominis stabilumas, kitiems- BVP augimas ar teisinė ir administracinė aplinka, na o dar kitiems, pavyzdžiui- galimybė laisvai išvežti pelną.

Visas priemones, kurias valstybės įgyvendina, siekdamas pritraukti TUI, galima suskirstyti į dvi grupes: 1) pačio investicinio „produkto“ kūrimas, t.y. palankių investavimui sąlygų ir paskatų sudarymas; ir 2) tokio „produkto“ marketingas bei pardavimas, siekiant efektyviai pristatyti sudarytas konkrečioje šalyje sąlygas bei paskatas potencialiems ir esamiems užsienio investuotojams.

TUI pritraukimo skatinimo politikos modeliai ir priemonės teorine prasme išplaukia iš užsienio investuotojų motyvų ir TUI veiksnių vertinimo. Teoriškai, siekiančios pritraukti TUI valstybės turėtų imtis tokių priemonių, kurios, lyginant su kitomis šalimis - konkurentėmis, geriau tenkintų potencialių užsienio investuotojų poreikius ir pirmiausia jų pagrindinį - pelno maksimizavimo siekį, padaryti taip, kad verslo veiklos perkėlimas į naują vietą turi būtų santykinai greitas ir nebrangus, o verslo sąlygos - kuo aiškesnės ir stabilesnės.

TUI skatinimo priemonės, jų mastas bei formos turi tikslingai tenkinti užsienio investuotojų poreikius ir ištaisyti esamus „rinkos trukumus“ (*market failures*) pageidaujamoje pritraukti TUI šalyje.

TUI pritraukimo skatinimo priemonės gali pagerinti tas TUI atėjimo sąlygas bei prielaidas ir įtakoti tuos veiksnius, kurių kitimas daugiau ar mažiau tiesiogiai priklauso nuo TUI priimančiųjų valstybių politikos - tokių, kaip: 1) politinis stabilumas ir saugumas; 2) ekonominis stabilumas; 3) infrastruktūros kokybė; 4) bendras verslo ir investicijų klimatas; 5) aglomeracija; 6) gamybos veiksnių kainos ir kokybė; 7) fiskalinės ir finansinės paskatos; 8) regioninė integracija; 9) šalies įvaizdis užsienyje.

Be to, TUI pritraukimo politikos priemonės turėtų siekti sustiprinti teigiamą ir/arba kompensuoti neigiamą poveikį TUI atėjimui tų veiksnių, kurių politinės priemonės negali

⁵⁵ ten pat

tiesiogiai ir greitai įtakoti - tokių, kaip rinkos dydis ir darbo jėgos pasiūlos kiekis, geografiniai nuotoliai iki tiekimo ir pardavimo rinkų užsienyje bei su tuo susiję transportavimo kaštai, kultūriniai skirtumai. Trumpai tariant, TUI pritraukimo politika turi išryškinti, sustiprinti šalies privalumus ir neutralizuoti trūkumus.

Lietuvoje vidaus investicijos sudaro labai nežymią dalį visų investicijų, todėl užsienio investicijoms skiriamas didžiausias dėmesys. Aukščiau nurodyti veiksniai yra svarbūs ir į Lietuvą investuojantiems užsienio subjektams, tačiau prie jų galima paminėti ir šiuos:

- **Politinis šalies stabilumas** visuose Lietuvos regionuose veikia vienodai ir priklauso tik nuo centrinės valdžios. Kuo geriau įvairių tarptautinių organizacijų bei ekspertų vertinamas šalies politinis stabilumas, tuo didesnė tikimybė, kad šalis sulauks pajėgių investuotojų.

- **Monetarinė politika.** Nuo nacionalinės valiutos įvedimo iki šiol Baltijos šalių pinigų masė visiškai buvo padengta tarptautiniais rezervais ir sėkmingai atlaikė smulkias spekuliacines atakas. Tai buvo teigiamas veiksnys pritraukiant investicijas. Neigiamo investuotojų požiūrio susilaukė tas faktas, kad litas buvo susietas su JAV doleriu. Dėl to Lietuvos produkcija kylant JAV dolerio kursui brango Europos šalių atžvilgiu. Todėl investuotojams neapsimokėjo įnešti kapitalo į šalį, kurios produkcija mažiau konkurencinga. Modelio yda buvo ta, kad litas buvo susietas su tos šalies, kuri nėra pagrindinis prekybos partneris, valiuta. Po lito persiejimo prie euro, investicijų klimatas šiuo atžvilgiu pagerėjo.

- **Fiskalinė politika.** Ekonomikos nuosmukis, prastas mokesčių administravimas, didelis biudžeto deficitas – faktoriai, kurie nepalankiai nuteikia užsienio investuotojus. Pagrindinė Lietuvos problema - ne dideli mokesčių tarifai, bet mokesčių administravimas, pačios mokėjimo procedūros ir nelogiški biurokratų sprendimai. Lyginant su Latvija ir Estija, fiskalinės politikos įgyvendinimas ir jos kokybiškumas prasčiausias yra Lietuvoje.

- **Bankų sistema.** Bankininkystės sektoriaus plėtra perėjo keletą etapų: 1990 m. atsirado daug komercinių bankų, dauguma jų 1994-1995 m. bankrutavo. Tolesni dveji metai — bankų stabilizacijos periodas, o po to vėl bankrotai (1998 m.). Šie faktai sulėtino užsienio investicijų plėtrą. Dabar vyksta bankų koncentracija ir jungimasis, auga užsienio investicijos.

- **Darbo rinka.** Paprastai kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla yra investicijas pritraukiantis faktorius. Šiuo požiūriu dideli miestai turi geresnes pozicijas. Labiausiai užsienio investitorius vilioja žemos eksploatacijos sąnaudos ir palyginti aukšta gaminių kokybė. Visų pirma tai žemos statybos, nuomos, valdymo ir aptarnavimo kainos. Lietuvoje aukštąjį mokslą baigusiujų skaičius, tenkantis tūkstančiui gyventojų, yra vienas aukščiausių Europoje, tuo tarpu darbo jėgos kaina yra viena žemiausių. Nors ši situacija pastaraisiais metais ėmė keistis dėl didėjančios migracijos.

- **Privatizavimas** yra vienas iš būdų pritraukti užsienio investicijas. Anksčiau sukurta materialinė bazė regionuose vaidina pirmaeilį vaidmenį pritraukiant užsienio investicijas, nes

geriau apsimoka investuoti pinigus į jau egzistuojančią įmonę nei statyti naują. Todėl daugelis investicijų orientuojamos į tas vietas, kur jau yra suformuota materialinė bazė, egzistuoja kvalifikuota darbo jėgos pasiūla. Užsienio investuotojai yra pagrindiniai privatizuojamo turto pirkėjai. Ypač tai būdinga stambioms privatizuojamoms valstybinėms įmonėms, tokioms kaip naftos, dujų – energetikos pramonė ir pan.

- **Gamtiniai ištekliai** yra svarbūs investuojant lėšas į tam tikras ūkio šakas (pvz. į naftos, medžio apdirbimo ir kt. pramonę).

- Lietuva yra svarbus **tarptautinių kelių susikirtimo centras**. Čia yra keturi tarptautiniai oro uostai, vienintelis Baltijos jūros rytuose esantis neužšalantis uostas, gerai išvystytas geležinkelio tinklas. Pagrindiniai industriniai centrai Lietuvoje sujungti Europos standartus atitinkančiais keturių juostų greitkeliais. Lietuvos vežėjai perveža daug krovinių tiek į buvusias sovietų Sąjungos respublikas, tiek į Europos Sąjungos šalis. Lietuvą galime vadinti transporto koridoriumi tarp Rytų ir Vakarų.

- Kitas svarbus investicijų pritraukimo veiksnys yra **infrastruktūros išvystymas**. Ypač tai susiję su susisiekimo priemonių gausa ir kokybe. Užsienio investicijos koncentruojasi netoli didžiausių greitkelių, jūros ir oro uostų, geležinkelio mazgų. Teikiamų komunikacijų paslaugų kokybė regionuose - taip pat svarbus investicijų pasiskirstymo veiksnys.

- **Pramonė**. Iki 1990-1994 m. pramonė buvo vienas iš pagrindinių ekonomikos variklių, tačiau jos reikšmė šalies raidai tolydžio mažėja dėl paslaugų sektoriaus augimo. Lietuvoje buvo daug stambių specializuotų pramonės įmonių. Tokioms įmonėms, gaminusioms produkciją planinės ekonomikos sąlygomis, perorientuoti savo gamybą į rinkos yra labai sudėtinga. Todėl daugelis tokių įmonių bankrutavo, o tai turėjo neigiamą įtaką tolesnei pramonės raidai ir užsienio investicijų augimui. Stambių pramonės įmonių reorganizavimas ir restruktūrizavimas pritraukia užsienio investicijas.

- **Kaimyninių ryšių** įtaka pasireiškia šalių prekybiniais ryšiais ir tiesioginėms užsienio investicijoms. Šalys kaimynės yra vienos iš pagrindinių Lietuvos prekybos partnerių bei aktyviausių užsienio investuotojų. Lietuvos aktyviausi užsienio investuotojai yra artimiausios šalys: NVS, Skandinavijos šalys, Vokietija, Latvija.

- Jei **žemės ūkis** yra gerai išvystytas, jis taip pat gali pritraukti užsienio investicijas. Iš trijų Baltijos šalių Lietuvoje žemės ūkio dalis BVP ir gyventojų užimtumas žemės ūkyje yra didžiausias. Lietuva, turinti daugiausiai dirbančiųjų žemės ūkyje, susiduria ir ateityje susidurs su didžiulėmis socialinėmis problemomis reformuodama šį sektorių. Užsienio investicijos į Lietuvos žemės ūkį dėl menko jo produktyvumo ir efektyvumo yra labai mažos.

II. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ RAIDA LIETUVOJE IR ANALIZĖ

Investicijų vaidmuo ekonomikos augimo procese yra sudėtingas. Pirmiausia, investicijos yra sudėtinė bendrosios paklausos dalis ir lemia šalies gamybos rezultatai bei užimtumą. Kita vertus, investicijos kuria realų kapitalą ir taip didina šalies ekonominę pajėgumą.

Investiciniai procesai Lietuvoje suaktyvėjo tik atkūrus nepriklausomybę ir priėmus pirmuosius tokią veiklą reglamentuojančius įstatymus. Tad nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo tiesioginės užsienio investicijos buvo vertinamos kaip vienas iš ūkio plėtros veiksnių, buvo ir yra laikomos svarbia produktyvumą, o kartu ir ekonominę augimą skatinančia sąlyga. Toks palankus požiūris į TUI padiktavo atitinkamą valstybės ekonominę politiką užsienio kapitalo atžvilgiu: Lietuva visokeriopai skatino ir skatina ateiti tarptautinį kapitalą.

Užsienio kapitalo investavimas Lietuvoje prasidėjo 1987 m., kai buvo įsteigta pirmoji bendra Lietuvos ir Vengrijos įmonė „Liettara - Volanpak“⁵⁶. 1991 m. buvo užregistruota septynis kartus daugiau bendrų užsienio kapitalo įmonių negu per ankstesnius trejus metus, ir TUI siekė 32 mln. Lt. 1990 m. TUI augimo tempai buvo nedideli. Pagrindinė to priežastis - tuometinė silpna bei nestabili Lietuvos ekonominė būklė: lėtos ekonominės reformos, didelė infliacija, bankų krizė, gana didelis politinės rizikos laipsnis bei kiti neigiamą įtaką investuotojams darantys veiksniai. Investicijos, tame tarpe ir užsienio investicijos ėmė sparčiai augti, įveikus šalies ekonominę nestabilumą. Padidėjo BVP augimo tempai, sumažėjo infliacija, atpigėjo paskolos, labai padidėjo privačios investicijos. Tai leido įgyti užsienio investuotojų pasitikėjimą, užtikrinusį augantį TUI įplaukų srautą. Žymėtina ir tai, kad TUI didėjimo nesustabdė ir 1999 m. ekonominis nuosmukis, kurį sukėlė Rusijos krizė. Iš to galima teigti, kad užsienio investuotojai palankiai vertino ilgalaikes Lietuvos ekonomikos perspektyvas.

Atskiros ūkio šakos buvo nevienodai patrauklios užsienio investuotojams. Tokius netolygius investicijų srautus galima būtų paaiškinti taip. Viena vertus, santykinai didesnės investicijos į paslaugų sektorių atitinka pasaulinę paslaugų sektoriaus plėtros tendenciją. Kita, vykstantis privatizavimo procesas darė įtaką investicijų srautams į atsiradusį ūkio šakas, kurio metu užsienio investuotojai įsigijo didžiausius ir svarbius Lietuvos ekonominius objektus - Telekomą, „Mažeikių Naftą“, Lietuvos žemės ūkio banką, „Lietuvos draudimą“. Nemaža dalis „plyno lauko“ investicijų teko prekybos sektoriui, finansiniam sektoriui, nuotolinių ryšių („Omnitel“, „Bitė“, „Tele-2“) bei vežimų ekonominės veiklos sritims. Lietuva sėkmingai konkuravo dėl užsienio

⁵⁶ Davulis G. Teisinės bazės, reglamentuojančios užsienio investicijas Lietuvos Respublikoje, raida ir jos įtaka investicijų procesui//Jurispundencija, 2003, T.47(39).P.98

investuotojų nes turėjo keletą svarbių pranašumų - patogią geografinę padėtį, didelę kvalifikuotos ir santykinai pigios darbo jėgos pasiūlą, politinį stabilumą.

Šiandien pastebima tendencija, kad užsienio kapitalas traukiasi iš Lietuvos. Nuo 2003 metų mažėja tiesioginių užsienio investicijų prieaugio tempas (1 priedas, 1 lentelė) ir kinta tiesioginių užsienio investicijų struktūra. Naujas kapitalas sudaro tik dalį visų tiesioginių užsienio investicijų, o didžioji investicijų dalis - vadinamos reinvesticijos, kai investuojamas Lietuvoje uždirbtas kapitalas.

2.1. Tiesioginės užsienio investicijos 2000 – 2006 m.

Formuojant Lietuvos ekonomikos augimo strategiją, būtina plėtoti ir efektyviai naudoti veiksnius, skatinančius šalies ekonominį augimą ir padedančius likviduoti šalies ekonominį atsilikimą nuo ES šalių, nes Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio pagal pagrindinį makroekonominį augimą rodantį - BVP vienam gyventojui – rodiklį (1 priedas, 2 lentelė). Todėl reikia suaktyvinti šalies ekonominį augimą ir jį lemiančius pagrindinius veiksnius. Tad investicijų skatinimas ir palankios investicinės aplinkos kūrimas yra prioritetas valstybės politikoje.

2000 - 2006 m. laikotarpis Lietuvoje yra svarbus ir gan įdomus nagrinėjant TUI. Šis laikotarpis apima TUI pokyčius po Rusijos ekonominės krizės, šalies įstojimo į ES, strateginių ir stambių valstybinių įmonių privatizavimo.

2.1.1. Tiesioginių užsienio investicijų dinamika

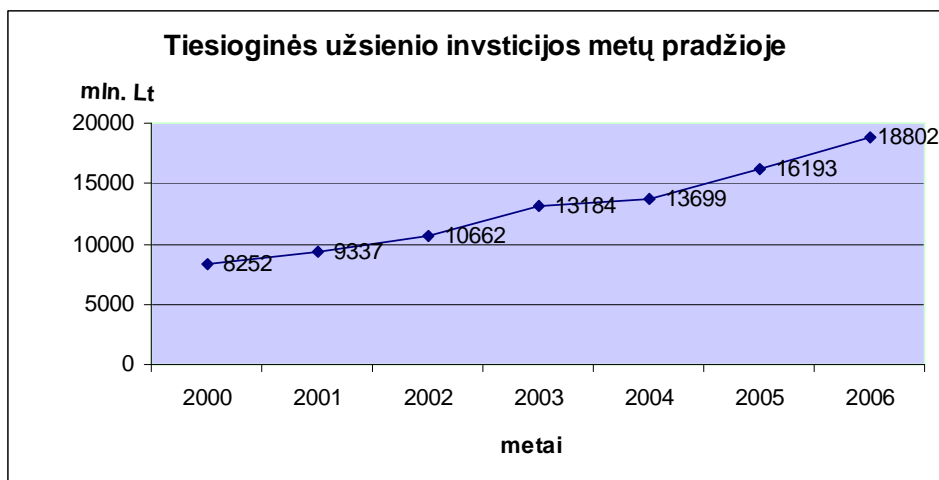
Atlikus tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje analizę, galima pastebėti, kad per nagrinėjamą laikotarpį (2000 - 2006 m.) TUI Lietuvoje augo, tačiau bendras augimo tempas svyruoja ir buvo net stebima tendencija mažėti.

Statistinių duomenų analizė rodo, bendras tiesioginių užsienio investicijų srautas išaugo daugiau nei pusantro karto, lyginant nagrinėjamo laikotarpio pradžią ir pabaigą (žr. 3 pav.).

2001 ir 2002 metais investicijos augo panašiu tempu- apie 14%, ir siekė 9337 mln. Lt 2001 m. pradžioje , o 2002 m. pradžios duomenimis, jos buvo perkopusios 10 mlrd. Lt sumą ir buvo 10,66 mlrd. Lt. Tuo tarpu 2003 m. jos šoktelėjo 23,7% lyginant su 2002 m. ir siekė 13 mlrd. Lt. Pats mažiausias augimas užfiksuotas 2004 m. pradžioje – tik 515 mln. Lt. (kas sudarė 3,9% lyginant su 2003 m. pradžios laikotarpiu)⁵⁷. Tam įtakos turėjo būsima narystė ES- investitoriai laukė šio momento, todėl 2005 m. pradžios duomenis palyginus su 2004 m. duomenimis matyti, kad įstojimas į ES vėl pagyvino investicinius procesus - buvo stebimas TUI srauto didėjimas 18%.

⁵⁷ Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje// www.stat.gov.lt

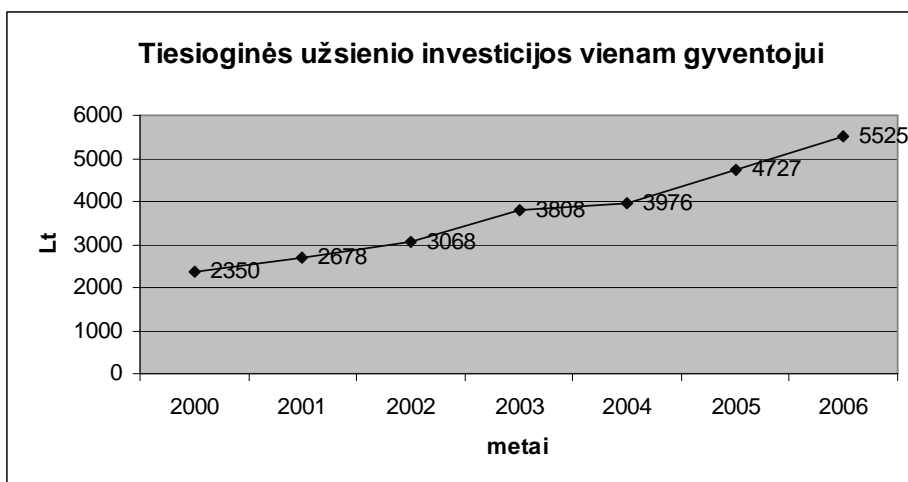
Tačiau 2006 m. pradžioje vėl stebimas investicijų augimo tempo mažėjimas – šių metų duomenimis, TUI išaugo tik 16%, lyginant su 2005 m. pradžia, ir siekė 18 mlrd. Lt.

3 pav. TUI metų pradžioje 2000 - 2006 m.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas prie LRV www.stat.gov.lt

Panašios kitimo tendencijos ir nagrinėjant tiesiogines užsienio investicijas tenkančias vienam šalies gyventojui. Vienam Lietuvos gyventojui 2000 m. pradžioje teko tik 2350 Lt (žr. 4 pav.).

4 pav. Tiesioginės užsienio investicijos tenkančios vienam gyventojui metų pradžioje

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas prie LRV www.stat.gov.lt

Padidėjimas pastebimas 2003 m. pradžioje – iki 3808 Lt, o 2004 m. pradžioje augimas sudarė tik 4% ir padidėjo 168 Lt lyginant su 2003 m. tuo pačiu laikotarpiu. Didesnis augimo šuolis stebimas 2005 metų pradžioje – beveik 19% lyginant su 2004 m. pradžia. O 2006 m.

pradžioje TUI tenkančių vienam šalies gyventojui augimo tempas sumažėjo ir siekė 16% lyginant su 2005 m. pradžia. Pagal 2006 m. spalio mėn. duomenis, šiuo metu vienam Lietuvos gyventojui tenka 7022 Lt tiesioginių užsienio investicijų.

Per nagrinėjamą laikotarpį ženkliai išaugo ir užsienio investuotojų skaičius, ne tik investuojamos sumos (žr. 5 pav.). 2000 m. pradžioje, Lietuvoje buvo 1893 užsienio įmonės, investavusios Lietuvoje. O 2006 m. pradžioje - jau 3150- tai yra 1257 įmonėmis daugiau.

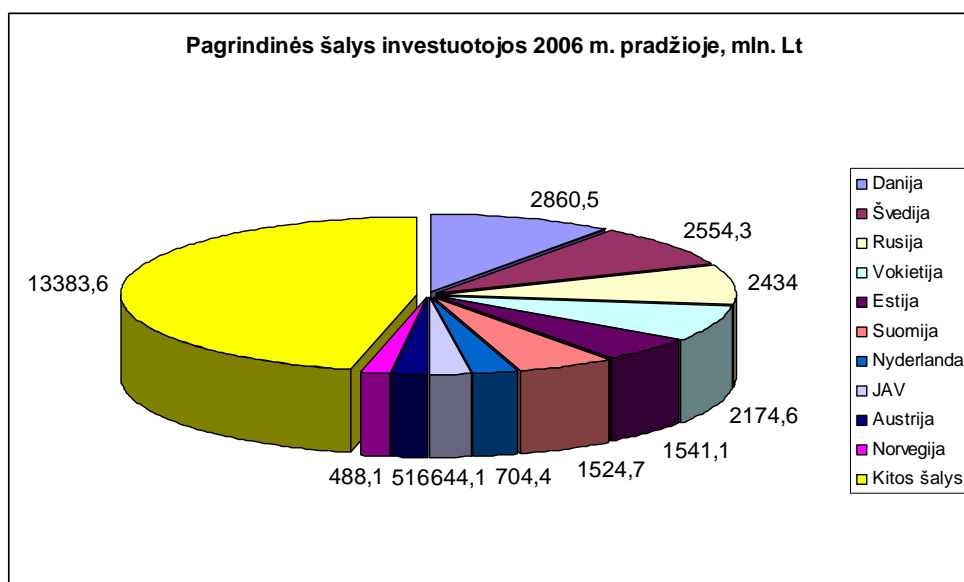
5 pav. Bendras užsienio investuotojų skaičius Lietuvoje 2000 – 2006 m.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas prie LRV www.stat.gov.lt

Pagal 2000 m. pradžioje pateiktus duomenis, daugiausia Lietuvoje investavo Vokietijos (371), JAV (157), Švedijos (133), Rusijos (121) ir Danijos (116) įmonės (2 priedas, 1 lentelė). 2006 m. pradžioje lyderio pozicijų per visa nagrinėjamą laikotarpį neapleidžiančios Vokietijos (467), o taip pat Estijos (248), Latvijos (246), Danijos (234), Švedijos (204) ir JAV (184) įmonės. Daugiausia išsaugo Latvijos investuotojų skaičius – nuo 54 įmonių 2000 m. pradžioje, iki 246 įmonių 2006 m. pradžioje. Taip pat ženkliai augo (padidėjo 192 įmonėmis) Estijos investuotojų skaičius (86 įmonės 2000 m. pradžioje ir 248 įmonės 2006 m. pradžioje). O taip pat ir Norvegijos – 124 įmonėmis. Labiausiai per nagrinėjamą laikotarpį sumažėjo Airijos įmonių- 2000 m. pradžios duomenimis, Lietuva buvo investavusios 55 Airijos įmonės, o 2006 m. pradžioje jų buvo tik 38.

Statistikos departamento duomenimis, 2000 m. pradžioje daugiausia lėšų buvo investavę Švedijos (17,5% visu tiesioginių užsienio investicijų šalyje), JAV (13,4 %) ir Suomijos (10,6%) investuotojai (3 priedas, 1 lentelė). Nuo 2001 m. ypač ženkliai augo Danijos investuotojų dalis

visose tiesioginėse užsienio investicijose - jos investuotojų dalis sudarė net 20,7% (1704,2 mln. Lt) 2001 m. pradžios duomenimis. Lyderio poziciją ji išlaikė iki 2006 m. pradžios, kuomet bendras Danijos investuotojų lėšų skaičius pasiekė 15,2% visų tiesioginių užsienio investicijų. Kiti didžiausi investuotojai 2001 m. lieka Švedija (19,6%) ir JAV (11,1%). 2002 m. prie jų prisijungia ir Vokietijos investuotojai, investavę 1263,6 mln. Lt (11,9% visų tiesioginių užsienio investicijų šalyje). Šios valybės lyderiauja ir 2003 m. bei 2004 m. didindamos investuojamas lėšas. 2005 m. pradžios duomenimis, ketvirtoje vietoje po Danijos, Švedijos ir Vokietijos, atsistoja Rusija – 8,4% visų tiesioginių, užsienio investicijų šalyje (1366,2 mln. Lt). 2006 m. pradžios duomenimis Danijos tiesioginės investicijos sudarė 15,2% visų tiesioginių užsienio investicijų (2860,5 mln. Lt), antroje vietoje – Švedija (13,6 % visų tiesioginių investicijų), Rusija (12,9%), Vokietija – 11,6% visų tiesioginių užsienio investicijų šalyje.

6 pav. Pagrindinės šalys investuotojos 2006 m. pradžioje, mln. Lt

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas prie LRV www.stat.gov.lt

Iš statistinių duomenų matyti, kad labai ženkliai sumažėjo JAV investuotojų lėšos Lietuvoje - 2000 m. pradžioje bendra suma tiesioginių investicijų siekė 1103,2 mln. Lt, ir ji palaipsniui mažėjo iki 2003 m. (1141,9 mln. metų pradžioje). Tačiau 2005 m. investicijų skaičius vėl ėmė mažėti ir 2006 m. pradžioje tesiekė 644,1 mln. Lt.

Taip pat iki 2003 m. augusios Jungtinės Karalystės investuotojų lėšos tais metais ėmė mažėti ir 2006 m. pradžioje buvo 425,7 mln. Lt. Kaip jau buvo pastebėta anksčiau, ženkliai sumažėjo ne tik Airijos investuotojų skaičius, bet ir jų investuojamos lėšos - 2000 m. pradžioje buvo užfiksuota 231,3 mln. Lt, o 2006 m. pradžioje tik 91,7 mln. Lt.

Švedijos investuotojai daugiausia investavo į maisto produktų ir gėrimų gamybą, tabako gaminių gamybą, didmeninę ir komisinę prekybą, paštą ir telekomunikacijas, nekilnojamojo turto operacijų sektorius. Pagrindiniai Švedijos investuotojai Lietuvoje yra⁵⁸: „Telia“, kartu su Suomijos „Sonera“ įsteigusios konsorciumą „Amber TeleHolding“, yra investavusios į Lietuvos Telekomą, „Partek Insulation“, „Finfund, Nefco“ ir „EBRD“ (Švedijos, Suomijos ir JK kompanijos) investavo į BĮ „Partec-Paroc“, „Osman Trading“ AB, „Woodison Trading“ AB, „Ferrous Investment“ Ltd, „Distral S.A.“ (kartu su Airija, D.Britanija ir Kolumbija) į Klaipėdos Naftą, „Svenska Petroleum Exploration“ į Genčių Naftą.

Danijos investuotojai rinkosi investicijas į transporto, sandėliavimo ir ryšių, maisto produktų ir gėrimų gamybos, tabako gaminių gamybos, variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamybos bei kitos transporto įrangos gamybos sektorius. Didžiausi Danijos investuotojai Lietuvoje yra „Tele Denmark A/S“(telekomunikacijų sektorius), DFDS Tor Line (transportas), „Danisco Sugar A/S“ (cukraus pramonė), „Carlsberg“ (alaus pramonė), „Codan Insurance Ltd.“ (draudimas) ir „Odense Steel Shipyard Ltd“ (laivų statyba), taip pat žuvies apdirbimo koncerno „A.ESPERSEN“ įsteigta bendrovė UAB "ESPERSEN"⁵⁹.

Lietuvoje yra įregistruota apie 1200 Vokietijos įmonių. Daugiausia šios šalies investicijų sulaukė elektros, dujų ir vandens tiekimo, įstaigos įrangos ir kompiuterių gamybos, finansinio tarpininkavimo, didmeninės prekybos sektoriai. Didžiausi investuotojai⁶⁰ - tai akcinė bendrovė E.on Ruhrgas AG, kuri drauge su Gazprom yra Lietuvos dujų, aprūpinančių Lietuvą dujomis, strateginis investuotojas, bei bankas Nord/LB Lietuva, kuris, 2002 metais perėmęs Žemės ūkio banką, tapo trečiuoju pagal dydį šalies banku. Kiti svarbūs Vokietijos investuotojai Lietuvoje - tai Siemens AG, ERGO grupė, dviračių gamykla Panther ir priekabų gamintojas Schmitz Cargobull.

Estijos investuotojai Lietuvoje daugiausia investavo į finansinio tarpininkavimo, variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamybą, telekomunikacijų, nekilnojamojo turto operacijų sektorius. Didžiausia investicija yra laikoma laivų statybos ir remonto kompanijos BLRT investicija į Klaipėdą. Taip pat daug investuota į finansinių paslaugų sferą – Hansabankas, Hansa lizingas, Olympic Casino. Lohmus, Haavel and Viisemann (LHV) – Estijos investicinis bankas nupirko 100% Hermio Finansai akcijų 2004 m. ir savo paslaugas siūlo Taline, Rygoje ir Vilniuje. Taip pat galima paminėti Merko Ehtius (UAB Merko Statyba), Microlink (Skaitmeninės komunikacijos, Taide, Delfi), Harju Elekter (valdo 51% UAB Rifas akcijų) ir kitos⁶¹.

⁵⁸ Lietuvos ekonomikos apžvalga 2005//www.lrv.lt

⁵⁹ ten pat

⁶⁰ Vokietijos ambasada Lietuvos Respublikoje// www.deutchebotschaft-wilna.lt

⁶¹ Estijos ambasada Lietuvos Respublikoje// www.estamb.lt

Finansinio tarpininkavimo, didmeninės ir mažmeninės prekybos, nekilnojamojo turto, mašinų ir įrenginių be operatoriaus ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų nuomos sektoriai pritraukė daugiausia investicijų iš Latvijos. Stambiausi Latvijos investuotojai Lietuvoje yra BTA, airBaltic, Drogas, Parex bankas, Tilde, Grindeks⁶².

Lietuvoje užregistruotos 844 bendros su Rusijos Federacija įmonės bei 238 Rusijos Federacijos kapitalo įmonių. Tarp didžiausias Rusijos investicijas turinčių įmonių galima paminėti Lietuvos naftos koncerną "Mažeikių nafta", valdomą Rusijos naftos kompanijos "Jukos" perpirkusios iš "Williams International", taip pat pastebimas pozicijas užima "Dujotekana" – "Gazprom" dukterinė kompanija, "Lukoil Baltija" – "Lukoil" dukterinė kompanija, AB "Alytaus pieninė", AB Tarptautinės kompanijos "Rusijos tyrinėjimai ir technologijos" įmonės biznio centras "Baltija - Ritm", AB "Silmega", AB "Gargždų mida", o taip pat kitos Lietuvos įmonės, kuriose dalyvauja Rusijos akcininkai⁶³. 2005 m. kovą buvo baigtas sandėris, pagal kurį "Gazprom" įsigijo 37% AB "Lietuvos dujos" akcijų. Tai žymiai sustiprino šios Rusijos kompanijos pozicijas Lietuvoje. Pagal privatizavimo sąlygas buvo pratęsta ilgalaikė sutartis tarp "Gazprom" ir "Lietuvos Dujų" dėl dujų tiekimo į LR iki 2015 metų.

Lietuvoje vyrauja tiesioginės užsienio investicijos į tas įmones, kurių užsienio kapitalo dalis įmonėje yra daugiau kaip 50%. Ši tendencija stebima per visą nagrinėjamą laikotarpį. 2006 m. pradžioje TUI į šias įmones siekė 9317,4 mln. Lt, į pilnai užsienio kapitalo įmones Lietuvoje buvo investuota 8102,9 mln. Lt, o į įmones, kuriose užsienio kapitalo dalis nuo 10% iki 50% - 1382,1 mln. Lt. Kaip jau minėjome, ši tendencija vyrauja per visą nagrinėjamą laikotarpį nuo 2000 m.

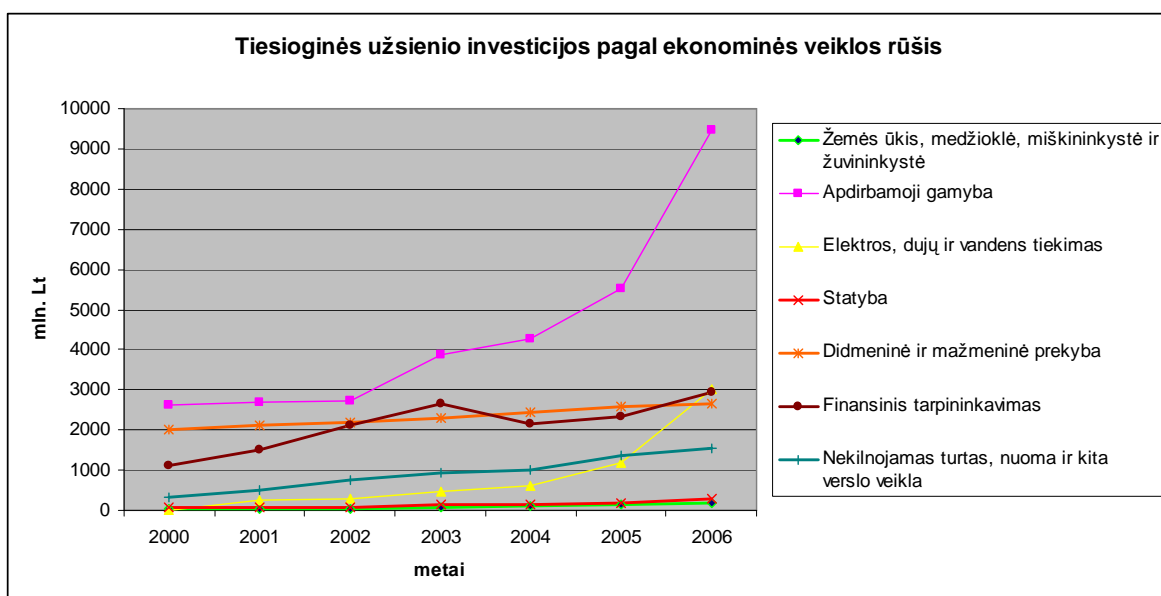
Didžiausio skaičiaus užsienio investuotojų Lietuvoje sulaukė didmeninės ir mažmeninės prekybos ir variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymo sektorius. Jis lyderiauja visą nagrinėjamą laikotarpį – 2000 m. pradžioje į šį sektorių buvo investavę 834 užsienio investuotojai, o 2006 m. pradžioje jų skaičius siekė jau 1055. Antroje vietoje – apdirbamosios gamybos sektorius. 2000 m. pradžioje čia buvo investavę 358 įmonės, ir šią vietą sektorius išlaikė iki 2005 metų (551 investuotojas). 2006 m. pradžioje šis sektorius atsiduria trečioje vietoje (591 investuotojas), o jo vieta užima iki šio laikotarpio trečioje vietoje buvęs nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos sektorius (2000 m. pradžioje 539 investuotojai, 2006 m. pradžioje – 619 investuotoju). Ketvirtoje vietoje pagal investuotojų skaičių į šalies sektorius – transportas ir sandėliavimas. 2000 m. pradžioje į šį sektorių buvo investavę 138 užsienio investitoriai, o 2006 m. pradžios duomenimis- jau 195 investitoriai.

⁶² TUI apžvalga Baltijos valstybėse// www.locomonitors.com

⁶³ Rusijos Federacijos ambasada Lietuvos respublikoje/// www.rusemb.lt

Didžiausias investuotojų skaičiaus pokytis buvo pastebėtas elektros, dujų ir vandens tiekimo sektoriuje (jis išaugo daugiau kaip 8 kartus). Per nagrinėjamą laikotarpį, taip pat išaugo užsienio investuotojų skaičius įstaigų įrangos ir kompiuterių bei elektros mašinų ir aparatūros gamybos (daugiau nei 3 kartus), nekilnojamo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos (3 kartus), pašto ir telekomunikacijų (beveik 3 kartus), variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių ir kitos transporto įrangos gamybos (virš dviejų kartų) sektoriuose.

TUI srantai pagal ekonominės veiklos sritis pavaizduoti 7 paveiksle. Daugiausia lėšų buvo investuota į apdirbamosios gamybos sektorių. 2000 m. pradžioje investicijų į šį sektorių dydis bendrame tiesioginių užsienio investicijų tarpe buvo 31,8% (2625 mln. Lt). Per visą nagrinėjamą laikotarpį, šis sektorius pirmauja, tačiau pažvelgus į rodiklių dinamiką, matyti, kad piniginių sumos kasmet į šį sektorių auga, tačiau jo dalis visose TUI iki 2003 m. mažėja, 2004 pasiekia 2000 m. lygį ir ima kilti. 2006 m. pradžioje jo dalis visose TUI sudarė 39,58% (9458 mln. Lt.).

7 pav. Tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis, 2000- 2006 m.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas prie LRV www.stat.gov.lt

Taip pat patrauklus Lietuvos sektorius užsienio investuotojams buvo didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas. 2000 m. pradžioje į šį sektorių buvo investuota 24,53% visų TUI (2023,9 mln. Lt). Iki 2003 m. investicijų į šį sektorių bendra dalis visose TUI mažėjo (2003 m. pradžioje siekė 17,32%). 2004 m. pradžioje buvo stebimas augimas, tačiau 2005 ir 2006 metų pradžios duomenimis, bendra dalis visų TUI mažėjo, ir laikotarpio pabaigoje buvo 11,03% visų

TUI. Tačiau pinigine išraiška, per visą nagrinėjamą laikotarpį didėjo ir 2006 m. pradžioje siekė 2637 mln. Lt.

Trečioje vietoje 2000 m. pradžioje buvo pašto ir telekomunikacijų sektorius – 17,9% visų TUI (1480,3 mln. Lt). Tačiau jo dalis visose TUI kasmet mažėjo ir 2006 m. siekė 12,25% visų TUI (2926 mln. Lt).

Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos sektorius 2000 m. pradžioje sudarė 11,8% visų TUI (974 mln. Lt), tačiau kasmet jo dalis visose TUI mažėjo ir 2006 m. pradžios duomenimis siekė tik 6,77%.

2006 m. ypač padidėjo rafinuotų naftos produktų ir chemijos gaminių gamybos sektoriaus dalis bendrame TUI skaičiuje. 2000 m. pradžioje šis sektorius tesudarė tik 3,67% (303 mln. Lt) visų TUI, o 2006 m. pradžioje - net 20,17% (4820 mln. Lt.)

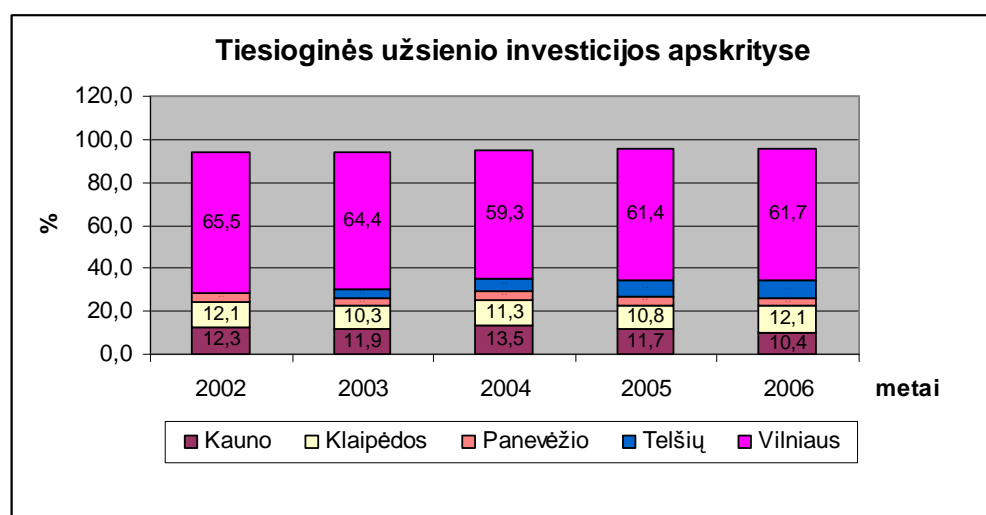
Taip pat yra stebimas ženklus didėjimas bendroje tiesioginių užsienio investicijų dalyje tokiuose sektoriuose kaip elektros, dujų ir vandens tiekimas, guminių ir plastikinių dirbinių gamyba, baldų gamyba bei antrinis perdirbimas.

Tačiau žvelgiant į bendrus statistinius duomenis yra matyti, kad beveik visuose sektoriuose kasmet didėja į juos investuojamų lėšų sumos, nors procentinės dalys visose tiesioginėse užsienio investicijose varijuoja. Be jau minėtų investicijų į pirmaujančią apdirbamosios gamybos sektorių, labiausiai išaugo investicijos į rafinuotų naftos produktų ir chemijos gaminių gamybą, elektros, dujų ir vandens tiekimą, finansinį tarpininkavimą, paštą ir telekomunikacijas. Tačiau sumažėjo investicijos į radijo, televizijos ir ryšių įrangos bei aparatūros gamybos sektorių (2000 m. pradžioje jos siekė 111,1 mln. Lt, iki 2005 metų augusios, 2006 m. pradžios duomenimis siekė tik 90,1 mln. Lt).

Nagrinėjant tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymą regioniniu aspektu, akivaizdus jų netolygumas – pagrindinė investicijų dalis tenka didžiausioms Lietuvos apskritims, o detalizuojant pasiskirstymą apskrityse- didžiausiems Lietuvos miestams - Vilniuj, Kaunui ir Klaipėdai (8 pav.). Ši pagrindinė tendencija kito nežymiai per visą nagrinėjamą laikotarpį- tik 2006 m. pradžios duomenimis, Klaipėdos miestas užėmė antrą vietą pagal TUI. Vilniaus miestui teko virš 60% visų TUI, Kaunui iki 2006 m. – apie 11%, o 2006 m. pradžios duomenimis- 10,3%, Klaipėdai iki 2006 m. tekdavo apie 10% visų TUI, o 2006 m. pradžios duomenimis teko 12% visų TUI. Mažiausiai TUI sulaukė Marijampolės ir Tauragės regionai – tiesiogines užsienio investicijas į šiuos regionus svyravo apie 0,59% ir 0,13% visų TUI.

Vilniaus regione vyrauja investicijos iš Švedijos, Danijos, Vokietijos, Estijos. Čia daugiausia investuota į finansinio tarpininkavimo, elektros, dujų ir vandens tiekimo,

telekomunikacijų ir mažmeninės praxybos sektorius. Kaune daugiausia TUI sulaukta iš Suomijos, Rusijos, JAV ir Danijos. Pagal sektorius lyderiauja apdirbamosios gamybos (kokso, rafinuotų naftos produktų, branduolinio kuro, chemikalų, chemijos produktų ir cheminių pluoštų gamyba, maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių gamyba), o taip pat didmeninės ir mažmeninės prekybos sektoriai. Klaipėdos regione daugiausia TUI sulaukta iš Danijos, Austrijos, Šveicarijos bei Vokietijos investuotojų. Čia daugiausiai investicijų skirta guminių ir plastikinių dirbinių gamybos, maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių gamybos bei transporto, sandėliavimo ir ryšių sektoriams. Mažiausiai investicijų sulaukusiame Tauragės regione investavo Danijos, Vokietijos ir Norvegijos investuotojai. Čia TUI buvo skirtos baldų gamybos, antrinio perdirbimo ir tekstilės gaminių gamybos sektoriams.

8 pav. Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse, 2002 – 2006 m.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas prie LRV www.stat.gov.lt

Bendrai galima pasakyti, kad stebint toki TUI pasiskirstymą pagal regionus matyti, kad atėmus investicijas į didžiuosius Lietuvos miestus, visai likusiai Lietuvos teritorijai lieka mažiau nei 20% visų TUI. Nors tokia tendencija visiškai suprantama, tačiau tai rodo šalies regionines politikos netobulumą, didėjančią regionų socialinę ir ekonominę diferenciaciją.

Trumpai apžvelgiant tiesioginių užsienio investicijų dinamiką Lietuvoje, galima paminėti, kad 2001 m., palyginti su 2000 m., tiesioginių užsienio investicijų srautas į Lietuvos ūkį padidėjo privatizavus jūrų laivininkystės įmonę „LISCO“ ir Lietuvos taupomąjį banką. 2002 m., palyginus su 2001 m. tiesioginių užsienio investicijų srautas padidėjo dėl AB „Lietuvos dujos“ privatizavimo ir Rusijos AB „YukosOil Corporation“ investicijų į AB „Mažeikių nafta“.

Tuo tarpu 2004 metais tiesioginių užsienio investicijų srauto padidėjimą labiausiai įtakojė Lietuvos integracija į Europos Sąjungą (gegužės 1 d.).

Nagrinėjant tiesiogines užsienio investicijas yra pastebimas pasikeitęs pats tiesioginių užsienio investicijų pobūdis. Pirmaisiais nepriklausomybės metais užsienio investitoriai siekdavo išplėsti savo rinkas. Jie įsigydavo įmonę ir tuo pačiu jiems atitekdavo tos produkcijos iškovota rinkos dalis. Šiandien užsienio investuotojai siekia investuoti daugiau į gamybą, bet nenori pirkti rinkos. Taip didėja vadinamųjų plyno lauko investicijų. Tokių investicijų funkcionavimas priklauso nuo valstybės sprendimų.

Taip pat reikėtų paminėti, kad tokia svarbi Lietuvos ūkio šaka, kaip žemės ūkis, taip pat pritraukė užsienio investicijų dalį. Šią situaciją akivaizdžiai pagerino iš ES struktūrinių fondų gaunamos lėšos.

Daug daugiau investuotojų pritraukia paslaugų sektorius. Čia, palyginti su pramone, gerokai mažesnis veiklos diegimo laikotarpis, mažiau sudėtingų ir brangių, palyginti su apdirbamąja pramone, įrengimų, investicijų atsipirkimo grąža yra trumpesnė.

Pramonės sektoriuje didžiausio užsienio investuotojų dėmesio sulaukė tokios pramonės šakos, kaip maisto, ypač pieno perdirbimo pramonė, elektronika, lengvoji, chemijos ir naftos perdirbimo pramonės.

Netolygus TUI į atskiras ūkio šakas srautai neišvengiamai lemia tam tikrą viso šalies ūkio restruktūrizaciją .

2.2. Tiesioginių užsienio investicijų efektyvumas

Investicijos yra piniginiai ir materialiniai bei nematerialiniai ištekliai, investuojami siekiant užtikrinti tam tikrą ekonominį ir socialinį rezultatą makroekonomikos ir makroekonomikos lygyje. Investicijos savaime neduoda nei ekonominio nei socialinio rezultato, reikia užtikrinti investicijų valdymą ir valdymo mechanizmą. Investicijų, kaip ir kitų ekonominio poveikio veiksnių, efektyvus naudojimas priklauso nuo šalies ekonominės politikos, nuo teisinės, politinės ir institucinės bazės. Palanki šalies ekonominė politika ir aplinka, skatinanti taupymo ir investicijų didėjimą, daro teigiamą poveikį šalies ekonomikos plėtrai ir ilgalaikiam BVP augimui.

Daugelyje ekonomikos teorijų ir mokslinių darbų analizuojama tiesioginių užsienio investicijų santykį su įvairiais makroekonominiais parametrais. Vienas iš požiūrių į TUI poveikį vietinės šalies ekonomikos vystymuisi remiasi J. H. Dunning teorija, kuri teigia, kad TUI kaip

ūkio plėtros veiksnys augančiu produktyvumu gali paspartinti pramonės vystymąsi⁶⁴. Pavyzdžiui, išteklių kiekio didinimas ir jų kokybės gerinimas dėl mokslo ir technikos naujovių diegimo padidina gamybinį visuomenės pajėgumą, kas lemia šalies ūkio produktyvumą, didėja parduodamų ir suteikiamų paslaugų kokybė ir kiekis, o kartu auga ekonomika. Tai atspindi bendrasis vidaus produktas (BVP).

Yra nuomonė, kad kuo stipresnis TUI ryšys su šalies BVP, tuo didesnės bendros asmeninės investicijos (Brenton, 1999); kitaip tariant, TUI stimuliuoja vidines investicijas. Galimybė investuoti tuo didesnė, kuo geresni nacionalinės gamybos rezultatai, kuo didesnis BVP. Bendrojo vidaus produkto ir investicijų priklausomybė, jos laipsnis ir pobūdis priklauso nuo investicijų rūšies. Kiekviena investicijų rūšis ar forma pasižymi ne tik skirtinga svarba kuriant šį produktą, bet ir tam tikra priklausomybe nuo nacionalinio produkto apimties.

Pagal tai, ar investicijos priklauso nuo nacionalinio produkto apimties, skiriamos autonominės ir indukuotos investicijos⁶⁵. Prie autonominių investicijų priskiriamos tokios naujojo kapitalo formavimo išlaidos, kurios nepriklauso nuo nacionalinio produkto. Tačiau pačios autonominės investicijos ir jų apimties kitimas daro poveikį šalies nacionalinės gamybos rezultatams. Autonominės investicijos yra skiriamos techninės pažangos netolygiam pasiskirstymui šalies teritorijoje likviduoti, padidėjusio gyventojų skaičiaus arba staigiai padidėjusiems gyventojų poreikiams tenkinti ir pan. Šių investicijų finansavimo šaltinis yra valstybės biudžeto lėšos arba užsienio paskolos.

Indukuotos investicijos skiriasi nuo autonominių tuo, kad jos priklauso nuo nacionalinio produkto apimties. Tai - kapitalo didinimo išlaidos, kurios didėja, didėjant BVP. Kadangi nacionalinės gamybos padidėjimas rodo šalies gamybinių pajėgumų intensyvesnę naudojimą, todėl šalies gamybiniam pajėgumui didinti reikia didesnių investicijų. Tada, didėjant nacionaliniam produktui, didėja investicijos.

Indukuotų investicijų priklausomybę nuo nacionalinio produkto taip pat patvirtina įmonių elgesys, linkusių didinti investicijas, naudojant pelno šaltinį. Tada, didėjant pelnui, didėja ir investicijų apimtys. Investicijų ir gamybos rezultatų priklausomybė yra įmonės pelno ir gamybos rezultatų tiesioginės priklausomybės rezultatas.

Tad siekiant įvertinti TUI efektyvumą, būtų tikslinga ieškoti kiekybinio ryšio tarp BVP ir TUI struktūros. TUI struktūra rodo, kurios ūkio šakos yra santykinai patrauklesnės užsienio investuotojams. Tas pats užsienio investicijų dydis, skirtingu santykiu tenkantis atskiroms ūkio šakoms, turės neišvengiamai skirtingą poveikį ekonomikos plėtrai⁶⁶. Todėl norėdami nustatyti

⁶⁴ Dunning J.H. The globalization of business. London, Routledge, 1993

⁶⁵ Markauskienė A. Investicijos ir jų poveikis šalies makroekonominiam augimui//Ekonomika ir vadyba, 2005

⁶⁶ Tvaronavičienė M., Kalašinskaitė K. Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos ūkį: tendencijų ir efektyvumo įvertinimas//Verslas:teorija ir praktika.T.4.Nr.2, 2003

atskirų investicinių srautų efektyvumą, turime ieškoti ryšio tarp BVP ir TUI, išreikštų procentine dalimi. TUI absoliutūs dydžiai iliustruoja tik bendras investicijų srautų augimo arba mažėjimo tendencijas.

Įvertinti TUI įtaką ekonomikos plėtrai leistų koreliacijos ryšys. Skaičiavimai atliekami EXCEL funkcijomis - CORREL (nusako koreliacijos koeficientą tarp dviejų dydžių), koreliacijos koeficiento reikšmingumas tikrinamas Stjudento kriterijumi⁶⁷. Analizėje kaip priklausomas kintamasis laikomas BVP dydis, o TUI, tenkančių Lietuvos ūkio šakoms, struktūra yra kaip nepriklausomi kintamieji⁶⁸.

Pirmiausia nustatomas ryšys tarp BVP ir TUI į pagrindines ekonominės veikos rūšis. Lietuvoje pagrindinėmis veiklos rūšimis reikėtų laikyti žemės ūkį, pramonę, statybą ir paslaugų sektorių. Išvardytos veiklos rūšys, išskyrus žemės ūkį, sukuria reikšmingiausias BVP dalis, todėl ir laikomos pagrindinėmis. Žemės ūkis priskiriamas prie pagrindinių veiklos rūšių dėl kitų specifinių Lietuvai priežasčių - jame užimta virš 15% darbingų šalies gyventojų. Šis tyrimo modelis bendrais bruožais nusako TUI poveikį šalies ūkiui. Iš atliktų skaičiavimų galime matyti, kad didžiausią įtaką šalies ūkiui nagrinėjamu laikotarpiu darė tiesioginės investicijos į statybos ir žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektorius. Reikėtų pabrėžti, jog nors didžioji dalis tyrėjų bei politikų neabejoja teigiamu TUI poveikiu ekonomikos augimui, tai visiškai nereiškia, kad atskiri užsienio kapitalo srautai, tenkantys atskiriems ekonomikos sektoriams, teigiamai veikia ekonomikos augimą. Todėl šis tyrimas kaip tik ir leidžia identifikuoti, kaip TUI struktūra, susiformavusi tiek dėl objektyvių (gamybos kaštų, vartojimo lygio), tiek dėl subjektyvių (ekonominės politikos) veiksnių, veikia BVP. Ryšio tarp TUI struktūros ir BVP kryptis bei stiprumas duoda tiesioginį atsakymą apie TUI, tenkančių atskiriems ekonomikos sektoriams, efektyvumą. Todėl pagal atliktų skaičiavimų duomenis galima daryti išvadą (5 priedas), kad TUI į pramonės ir statybos sektorius buvo reikšmingos šalies ekonomikos augimui. Remiantis koreliacijos koeficientais, ryšys tarp šių sektorių ir BVP yra stiprus ir reikšmingas (koreliacijos koeficientas tarp BVP ir pramonės sektoriaus yra 0,95, statybos sektoriaus 0,81). Teigiama stipri priklausomybė tarp TUI dalies, skiriamos pramonės sektoriui ir statybai galėtų būti gauta dėl vis didėjančio užsienio investicijų srauto į šiuos sektorius. Nors statybos sektorius nėra pirmaujantis pagal TUI apimtį, tačiau yra vienas iš pirmaujančių pagal TUI metinį pokytį- jo vidurkis siekia 34%. Tai lemia šių ūkio sektorių plėtrą ir didėjančią lyginamąją dalį BVP. Tad darytina išvada, kad apskritai TUI į pramonės ir statybos sektorių yra efektyvios.

⁶⁷ Boguslauskas V. Ekonometrija. Kaunas, Technologija, 1999

⁶⁸ Groizard L., Busse M. FDI regulations and growth. – The World Bank working paper, 2006

Skaičiavimo rezultatai rodo, kad tarp BVP ir TUI į žemės ūkį koreliacinis ryšys yra nereikšmingas. Todėl galima teigti, kad dėl specifinių sąlygų šis sektorius nedaro įtakos bendram ekonomikos augimui.

Atlikti skaičiavimai patvirtina teorines prielaidas apie nevienareikšmį TUI, tenkančių skirtingiems sektoriams, poveikį ūkio plėtrai: gavome, kad TUI dalis į paskaugų sektorių neskatina BVP augimo – nors ryšys yra stiprus, tačiau neigiamas (koreliacijos koeficientas $r = -0,97$). Nors paslaugų sektorius sudaro nemažą dalį BVP, jam būdinga mažėjančios investicijos bendroje TUI dalyje. Nepaisant to, kad paslaugų sfera pritraukia nemažai investicijų, šios veiklos patrauklumas užsienio investuotojams mažėja. Apie tai ir liūdi skiriamų TUI lyginamosios dalies mažėjimas visoje TUI struktūroje. Galima daryti prielaidą, kad TUI pasiekė šakos prisotinimo lygį, jog dėl ribotos vartojamosios paklausos tolesnis investavimas tapo ekonomiškai netikslingas- užuot didinusios suteiktų paslaugų apimtį, užsienio kapitalo įmonės sudarė viena kitai stiprią konkurenciją ir ėmė dalintis ta pačia rinka. Tačiau tai taip pat gali rodyti žemą investicijų panaudojimo efektyvumo ir operatyvumo lygį, t.y. gautos TUI yra per lėtai įsisavinamos.

Atlikti skaičiavimai leidžia daryti išvadą, kad ne visos TUI vienodai veikia šalies ūkio plėtrą. Įplaukų dydis į sektorių ne visada atspindi investicijų kokybę, apie ką byloja TUI į paslaugų sektorių ar žemės ūkį.

Analizuojant TUI efektyvumą, negalima nepaminėti TUI ir užsienio prekybos santykio. Užsienio sektorių veiklos analizė tapo svarbiu diskusijų objektu XX amžiuje⁶⁹. Daugelis studijų apie veiksmų judėjimą, mobilumą siekia 1950-60 metus, kada užsienio kapitalo judėjimas buvo stipriai reguliuojamas valstybių vyriausybių. Masinio kapitalo judėjimo paskatinta (apie 1990-uosius metus), tarptautinės ekonomikos populiariausių diskusijų tema tapo tarptautinio kapitalo judėjimo ir tarptautinės prekybos santykio analizė. Saggi (2000) pateikia labai detalią literatūrinę prekybos ir TUI santykio apžvalgą.

TUI ir prekybos santykio nagrinėjimas atsiranda dar klasikinėje tarptautinės prekybos teorijoje, kuri mini Robert Mundell (1957). Jo tradicinis požiūris rėmėsi Heckscher – Ohlin prekybos modeliu (dvi prekės, du veiksniai, dvi šalys), kad prekių judėjimas ir veiksmų judėjimas yra tas pats (substitutai). Veiksmų mobilumas sukeltas veiksmų kainų skirtumo šalyse eliminuoja kainų skirtumus tiek prekių tiek veiksmų rinkose, taip panaikindamas prekybos pagrindą. Tada prekybos kliūtys sustiprins veiksmų judėjimą ir atvirkščiai, taip, kad eksportas ir TUI bus

⁶⁹ Mankovska N. The Relationship Between Foreign Direct Investment And Trade Flows In A Transition Economy: The Case Of Ukraine. National University of Kyiv-Mohyla Academy, 2001

alternatyvūs keliai pritraukti užsienio rinkoms. Tačiau šis rezultatas labai priklauso nuo iškeltų specifinių prielaidų (Schmitz ir Helmberger, 1970)⁷⁰.

Gilesnį teorinį pagrindą dėsto Goldberg ir Klein (1999). Jie taip pat remiasi Heckscher – Ohlin – Samuelson modeliu paaiškinti tarptautinės prekybos ir veiksnių mobilumo tapatumą. Priimama, kad TUI yra skatinamos dėl prekybos barjerų ir todėl yra traktuojamos kaip prekybos pakaitalas⁷¹.

Schmitz ir Helmberger (1970) sukritikavo Mundell analizę teigdami, kad tarptautinis kapitalo judėjimas ir prekyba yra daugiau vienas kito papildymas, nei pakaitalas. 1977 Dunning iškelia OLI paradigmą, kuri įvardija tris pagrindines sąlygas būtinas, kad įmonė susidomėtų tiesioginėmis investicijomis – tai nuosavybė, geografinė padėtis ir išplitimas (O – ownership, L – location, I – internalization). Dėl šių trijų sąlygų firma gali pageidauti vykdyti gamybinę veiklą užsienyje, vietoj to, kad eksportuotų arba sudarytų licencines sutartis su vietos įmonėmis.

Dabar dominuoja požiūris, kad TUI ir užsienio prekyba yra vienas kito papildymas⁷². TUI užima dominuojančią poziciją ir daro įtaką prekybai. TUI tampa privaligijuota priemone įmonėms siekiant įgyti technologinius ir rinkodaros pranašumus. Reikėtų paminėti ir tai, kad ir šalies vidaus įmonės laimi įsijungdamos į pasaulinę rinką - jei šalies vidaus rinkos dydis yra ribotas, firma gali augti ir padidinti veiklos efektyvumą eksportuodama. Konkurencija veda prie inovacijų, investicijų ir plėtros.

Daugelyje empirinių darbų pagrindiniu tikslu yra koreliacijos tarp veiksnių nustatymas. Nagrinėjant TUI ir importo bei eksporto tarpusavio ryšius, taip pat naudojame koreliaciją.

Atlikti skaičiavimai parodo, kad tiek tarp importo, tiek tarp eksporto ir TUI yra priklausomybės ryšys ir jis yra reikšmingas. TUI ir eksporto, bei TUI ir importo koreliacijos koeficientai yra 0,97. Tai rodo stiprių ryši tarp šių komponentų, kurį būtų galima paaiškinti šalyje vyraujančiomis užsienio prekybos tendencijomis. Nors prekybos balansas šalyje yra neigiamas, tačiau žiūrint detaliau, teigiamas prekybos balansas vyrauja su šiomis šalimis: Danija, Švedija, Latvija, Estija, Jungtine Karalyste, JAV, Baltarusija, Ukraina, Prancūzija. Daugiausia eksportuojama į Rusiją, Latviją, Vokietiją, Švediją, Estiją. Importuojama daugiausia iš Rusijos, Vokietijos, lenkijos, Latvijos. Minėtos šalys dominuoja ir pagal TUI srautus į Lietuvą. Vadinasi galima daryti išvadą, kad TUI ir užsienio prekyba yra neatsiejamų sferų, viena kitą papildančių ir įtakančių – ateinančios investicijos didina importą, nes veiklai reikia priemonių, o pagamintai produkcijai vietinė rinką yra per maža, tad taip įtakojami ir eksporto srautai. Iš kitos pusės, būtina produkcijos, paslaugų ir gamybos kokybės gerinimas ir modernizavimas skatina

⁷⁰ FDI in Southeast Asia: Experience and future policy implications for developing countries//UNIDO expert group meeting, 2005

⁷¹ Foreign Direct Investment for Development: maximising benefits, minimising costs//OECD overview

⁷² Pant M. FDI and trade go hand in hand// <http://economictimes.indiatimes.com/articleshow/385622.cms>

importo plėtrą, o modernizavimas neatsiejamas nuo investicijų, tad vėlgi galima išvengti glaudų tarpusavio ryši.

Kita kryptimi TUI ir ekonomikos augimo srityje yra tyrimai, kuriuose ekonomikos augimo priklausomybė nuo investicijų aiškinama, remiantis neoklasikiniu Solow-Swan ekonomikos augimo modeliu, pagal kurį ekonomikos augimas siejamas su šalies technologine pažanga: P. Cashin, N. Loayza bei P. Cashin ir R. Sahay darbai, kuriuose autoriai ekonomikos augimo priklausomybę nuo investicijų srautų į šalį analizuoja tiek nacionaliniu, tiek regioniniu mastu⁷³. M. Sarel ekonomikos augimo dinamikos, atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip tiesioginių užsienio investicijų srautai, santaupų augimo tempai ir darbo jėgos pasiūla, analizė, kurioje autorius tvirtina, kad ekonomikos augimo pagrindiniu stimulu yra technologijos lygio augimas nacionaliniu mastu⁷⁴. D. Huang ir S. Shirai 1994 m. tyrimas, kuriame investicijų augimo procesas suskaidytas į tris etapus: pirmame pastebimas nedidelis TUI augimas, vėliau seka didelio investicijų svyravimo laikotarpis ir galiausiai, trečiajame etape, investicijos pradeda sparčiai augti⁷⁵. Autoriai daro išvadą, kad siekiant padėti besivystančių šalių ekonomikoms pritraukti investicijas, tarptautinės organizacijos ir investuojančių šalių vyriausybės turėtų skleisti informaciją bei inicijuoti ar net finansuoti bendras įmones.

Tarptautinių susitarimų poveikio investicijų srautų augimui aspektus nagrinėjančių darbų tarpe daugiausiai analizuojamas dvišalių ir daugiašalių prekybos susitarimų poveikis investicijų srautų pokyčiui prie analogiškų susitarimų prisijungiančiose šalyse. Pavyzdžiui, dar 1995 m. tyrime P. Cashin ir N. Loayza teigė, kad investicijų augimą į Meksiką paskatino jos prisijungimas prie Šiaurės Amerikos laisvos prekybos susitarimo (NAFTA)⁷⁶. Šį teiginį patvirtino E.Lim 2001 m. empirinis tyrimas, išnagrinėjęs TUI augimo tendencijas šalyse, prisijungusiose prie tarptautinių ar regioninių struktūrų paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais (Portugalijoje, Ispanijoje, Meksikoje, Argentinoje bei Brazilijoje).

Tad remiantis ankstesniame skyriuje pateikta informacija bei šia teorija, galima padaryti išvadą, kad Lietuvos prisijungimas prie Europos Sąjungos paskatino TUI atėjimą į šalį, ypač tai aiškiai matyti 1 paveiksle, kuriame ryškiai akcentuojamas TUI sąstingis 2003 m. prieš stojimą į ES, ir žymus TUI srautų augimas po įstojimo į ES.

Užsienio investuotojus masina ir iš ES struktūrinių fondų gaunamos lėšos, tad šį faktorių galima priskirti prie TUI skatinančių veiksnių.

⁷³ Cashin P., Loayza N. Paradise Lost? Growth, Convergence and Migration in the South Pacific//IMF working paper, 1995

⁷⁴ Sarel M. On the Dynamic of Economic Growth//IMF workig paper, 1994

⁷⁵ Huang D, Shyr S. Informatikon externalities affecting the dynamic pattern of FDI- the case of China//IMF working paper, 1994

⁷⁶ Cashin P., Loayza N. Paradise Lost? Growth, Convergence and Migration in the South Pacific//IMF working paper, 1995

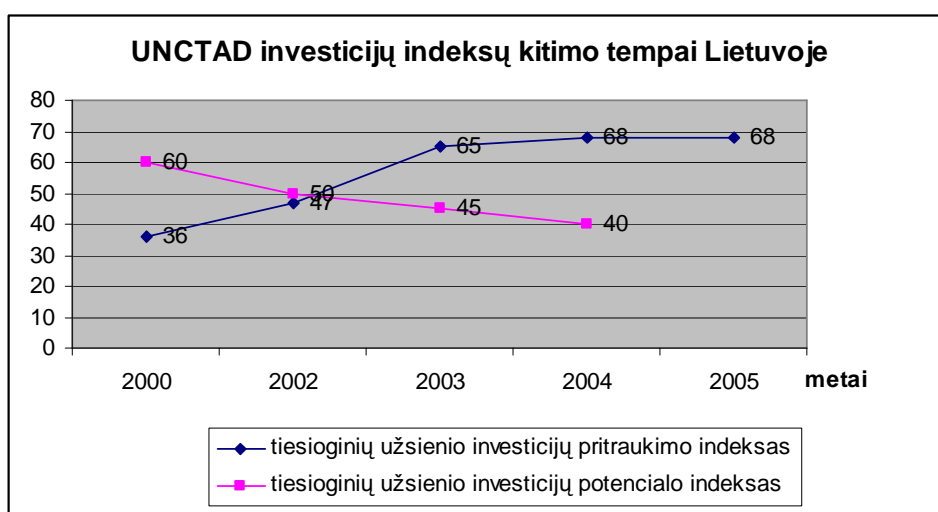
Užsienio investicijų apimčiai ir veiksmingumui palyginti tarptautiniu mastu yra naudojami UNCTAD investicijų indeksai:

- tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo indeksas (Inward FDI Performance Index);
- tiesioginių užsienio investicijų potencialo indeksas (Inward FDI Potential Index)

TUI pritraukimo indeksas yra šalies dalies pasauliniame tiesioginių užsienio investicijų sraute ir jų dalies pasauliniame bendrajame vidaus produkte santykis. Šalys, kurių šio indekso vertė yra didesnė už vieneta, tiesioginių užsienio investicijų pritraukia daugiau negu galėtų tikėtis pagal savo BVP. Šios šalys turi palankią teisinę bazę, gerai valdo makroekonominius dydžius arba turi veiksmingą ir mažomis išlaidomis pasižyminčią verslo aplinką, kvalifikuotus darbuotojus, geras mokslinių tyrimų galimybes, šiuolaikinę infrastruktūrą, veiksmingą finansinę paramą ir pan.

TUI potencialo indeksas nusako šalies patrauklumą investuotojams. Šis indeksas remiasi keletu kriterijų: BVP vienam gyventojui, BVP augimas per paskutinius 10 metų, eksporto dalis BVP, telefono linijų skaičius 1000 gyventojų, politinė rizika, studentų skaičiaus procentinė dalis šalies populiacijoje ir kt.

Lietuvoje šių indeksų kitimo tempas pavaizduotas 9 grafike. Pagal tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo indeksą Lietuva UNCTAD pasaulio šalių rangų lentelėje 2000 metais užėmė 36 vietą, o 2005 metais - 68 vietą. Pagal šį indeksą pasaulyje pirmauja Azerbaidžanas ir Hong Kongas, Estija užima 4 vietą.

9 pav. UNCTAD investicijų indeksų kitimo tempai Lietuvoje

Šaltinis: UNCTAD (*World Investment Report, 2006*)

Pagal tiesioginių užsienio investicijų potencialo indeksą Lietuva UNCTAD pasaulio šalių rangų lentelėje 2000 metais užėmė 60 vietą, o 2004 metais - jau 40 vietą. Čia pasaulyje pirmauja JAV ir Jungtinė Karalystė.

Tad galima daryti išvadą, kad Lietuva praranda savo pozicijas pagal TUI pasauliniame kontekste, tačiau padėtis gerėja įsisavinant TUI.

UNCTAD šalių skirstymas pagal TUI pritraukimo ir potencialo indeksus pateiktas XX lentelėje. Skiriami tokie šalių tipai:

- „*lyderiai*“ (front-runners) – tai šalys su aukštu TUI pritraukimo (daugiau negu visų šalių vidurkis) ir aukštu TUI potencialo indeksu;
- „*lenkia potencialą*“ (above-potential economies) – tai šalys su aukštu TUI pritraukimo ir žemu TUI potencialo indeksu;
- „*žemiau potencialo*“ (below-potential economies) – tai šalys su žemu TUI pritraukimo ir aukštu TUI potencialo indeksu;
- „*atsiliekantys*“ (under-performers) – tai šalys su žemu TUI pritraukimo ir žemu TUI potencialo indeksu.

2 lentelė. Šalių 2005 metų klasifikacija pagal TUI pritraukimo ir potencialo indeksus

	Aukštas TUI pritraukimo indeksas	Žemas TUI pritraukimo indeksas
Aukštas TUI potencialo indeksas	<p>„Lyderiai“</p> <p>Australija, Bahamų salos, Bahreinas, Belgija, Liuksemburgas, Bulgarija, Čilė, Kinija, Kroatija, Kipras, Čekija, <i>Estija</i>, Suomija, Hong Kongas, Vengrija, Islandija, Airija, Kazachstanas, <i>Latvija</i>, <i>Lietuva</i>, Malaizija, Malta, Olandija, Panama, Lenkija, Portugalija, Singapūras, Slovakija, Ispanija, Švedija, Jungtiniai Arabų Emyratai ir kt.</p>	<p>„Žemiau potencialo“</p> <p>Algerija, Argentina, Austrija, Baltarusijaa, Brazilija, Kanada, Vokietija, prancūzija, danija, Graikija, iranas, Izraelis, italija, Japonija, Kuveitas, meksika, Norvegija, omanas, filipinai, koreja, rusija, Šveicarija, Tailandas, tunisas, turkija, Ukraina, jungtinė karalystė, JAV ir kt.</p>
Žemas TUI potencialo indeksas	<p>„Lenkia potencialą“</p> <p>Albanija, Angola, Armėnija, Azerbaidžanas, Bolivija, Etiopija, Ekvadoras, Gambija, Gruzija, Hondūras, Jamaika, Marokas, Mozambikas, Mongolija, Nigerija, Sudanas, Uganda ir kt.</p>	<p>„Atsiliekantys“</p> <p>Bangladešas, Beninas, Kamerūnas, Kolumbija, Egiptas, Gana, Haitis, Indija, Indonezija, Kenija, Madagaskaras, Nepalas, Nigerija, Pakistanas, Paragvajus, Peru, Ruanda, Senegalas, Šri Lanka, Venesuela, Jemenas, Zimbabvė ir kt.</p>

Šaltinis: UNCTAD (*World Investment Report, 2006*)

2005 metais „lyderių“ grupei buvo priskirtos Vakarų Europos valstybės (Vokietija, Švedija, Šveicarija, Belgija ir kt.), Singapūras, Honkongas, naujosios ES šalys (Estija, Latvija, Lenkija ir kt.). Į šią grupę pateko ir Lietuva. Taigi galima daryti išvadą, kad Lietuva pasaulinių organizacijų klasifikacijose priskiriama prie pažangių TUI atžvilgiu šalių (žr. 2 lentelę). Be abejo, tokia šalies pozicija gali būti gera reklama ir argumentas stambiems didelių gebėjimų užsienio investuotojams investuoti Lietuvoje.

Apibendrinant galima teigti, kad vienosiose ūkio šakose TUI gali prisidėti prie ekonomikos augimo ir plėtros, papildyti ir suaktyvinti vietinių įmonių veiklą ir rezultatyvumą, bet kitose – sutrikdyti. Lietuvoje labiausiai patrauklios užsienio investuotojams yra pramonės ir paslaugų sektoriai, nors TUI nukreiptų į šiuos sektorius poveikis šalies ekonominei plėtrai yra tiek teigiamas, tiek neigiamas. Lietuvoje reiktų didesnę dėmesį skirti investicijų įsisavinimo greičiui ir pajėgumui gerinti, o taip pat ir TUI bei užsienio prekybos tarpusavio ryšio analizei.

III. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS

Pastaraisiais metais TUI srautai pasaulyje išaugo – vyksta pasaulinių korporacijų susiliejimo procesai, vis daugiau gamybos perkeliama į besivystančias šalis. UNCTAD vertinimu 2005 m. pasaulinis TUI srautas siekė 879 mlrd. USD ir buvo 29% didesnis nei prieš metus. Kaip ir buvo prognozuota, pagerėjo besivystančių šalių rodiklis, ūgtelėjęs 13% iki 274 mlrd. USD. Pateisino analitikų lūkesčius ir Rusija, pritraukusi 26 mlrd. USD – dukart daugiau nei 2004 m. Kiek netikėtas buvo ES-15 šalių grupės spurtas – užpernai kiek prislopęs, praėjusiais metais TUI į Sąjungos senbuves srautas padidėjo 76% ir sudarė 408 mlrd. USD. Daugiau nei pusė šios sumos teko Jungtinei Karalystei (rekordinis tarp ES valstybių rezultatas iš dalies pasiektas dėka dviejų korporacijų susijungimo į Olandijoje registruotą kompaniją Royal Dutch Shell). Kaip numatė apžvalgininkai, investuotojų dėmesio nestokojo ir naujosios ES narės. Į pastarąsias šalis įplaukusių TUI srautų suma 2004 m. buvo beveik dvigubai didesnė nei prieš metus, o 2005 m. duomenimis ji dar ūgtelėjo per 30% iki 37 mlrd. USD. Itin daug dėmesio TUI pritraukimui skiriančios Čekija ir Estija pernai sulaukė 8,8 mlrd. eurų ir 2,2 mlrd. eurų srautų arba atitinkamai 865 eurus ir 1652 eurų, skaičiuojant vienam gyventojui. Į Lenkiją įplaukė 6,1 mlrd. eurų TUI – ne itin įspūdingas kiekis, turint omenyje šios šalies dydį, tačiau labai svarbu, kad ten daug investavo garsios pasaulio kompanijos – IBM, Hewlett-Packard, MAN, LG-Philips ir kt⁷⁷. Beje, transnacionalinės korporacijos į kitas šalis iškelia ne tik dalį gamybos, bet ten kuria ir taikomųjų tyrimų centrus. Pavyzdžiui, Motorola savo pirmąją laboratoriją užsienyje įkūrė 1993 m. Kinijoje, o šiuo metu tokių padalinių pasaulyje ji turi apie 700. Kaip tam tikslui patraukliausios valstybės dažniausiai minimos Kinija ir Indija, tačiau bendrovių apklausose nurodomos ir tokios šalys kaip Čekija, Lenkija bei Rumunija. Savo apžvalgoje UNCTAD teigia, kad jau dabar TNK nemažai taikomųjų tyrimų vykdo Vengrijoje, Čekijoje ir Lenkijoje. Tokias investicijas skatinanti vietinės valdžios politika leidžia žemesnio ekonominio išsivystymo šalims sustabdyti protų nutekėjimą ir sudaro geras sąlygas jų mokslinio potencialo stiprinimui ir inovacijų diegimui. Deja, Lietuvos TUI rodikliai kol kas mažai džiugina. Pastaraisiais metais mūsų šalis buvo autsaiderė tarp naujųjų ES narių pagal TUI srautus, tenkančius vienam gyventojui, be to, ji nesulaukė gana ženklaus TNK dėmesio.

Didžiausios investicijos į Lietuvą atėjo privatizuojant stambiausias šalies įmones. Svarbūs valstybės objektai, kurie buvo svarbiausiu veiksniumi skatinant TUI Lietuvoje jau privatizuoti. Tačiau šis veiksnys jau prarado savo reikšmę – didžiosios valstybinės įmonės jau

⁷⁷ Lietuvos ekonomikos perspektyvos 2006// www.dnbNord.lt

privatizuotos. Todėl siekiant, kad investicijų srautas nemažėtų, reikalingas strateginis investicijų planavimas šalies mastu, būtinos ilgalaikės investavimo programos.

2000 - 2006 m. laikotarpiu pastebimi esminiai pokyčiai tiesioginių užsienio investicijų sektorinėje struktūroje, pasireiškiantys augančiomis užsienio investicijomis į pramonės sektorių ir mažėjančiomis į dominuojantį paslaugų sektorių. Ši tendencija nebūdinga išsivysčiusiose pasaulio valstybėse, kur ryški užsienio investicijų į paslaugų sektorių didėjimo tendencija. Ši tendencija ryški ir besivystančiose pasaulio šalyse - tiesioginės užsienio investicijos į paslaugas sudaro vyraujančią dalį visoje TUI struktūroje.

Vidurio ir Rytų Europos šalys, jų tarpe Lietuva, užima tarpinę padėtį TUI į paslaugų sektorių aspektu tarp išsivysčiusių ir besivystančių šalių. Tiesioginės investicijos į paslaugų sektorių įgyja išskirtinę svarbą dėl šių priežasčių⁷⁸:

- TUI padeda sukurti šalyje kokybiškesnę paslaugų infrastruktūrą, papildančią veikiančią gamybinį sektorių ir įgalinančią didesnę gamybinių įmonių produktyvumą. Tinkamos paslaugų infrastruktūros susiformavimas (t.y. didžiųjų banko, draudimo paslaugų, konsultacinių įmonių atėjimas) savo ruožtu sudaro prielaidas į šalį pritraukti su šiomis įmonėmis dirbančias didžiąsias užsienio tarptautines kompanijas. Taigi būtų įtakojamas tam tikras TUI „sniego gniūžtės“ efektas.
- TUI į paslaugas paprastai yra tiesiogiai susijusios su galutiniu vartotoju (t.y. orientuotos į rinkos dalies užėmimą) ir todėl yra mažiau mobilios. Tai reiškia, kad priešingai nei į pigią darbo jėgą orientuotos gamybinės TUI, jos nėra linkusios „pabėgti“ iš šalies, pakilus darbo jėgos kaštams. Paslaugų TUI yra glaudžiau susijusios su nacionaline ekonomine sistema, nes tokių investicijų sėkmę stipriai apsprendžia investuotojo integracijos į šalies ūkio infrastruktūrą laipsnis: geras vartotojų poreikių žinojimas, konstruktyvūs ryšiai su partneriais ir klientais, priėjimas prie informacinių komunikacinių technologijų, kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla. Tad stiprių užsienio įmonių paslaugų sektoriaus atėjimas į šalį ne tik suintensyvina konkurencinę aplinką, bet ir prisideda prie susijusių ūkio subjektų veiklos produktyvumo augimo.

TUI į paslaugų sektorių suteikia galimybes:

- Papildomo priėjimo prie finansinių šaltinių galimybė;
- Intensyvesnė konkurencija, sąlygojanti geresnę paslaugų kokybę vartotojams ir vietos paslaugų teikėjų kokybinį augimą;
- Naujų paslaugų pateikimas rinkai;

⁷⁸ Jucevičius R. Taikomojo mokslo tiriamojo darbo „Investavimo skatinimas gerinant investicinę aplinką Lietuvoje“ ataskaita. Žinių visuomenės institutas, KTU verslo strategijos institutas, 2004

- Naujų technologijų ir modernių verslo organizavimo būdų susiformavimas šalyje, atlyginimų lygio kvalifikuotiems darbuotojams kilimas - apsisaugojimas nuo „protų nutekėjimo“;
- Teigiamas poveikis eksportui (dažniausiai netiesioginis).

Tačiau sukelia ir tam tikras grėsmes:

- Potencialios šalies mokėjimų balanso problemos, sąlygojamos išvežamo pelno;
- Galimas vietos gamintojų išstūmimas iš rinkos, todėl neigiamas poveikis užimtumo lygiui šalyje;
- Užsienio investuotojai orientuoti į rinkos užėmimą, bet ne į kooperacinių santykių su ekonominės sistemos veikėjais plėtrą.

Tačiau paskutiniu metu vis dažniau pasigirsta nuomonės, TUI srautų didėjimo viltis dedančių į pramonės sektoriaus atsigavimą. Nes šis sektorius yra reikšmingas šalies ekonomikai, kadangi jo dalis BVP yra didžiausia.

Įvairių Lietuvos institucijų leidiniuose bei studijose išskiriama bent dešimt pagrindinių priežasčių, skatinančių privačius užsienio ir vietos investuotojus investuoti į Lietuvos ekonomiką. Šios priežastys tarpusavyje susijusios ir sudaro pagrindą palankiam investicijų klimatui. Užsienio investuotojai, klausiami apie svarbiausias priežastis, apsprendžiančias Lietuvos patrauklumą investicijoms, paprastai akcentuoja tuos pačius veiksnius⁷⁹.

Vieną iš tokių veiksnių investuotojai pažymi ir kvalifikuotą bei konkurencingą darbo jėgą. Diplomuotų specialistų, tenkančių 1000 gyventojų rodiklis yra vienas iš didžiausių ne tik Rytų Europos regione, bet ir ES. Tačiau vis aktualesnis tampa darbo jėgos stygius, ypač trūksta kvalifikuotų darbuotojų, o tai tampa grėsmingu stabdžiu investicijų pritraukimo ekonomikos plėtrai. Deja, struktūrinio darbuotojų trūkumo problema vis dar nesprendžiama – ruošiamų specialistų pasiūlos derinimo su paklausa faktiškai nėra. Savaitraštyje „Lietuvos rytas“ cituojami naujausi Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) skaičiavimai rodo, kad darbo jėgos apmokestinimo lygis (įskaitant socialinio draudimo mokesčius) Lietuvoje yra aukštesnis už ES senbuvų vidurkį – šiose šalyse gausu įvairių mokesčių lengvatų⁸⁰. Vertos dėmesio ir žurnalo „The Economist“ apžvalgininko Edward Lucas rekomendacijos Lietuvai – mažinti mokesčių našta darbo jėgai ir didinti nekilnojamam turtui ar vartojimui⁸¹. Visgi norint užtikrinti pastovų ir intensyvių TUI srautą bei ilgalaikį ūkio spartų augimą vien mokesčių tarifų sumažinimo nepakanka, reikia įgyvendinti visą kompleksą priemonių. Ypač svarbu į Lietuvą

⁷⁹ The World Bank. Lithuania Investment Climate Assessment// <http://web.worldbank.org>

⁸⁰ Lietuvos ekonomikos perspektyvos 2006// www.dnbNord.lt

⁸¹ ten pat

pritraukti su moderniomis technologijomis susijusias investicijas. Priešingu atveju situacija šalies ūkyje gali gana greitai pasikeisti bloga linkme, nes dabartinė daugeliui mūsų šalies įmonių gaminių palanki konjunktūra pasaulio rinkose yra laikina. O kokias pasekmes šalies ūkiui gali turėti ženklus eksporto smukimas, parodė Rusijos krizės poveikis.

Dar vienu svarbiu veiksmu investuotojai mini Lietuvos narystę NATO ir Europos Sąjungoje. Lietuvos narystė minėtuose blokuose dėl padidėjusio ekonominės, politinės ir socialinės aplinkos stabilumo suteikia ir vietinėms, ir užsienio įmonėms papildomų verslo vystymosi galimybių. Būdamą šių tarptautinių organizacijų narė, Lietuva dėl istorinių aplinkybių tuo pačiu metu palaiko glaudžius ekonominius santykius ir su kaimyninėmis Rytų Europos šalimis. Jos strateginė geografinė padėtis tarp ES ir NVS potencialiai yra ypač palanki verslo plėtrai, o Lietuva čia traktuojama tarsi potencialus tiltas tarp Europos Sąjungos ir NVS šalių. Ir jūriniai, ir sausumos keliai Lietuvoje yra pagrindinė transporto arterija, jungianti Vakarų su Rytais, Šiaurę su Pietumis. Šiuo metu Klaipėdos uostas aptarnauja krovinius, gabenamus iš (į) Vokietijos, JAV, Pietų Amerikos šalių, Azijos, Rusijos, Kazachstano, Ukrainos ir kt. uostų.

Akivaizdu, kad Lietuvos narystė ES sukuria tam tikras strategines prielaidas šalies ekonominės plėtros prioritetams bei požiūriui į tiesiogines užsienio investicijas⁸²:

- Sąlyginai mažėjanti tiesioginių užsienio investicijų, kaip priemonės prieiti prie finansinio kapitalo, svarba ir auganti TUI, kaip priėjimo prie naujų technologijų ir naujų veiklos formų šaltinio, svarba. Tai sąlygoja tiek įmonėms atsirandantys alternatyvūs veiklos finansavimo šaltiniai (pvz., ES struktūriniai fondai, susiformavusi kredito rinka, akcinio kapitalo rinka), tiek būtinybė diegti šalyje moderniausias technologijas ir valdymo formas, pasiekiant vietos įmonių „mokymosi efektą“. Tai reiškia būtinybę akcentuoti kokybiškas, žinioms imlias tiesiogines užsienio investicijas.
- Investicijų, orientuotų į pasinaudojimą pigia darbo jėga, neperspektyvumas per vidutinį ir ilgalaikį laikotarpį. Tokių investicijų neperspektyvumą pasauliniame kontekste sąlygoja ES reguliacinis poveikis Lietuvos ūkio subjektų kaštų struktūrai ir neišvengiamas darbo jėgos kainos augimas pagrindinių konkurentų (pirmiausia esančių Azijos šalyse) atžvilgiu. Tai reiškia būtinybę akcentuoti investicijas, orientuotas į šalies kvalifikuotos darbo jėgos panaudojimą ir „protų“ išlaikymą šalyje.
- Siekiant sėkmingai veikti intensyvia konkurencija pasižyminčioje ES vidaus rinkoje, šaliai itin svarbu sukurti savitą ir efektyviai veikiančią nacionalinę ekonominę-institucinę infrastruktūrą, užtikrinančią užsienio investuotojams specifinius konkurencinius pranašumus ir padedančią jiems sėkmingai įgyvendinti tarptautinę

⁸² The World Bank. Lithuania Investment Climate Assessment// <http://web.worldbank.org>

verslo plėtros strategiją. Lygiai taip pat valstybės užsienio investicijų pritraukimo politika turi būti orientuota į pritraukimą investuotojų, prisidedančių prie ilgalaikių šalies ekonominės plėtros interesų. Tai reiškia būtinybę akcentuoti investicijas, turinčias „mokymosi poveikį“ visai šalies institucinei sistemai, sukuriančias ryšius su vietos įmonėmis, profesinėmis asociacijomis, panaudojančias šalies žinių/intelektinį potencialą.

Kitas svarbus veiksnys, susijęs su ES – euro įvedimas⁸³. Lietuvos įstojimas į euro klubą - tai prarasta ir unikali galimybė suaktyvinti ekonomiką, padaryti šalį patrauklesne investuotojams, panaikinti valiutų keitimo kaštus ir užsitikrinti pigius ilgalaikius kreditus ir pinigų stabilumą. Analitikai akcentuoja, kad naujos paraiškos dėl euro įvedimo mūsų šalyje pernelyg atidėlioti neverta – kruopščiai parengus integravimosi planą galima tikėtis prisijungti prie euro zonos 2009 m⁸⁴. Nukelta euro įvedimo data finansų rinkose sukėlė santūrią reakciją į šią nesėkmę, tačiau pasirodė ir pirmieji negerai ženklai – agentūra Standard&Poor's pablogino Lietuvos skolinimosi reitingų perspektyvą.

Gana svarbus naujas TUI atėjimo paskatinimas – galimybė verslo plėtrai panaudoti ES struktūrinių fondų lėšas. Šią galimybę reikia sumaniai panaudoti, kad ji virstų efektyviomis investicijomis, o ne lėšų gražinimu atgal ES šalims senbuvėms, tačiau analitikai pabrėžia, kad Lietuva šioje sferoje dar turi tobulėti.

Investicijų klimatui svarbią pozityvią reikšmę turi ir gerai išvystytas Lietuvos transporto kelių tinklas. Europos Sąjungos transporto komisija apibūdino Lietuvą kaip regiono transporto kelių centrą – 2 iš 10 prioritetinių Europos tranzito koridorių yra Lietuvoje. Pagrindiniai Lietuvos pramonės centrai yra tarpusavyje sujungti 4 juostų keliais, atitinkančiais visus Europos Sąjungos standartus. Šiuo metu baigiamas tiesti ir rekonstruoti kelias, kuris taps transeuropinės kelių sistemos dalimi. Šis kelias taip pat bus pagrindinė Baltijos šalių transporto arterija ir sujungs Baltijos šalių kelių infrastruktūrą su Rusijos Federacijos kelių sistema. Taip pat Lietuvoje veikia keturi tarptautiniai aerouostai, neužšąlantis Baltijos jūros pakrantės uostas.

Viena iš tiesioginių užsienio ir šalies investicijų pritraukimo formų yra laisvųjų ekonominių zonų (LEZ) steigimas Lietuvoje. Realizuojant tai, 1995 m. birželio mėn. buvo priimtas Lietuvos Respublikos laisvųjų ekonominių zonų pagrindų įstatymas (Žin., 1995, Nr.59 - 462). LEZ - tai ūkinei-komercinei ir finansinei veiklai skirta teritorija, kurioje yra šio įstatymo nustatytos specialios ekonominės ir teisinės funkcionavimo sąlygos ūkio subjektams.

⁸³ Zervoyianni A., Argiros G. European Integration. Athina, 2006

⁸⁴ Lietuvos ekonomikos perspektyvos 2006// www.dnb nord.lt

Šiuo metu egzistuoja dvi laisvosios ekonominės zonos, nors realiai funkcionuoja tik viena - *Klaipėdos laisvoji ekonominė zona* (205 ha), įsteigta 1996 m. rugsėjo mėn., priėmus Lietuvos Respublikos Klaipėdos laisvosios ekonominės zonos įstatymą (Žin. 1996, Nr. 92-2143). Tai yra pirmoji Lietuvoje pradėjusi veiklą laisvoji ekonominė zona. *Kauno laisvoji ekonominė zona* (1053 ha) buvo įsteigta 1996 m. spalio mėn., priėmus Lietuvos Respublikos Kauno laisvosios ekonominės zonos įstatymą (Žin., Nr. 109-2474)⁸⁵.

Kitas veiksnys, skatinantis investicijas į Lietuvos ekonomiką, yra tarptautinių investuotojų pripažinimas, kad Lietuva patraukli investicijoms šalis. Dėl palankių investavimo sąlygų ir tinkamo investicijų klimato į Lietuvą investavo tokios tarptautinės įmonės: „Siemens“, „Telia“, „Philips“, „Motorola“, „Mars/Masterfoods“, „Sonera“, „Kraft Food International“, „Festo“, „Lancaster Steel“, „Partec“, „Danisco“, „SEB“, „Carlsberg“, „Marzotto“. Stambiausių užsienio investuotojų į Lietuvos ekonomiką sąrašas yra pateiktas 4 priedo 2 lentelėje.

Šiuo atveju tarptautinių investuotojų pripažinimas iš esmės suaktyvina pačius investicinius procesus. Pastebima tiesioginė priklausomybė: kuo toliau šalis yra pažengusi privatizacijos ir investicijų keliu, tuo labiau užsienio ir vietiniai investuotojai investuoja savo lėšas į Lietuvos ekonomiką.

Daugelis užsienio kompanijų investuoja į Lietuvą, turėdamos tikslą ateityje eksportuoti savo produkciją į kitus regionus. Kai kurių vietinių gamintojų veikla atitinka ISO 9000, ISO 14000, GMP ir kitus Europos Sąjungos ir tarptautinius kokybės standartus.

Kaip dar vienas investicijas skatinantis veiksnys yra įvardinamas E-verslo sektoriaus augimas ir „Žinių ekonomikos“ plėtra⁸⁶. Tiesa, tempai kol kas gana lėti, tačiau pažanga matyti ir potencialūs investuotojai tai vertina. Lietuvos vyriausybės politika padeda vystyti elektroninę komerciją ir sudaro sąlygas skaitmeninei „verslas-verslui“ aplinkai atsirasti. Vienas iš strateginių Lietuvos vyriausybės prioritetų yra „Žinių ekonomikos“ kūrimas ir vystymas.

Atlikti Lietuvos, tarptautinių organizacijų, užsienio investuotojus atstovaujančių institucijų Lietuvoje, taip pat ir kitų studijų metu vykdyti tyrimai parodė, jog bendrųjų veiksnių, trukdančių investicijoms, nėra daug.

Reikėtų išryškinti tuos veiksnius, kurie, investuotojų nuomone, apsunkina investicijas ir kelia didesnes ar mažesnes problemas. Dažniausiai yra minimo šie trukdžiai⁸⁷:

- Per didelis biurokratizmas, nepakankamai draugiška valstybės investicijų, ypač žemesniojo lygio, pažiūra į verslą. Šią problemą akcentuoja daugelis užsienio, o ypač vietinių, investuotojų. Itin daug reikia licencijų, leidimų, įvairių ir tarpusavyje menkai

⁸⁵ ten pat

⁸⁶ The World Bank. Lithuania Investment Climate Assessment// <http://web.worldbank.org>

⁸⁷ ten pat

veiklą koordinuojančių institucijų sprendimų. Išsprendus vien tik šią problemą, situacija žymiai pagerės.

- Per daug smulkmenišką kai kurių veiklos sektorių ar sričių reglamentavimą. Pavyzdžiui, statybos verslą reglamentuoja apie 11 000 teisinių dokumentų. Dar didesnė problema yra ta, jog skirtingos institucijos tą pačią situaciją ar dokumentą neretai interpretuoja skirtingai.
- Gana sunku tvarkyti reikalus, susijusius su žemės nuosavybe – tai neretai užtrunka net keletą metų. Regionuose, kuriuose labiau tikėtina pritraukti investuotoją, trūksta tam tinkamų ir paruoštų žemės sklypų.
- Dėl neaiškaus statuso ir neapibrėžtos ateities investuotojų nesulaukia Kauno LEZ, nors šis miestas turi itin didelį investicinį potencialą.
- Išskyrus Vilnių ir Klaipėdą, vietinės institucijos ir specialistai, atsakingi už ekonominį vystymą bei investicijų pritraukimą, yra ganėtinai pasyvūs, trūksta kompetencijos suprasti investuotojų motyvus bei tikslus, o juo labiau – spręsti problemas.
- Lietuvoje nėra nė vienos institucijos, kuri investuotojui galėtų suteikti patikimą ir išsamią informaciją apie įmones, organizacijas, specialistus, potencialius verslo partnerius. LEPA daro tai, ką esamas jos statusas ir galimybės leidžia, tačiau iš principo nėra pajėgi realizuoti šį uždavinį. Šakinės ir teritorinės asociacijos, išskyrus gal tik aprangos ir tekstilės, medienos, Infobalt asociacijas, yra silpnos ir nevaidina svarbesnio vaidmens. Netgi galima pastebėti tam tikrą suinteresuotumą „rūšiuoti“ informaciją, ją pirmiausia pateikiant „savoms“ įmonėms.
- Išlieka nemažai problemų, susijusių su PVM susigrąžinimu. Panaši situacija tęsiasi jau daugelį metų, tačiau turi tendenciją gerėti. Užsienio investuotojai šią problemą vertina panašiai kaip ir biurokratizmą bei laiko vienu iš silpniausių Lietuvos investicinio klimato elementų. Be abejo, tai iš dalies susiję su objektyviomis, skirtingų apskaitos sistemų sąlygojamomis aplinkybėmis.
- Verslo etika ir kultūra nuolat ir sparčiai gerėja, tačiau vis dar išlieka palyginti rimta problema, kurią įveikti Vakarų šalių įmonėms neretai yra sudėtinga.
- Maža vietinė rinka.
- Daug neaiškios paskirties ir besidubliuojančių statistinių ataskaitų.
- Specialistų rengimo sistema universitetuose ir kitose įstaigose nespėja adaptuotis prie pakitusių reikalavimų, todėl vis sunkiau surasti tinkamą, aukštos kvalifikacijos ir motyvuotą specialistą.

- Korupcija ir nusikalstamumas turi teigiamą mažėjimo tendenciją, tačiau tai vis dar lieka rimta problema.
- Informacinių technologijų (išskyrus telekomunikacijas) įmonės gan mažos, todėl nepajėgia didesnių užsakymų realizuoti konkurencingomis kainomis.
- Nelanksti darbo santykių reguliavimo sistema.

Iš viso *svarbiausiais* neigiamais aspektais investuotojai laiko:

- biurokratiją ir korupciją;
- sunkumą gauti reikiamą informaciją;
- didėjančią problemą rasti kvalifikuotus specialistus;
- pasitikėjimo tarp verslo partnerių ir kompetencijos stoką.

Pasaulio bankas 2004 m atliko investicinio klimato Lietuvoje studiją. Jos metu buvo apklausta nemažai įmonių vadovų, kurie kaip didžiausias kliūtis investicijoms įvardijo mokesčių našta, verslo reguliavimo priemonių neapibrėžtumą, mokesčių administravimo problemas, nesažiningą konkurenciją, kurią skatina įvairios neformalios praktikos, korupcija. Taip pat svarbi problema – darbo jėgos kvalifikacija.

Bendrai vertinant sąlygas užsienio investicijoms Lietuvoje ir lyginant su panašiomis šalimis, kai kuriais atvejais jos yra objektyviai prastesnės. Daugelyje šalių yra teikiamos įvairios subsidijos, kurių Lietuvoje pasigendama, jau veikia pramoniniai parkai su sutvarkyta infrastruktūra (Čekija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija, kt.); platesnė vietinių tiekėjų bazė (Čekija, Slovakija, Vengrija, Lenkija); didesnė vietinė rinka, arčiau didžiųjų Vakarų Europos rinkų ir kt. Ryškėja tendencija, jog užsienio investuotojai domisi Lietuva, tačiau čia investuoja mažai, investicijoms pasirenka kitas šalis.

Tačiau tarptautinių institucijų, tokių kaip Pasaulio Bankas, UNCTC, NORD/LB ekspertų, atskirų tyrinėtojų darbai leidžia teigti, kad bendras investicinis klimatas Lietuvoje yra palankus investavimui. Rimtesnių priekaištų, kai kalbama apie bendruosius veiksnius, beveik neišsakoma. Vertindami politinį stabilumą ir kitus politinius veiksnius, visi respondentai pažymi stabilumą ir valdžios priemonių tęstinumą. Auganti ekonomika, didėjanti gyventojų perkamoji galia yra svarbus motyvas toms įmonėms, kurios orientuojasi į vietinę bei kaimynines rinkas. Mokesčių sistema taip pat nesulaukia didesnių priekaištų ir vertinama kaip palankus investavimui motyvas. Gana palankiai vertinama adekvati ekonominė infrastruktūra – ryšiai, keliai, energetika, transportas. Bankinė sistema ir galimybės gauti kreditą taip pat yra tokio lygio,

kuris labiau vertinamas pozityviai, o ne negatyviai. Atlyginimų lygio santykis su darbo jėgos kvalifikacija bei produktyvumu yra svarbus argumentas investuoti Lietuvoje. Ryškiai gerėja galimybės rasti tinkamas, tarptautinius standartus atitinkančias patalpas įmonės būstinei. Sunkiau yra rasti vietą, kur būtų galima statyti įmones.

IŠVADOS

1. Investicijos yra ekonomikos variklis, sąlygojantis ekonominę plėtrą ir skatinantis socialines - ekonomines reformas šalyje. Tai yra labai svarbus veiksnys mažoms ir besivystančioms šalims, kuris veikia kaip šalies ekonominio ir politinio patrauklumo rodiklis. Bendru požiūriu investicija reiškia tam tikro kapitalo įdėjimą į objektą siekiant iš jo gauti rezultatą (pajamas, pelną). Itin svarbios užsienio investicijos, kurios suvokiamos kaip šalies ekonomikos pripažinimas. Jos skirstomos į tiesiogines, portfelines ir kitas.
2. Ekonominės literatūros analizė leidžia daryti išvadas, jog TUI įtaka ekonomikos augimui yra dvejopa. Teigiama: TUI skatina ūkio plėtrą per kapitalo ir jo kokybės didėjimą, kas lemia šalies ūkio parduodamos produkcijos kokybės ir kiekio didėjimą bei suteikia galimybę vietinėms kompanijoms pasisemti patirties ir žinių, išliekant gyvybingoms net ir didėjančios konkurencijos sąlygomis. Neigiama: užsienio kapitalo įmonės veikiančios ūkio šakose, turinčiose aukštus patekimo barjerus „pasiima“ ekonominę rentą bei „ištraukia“ iš vietinės šalies kapitalą. Tačiau net didžiausi prieštaravimai negali paneigti, kad tinkamas teisinis ir ekonominis užsienio investicijų reguliavimas šaliai suteikia naudos ir valstybė iš to tik išlošia
3. Lietuvoje nepatikimomis laikomos portfelines investicijos. Kapitaliniai įdėjimai į įvairių rūšių vertybinius popierius ir jų rezultatai yra dažniausiai sunkiai prognozuojami. Investicijoms nepateisinus lūkesčių, jos gali greitai pasitraukti iš jas priėmusios šalies ir tokiu būdu net sukelti ekonominę krizę
4. Investicinė politika siejama su globalizacija. Šalis neišvengiamai tampa labiau priklausoma nuo kitų šalių. Tai ypatingai liečia Lietuvą, kuri yra per maža valstybė, kad galėtų neįsilieti į pasaulinę rinką.
5. Apie 1990 m. Lietuva ėmė domėtis užsienio investuotojai. Šiandien šalyje investicijų apimtys išaugo. Šis šuolį galima sieti su privatizacija - investicijas pritraukė stambūs šalies strateginiai ir infrastruktūriniai objektai. Tai energijos ir dujų tiekimas, transportas, apdirbamoji pramonė ir finansinio tarpininkavimo sektorius, telekomunikacijos, naftos perdirbimo sektorius.
6. Lietuvos patrauklumą investicijoms lemia šie pagrindiniai veiksniai:
 - ✓ Lietuvos narystė NATO ir Europos Sąjungoje;
 - ✓ Jos strateginė geografinė padėtis tarp ES ir NVS;
 - ✓ Kvalifikuota bei konkurencinga darbo jėga;
 - ✓ Gerai išvystytas Lietuvos transporto kelių tinklas;
 - ✓ Laisvųjų ekonominių zonų (LEZ) steigimas;

✓ Galimybė verslo plėtrai panaudoti ES struktūrinių fondų lėšas.

7. Dėl integracijos į ES TUI didėjimą Lietuvoje, be kita ko, lėmė didesnis reinvestavimas, atsivėrusios naujos galimybės pasinaudoti ES fondų lėšomis, mažesni transakciniai veiklos perkėlimo ar plėtros kaitai ES viduje.
8. Pagal tiesioginių užsienio investicijų potencialo indeksą Lietuva UNCTAD pasaulio šalių rangų lentelėje 2004-2005 metais užėmė 40 vietą, Estija – 34, Latvija – 45. Tai rodo, kad Lietuva yra panašiam lygyje su kaimyninėmis Baltijos valstybėmis pagal patrauklumą investicijoms.
9. Pagal tiesioginių investicijų pritraukimo indeksą Lietuva UNCTAD pasaulio šalių rangų lentelėje 2004-2005 metais užėmė 68 vietą. Tuo tarpu Estija – 4, o Latvija – 48., kas parodo ženklų Lietuvos atsilikimą pagal TUI pasauliniame investicijų sraute.
10. Pastaraisiais metais pagal sukauptas tiesiogines užsienio investicijas tarp ekonominių veiklų Lietuvoje ryškiai pirmauja apdirbamoji pramonė, kuriai 2006 m. pradžiai teko trečdalis bendro investicijų kiekio. Didžiausio užsienio investuotojų dėmesio sulaukė maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyba.
11. 2006 metų pradžioje pagrindinių šalių - investuotojų Lietuvoje trejetuke išliko Danija, Švedija ir Rusija – jų dalys sudarė atitinkamai 15,2%, 13,6% ir 12,9% visų sukauptų tiesioginių užsienių investicijų.
12. 2000 - 2006 m. laikotarpiu pastebimi esminiai pokyčiai tiesioginių užsienio investicijų sektorinėje struktūroje, pasireiškiantys mažėjančiomis užsienio investicijų apimtims darbo jėgai ir kapitalui imliose srityse bei augančiomis užsienio investicijomis į paslaugų sektorių, ypač į finansinį tarpininkavimą, elektros, dujų ir vandens tiekimą.
13. Ypatingai ryški yra regioninė diversifikacija – TUI atėjimas į atskirus regionus yra labai skirtingas. Tai sąlygoja ir šalies rajonų pasiskirstymą į ekonomiškai stipresnius ir silpnesnius. Pasiskirstymas savo ruožtu įtakoja tam tikrą regionų užimtumą, nedarbo lygį. Vilniaus regionui šiandien atitenka daugiau nei 60% visų TUI. Tam įtakos turi tai, kad anksčiau Lietuvoje ekonomikos sektorius buvo siekiama daugiau centruoti, bazuoti arčiau sostinės. O investicijų pritraukimas į regionus yra itin svarbus ir reikšmingas.
14. Pagrindiniai veiksniai, ribojantys užsienio investicijas į Lietuvos ūkį:
 - biurokratija ir korupcija;
 - sunkumas gauti reikiamą informaciją;
 - didėjanti problema rasti kvalifikuotus specialistus;
 - pasitikėjimo tarp verslo partnerių ir kompetencijos stoka.
15. Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad Lietuvoje reikėtų didesnę dėmesį skirti investicijų įsisavinimo greičiui ir pajėgumui gerinti.

Pasiūlymai ir rekomendacijos

Rengiant priemones investiciniam klimatui gerinti, kad šalyje būtų daugiau investuojama į aukštą pridėdamąją vertę kuriančią bei aukštas ir vidutines technologijas naudojančią pramonę ir verslą, reikia įvertinti, jog tinka tik aktyvi investuotojų pritraukimo politika, kuri gali duoti norimų rezultatų. Tik aktyvi konkurencija dėl kiekvieno svarbaus investuotojo gali lemti sėkmę. Todėl siūlomos priemonės išreiškia kitų šalių patirtį ir priemones, kuriomis jos stengiasi pritraukti investuotojus ir siekia sukurti savitas konkurencingas sąlygas.

1. Lietuva vien vidinių išteklių pagalba negalės užtikrinti ilgalaikio stabilaus savo ūkio augimo ir būti ilgai priklausoma nuo ES paramos, todėl Lietuvos tolesnės pastangos pritraukti TUI bus sėkmingos tuo atveju, jei bus imtasi skubių priemonių parengti tikslingą užsienio investuotojų pritraukimo į atskirus sektorius strategiją.

2. Šalis turėtų nustatyti prioritetinius tikslus, kurių pagalba būtų galima pritraukti užsienio investicijas. Tam tikslui pasiekti reikėtų:

- gerinti Lietuvos pramonės struktūrą, didesnę dalį joje užimant mokslui imlioms šakoms;
- stiprinti esamus ir formuoti naujus pramonės klasterius;
- didinti bendrą Lietuvos pramonės tarptautinį konkurencingumą;
- didinti vietinių firmų tarptautinį konkurencingumą;
- pritraukti kapitalą ir pažangią patirtį;
- parengti investicijų skatinimo mechanizmus.

3. Parengti ir realizuoti šalies marketingo strategiją, išryškinančią lyginamuosius pranašumus.

4. Siekiant didinti investicijas į aukštesnę pridėdamąją vertę generuojančias veiklas, būtina radikaliai pakeisti valstybės požiūrį į mokslo ir verslo ryšius, sudarant sąlygas efektyviai panaudoti abiejų šalių potencialą. Skatinti švietimo įstaigų ir verslo sąveiką, plačiau subsidijuoti reikiamų konkretiems investiciniams projektams darbuotojų perkvalifikavimą.

5. Padėti įvairiems Lietuvos regionams kurti pramonines zonas, turinčias aiškia viziją ir strategiją. O taip pat realizuoti priemones, leidžiančias padidinti atskirų Lietuvos regionų (miestų, apskričių, rajonų) investicinį ir absorbcinį potencialą.

6. Panaudojant ES struktūrinių fondų lėšas, sukurti užsienio ir vietos investuotojų (esamų ir potencialių) informavimo sistemą apie Lietuvos pramonės ir verslo intelektinį, gamybinį, struktūrinį ir kitokį potencialą, taip pat – sektorines verslo išvalgos sistemas, leidžiančias gerai žinoti potencialių investuotojų ar verslo partnerių interesus, strategijas, veiklos

motyvus. Užtikrinti informacijos apie investavimui tinkamus žemės sklypus ir pastatus/patalpas prieinamumą potencialiems investuotojams.

7. Parengti Pelno mokesčio įstatymo pakeitimo projektą, numatantį lengvatas investicijoms į mokslinius tyrimus, eksperimentinę plėtrą, naujų technologijų įsigijimą bei patentavimą. O taip pat numatyti kitus finansinių paskatų instrumentus ir priemones, kuriais valstybė galėtų skatinti ūkio subjektus investuoti šias sritis bei aktyviau vykdyti inovacinę veiklą ir patentuoti komercinę ir strateginę reikšmę turinčius išradimus.

8. Įrengti pramoninius parkus su pilnai įdiegta infrastruktūra.

9. Skatinti prioritetinį dėmesį labiausiai konkurenciškomis, didesnę pridėtinę vertę kuriančioms tradicinėms ir aukštųjų technologijų ūkio šakoms, Lietuvos ūkio proveržio šakoms, o šis dėmesys turėtų būti realizuojamas valstybės resursų ir ES struktūrinių fondų paramos koncentravimu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas// Valstybės žinios. Nr. 1995.55-1351
2. Lietuvos Respublikos užsienio investicijų Lietuvos Respublikos teritorijoje įstatymas// Valstybės žinios. Nr. 1999.2-38
3. Lietuvos Respublikos užsienio investicijų draudžiamų ir ribojamų veiklos sričių Lietuvos Respublikoje įstatymas// Valstybės žinios. Nr. 1991.14-361
4. Lietuvos Respublikos ekonominių zonų pagrindų įstatymas//Valstybės žinios. Nr. 1995.53-1462
5. BAČKAITIS D., Barkauskas V. *Šalies konkurencingumą lemiantys veiksniai*//Ekonomika ir vadyba, 2005, P.22-25.
6. BAJO-Rubio O. *Foreign direct investment and trade: a causality analysis*. Madrid, 1999
7. BLOMSTROM M., KOKKO A. *The Economics of FDI incentives*.-National bureau of Economic Research (NBER), working paper 9489, 2003 [žiūrėta 2006 gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą www.nber.org/papers/w9489
8. BRAUNSTEIN E. *Foreign Direct Investment, Development and Gender Equity: A Review of Research and Policy*.- United nations research institute for social development (UNRISD), 2006. Geneva, 37 p. ISBN 92-9085-065-5.
9. BUSSE M., Groizard J. L. *Foreign Direct investment, Regulations and Growth*.- The World Bank, Policy Research Working Paper 3882, 2006
10. CASHIN P., Loayza N. *Paradise Lost? Growth, Convergence and Migration in the South Pacific*//International Monetary Fund Working Paper WP/95/28, 1995 [žiūrėta 2006 liepos 23 d.]. Prieiga per internetą www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9528.pdf
11. CIRULYTĖ R. *Tiesioginių užsienio investicijų ir ekonomikos augimo tarpusavio sąveika*//Verslas, vadyba ir studijos, 2003, P. 16. ISSN 1648-8156
12. CIRULYTĖ R. *Tarptautinių investicijų efektyvumo vertinimas*//Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 2004, P.57-64
13. DAVULIS G. *Teisinės bazės, reglamentuojančios užsienio investicijas Lietuvos Respublikoje, raida ir jos įtaka investicijų procesui*// Jurispudencija, 2003, T.47(39).P.97-109.
14. Didžiausi tiesioginių užsienio investicijų investuotojai Lietuvoje// www.verslovertai.lt
15. DOLLAR D., Aart K. *Institutions, Trade and Growth*.- Journal of Monetary Economics, vol. 50, No.1, p. 133-162.
16. DUNNING J. H. *The globalization of business*. London, Routledge, 1993

17. DUNNING J. H., Narula R. *The investment development path revisited*// Foreign Direct investment and Governments: Catalysts for economic restructuring. London, Routledge, 1996. p-42
18. DUNNING J. H. *Some antecedents of internalization theory*// Journal of International Business studies, Vol.34, No.2, 2003, P.108-115
19. FDI in Southeast Asia: Experience and future policy implications for developing countries//UNIDO Expert Group Meeting, Bangkok, 2005
20. FINDLAY R. *Relative Backwardness, Direct Foreign Investment, and the Transfer of Technology: a Simple Dynamic Model.*- Quarterly Journal of Economics, Vol 92, 1980. p. 203-226.
21. Foreign Direct Investment for Development: maximising benefits, minimising costs//OECD overview, 2002 <http://www.oecd.org/dataoecd/47/51/1959815.pdf>
22. GLASS A., Saggi K. *FDI policies under shared factor markets.* - Journal of International Economics, 49, 1999. p. 309-332.
23. HUANG D, Shyrai S. *Information externalities affecting the dynamic pattern of FDI- the case of China*// International Monetary Fund Working Paper WP/94/44, 1994 [žiūrėta 2006 liepos 23 d.]. Prieiga per internetą www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9444.pdf
24. HYMER S. *The large multinational „corporations“: an analysis of some motives for the international integration of business*// Revue Economique 19(6), p.949-973.
25. YAMIN M. *A critical re-evaluation of Hymer's contribution to the theory of the multinational corporation*//[žiūrėta 2006 liepos 19 d.]. Prieiga per internetą www.cbs.dk/departaments/int/seminarpapers/hyme.pdf
26. JOHNSON A. *The Effects of FDI Inflows on Host Country Economic Growth*// 2006 [žiūrėta 2006 spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.infra.kth.se/cesis/documents/WP58.pdf>
27. JUCEVIČIUS R. *Taikomojo mokslo tiriamojo darbo „Investavimo skatinimas gerinant investicinę aplinką Lietuvoje“ ataskaita.* Žinių visuomenės institutas, KTU verslo strategijos institutas, 2004
28. KALAŠINSKAITĖ K. *Tiesioginių užsienio investicijų į Lietuvos ūkį efektyvumo įvertinimas*// Verslas, vadyba ir studijos, 2003, P. 32. ISSN 1648-8156
29. KAMALY A. *Evaluation of FDI flows into the MENA Region*// 2002 [žiūrėta 2006 rugsėjo 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.erf.org.eg/9th%20annual%20conf/9th%20PDF%20Presented/Finance%20-%20Macro/FM-P%20Ahmed%20Kamaly.pdf>

30. KVAINAUSKAITĖ V. *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai*. Kaunas, Technologija, 2003. P.108. ISBN 9955-09-453-2
31. Lietuvos makroekonomikos apžvalga//Vilniaus bankas, 2006, Nr. 25 [žiūrėta 2006 lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą <http://www.seb.lt/pdf/lt/lma25.pdf>
32. Lietuvos statistikos metraštis 2006.// Statistikos departamentas. Vilnius, 2006
33. Lietuvos ekonomikos apžvalga 2005//www.lrv.lt
34. Lietuvos ekonomikos apžvalga 2006// Statistikos departamentas. Vilnius, 2006
35. Lietuvos ekonomikos perspektyvos 2006// www.dnb nord.lt
36. LIM E-G. *Determinants of, and the relation between FDI and Growth*// International Monetary Fund Working Paper WP/01/175, 2001 [žiūrėta 2006 rugsėjo 3 d.]. Prieiga per internetą www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp01175.pdf
37. MAYER T., Duesenberry J. S., Alibery R.Z. *Pinigai, bankai ir ekonomika*. Vilnius, 1997
38. MAKUSKIENĖ A. *Investicijos ir jų poveikis šalies makroekonominiams augimui*//Ekonomika ir vadyba, 2005, P. 111-113.
39. MANKOVSKA N. *The Relationship Between Foreign Direct Investment And Trade Flows In A Transition Economy: The Case Of Ukraine*//National University of Kyiv-Mohyla Academy, 2001 [žiūrėta 2006 birželio 29 d.]. Prieiga per internetą www.eerc.kiev.ua/research/matheses/2001/Mankovska_Nadiya/body.pdf
40. MCGRATH P.T. *Tarptautinės ekonomikos pagrindai*. Vilnius, Margi raštai, 1999
41. MOCK W. *Informacinių barjerų pasekmės investicijoms mažesnėse šalyje*. Esė santrauka
42. Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija// 2006 m. spalio 5 d. [žiūrėta 2006 spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lrv.lt/ES_parama/Strategijos_%20projektas_2006-10-05.pdf
43. PANT M. FDI and trade go hand in hand//The Economic Times, 2006/11/10 [žiūrėta 2006 lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://economictimes.indiatimes.com/articleshow/385622.cms>
44. PATTERSON N., Motala J. *Foreign Direct investment:Trends, Data, Availability, Concept and Recording Practices*// International Monetary Fund, 2004. Washington, D.C., 39 p., ISBN 1-58906-347-3.
45. PAUL T. *Tarptautiniai ekonomikos pagrindai*. Vilnius, 1999
46. RODRIGUEZ-Clare A. *Multinationals Linkages and Economic Development*.- American economic review, 1999. p. 852-873.
47. SALVATORE D. *International Economics*. New Jersey, Prentice Hall, 1998
48. SAMUOLIS G. *Tiesioginių užsienio investicijų apskaitos tobulinimas*. Vilnius, VGTU, 2002.

49. SAREL M. *On the Dynamic of Economic Growth*// International Monetary Fund Working Paper WP/94/138, 1994 [žiūrėta 2006 liepos 23 d.]. Prieiga per internetą www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp94138.pdf
50. SEMBENELLI A., Siotis G. *Foreign Direct Investment, Competitive Pressure, and Spillovers. An Empirical Analysis*// 2003 [žiūrėta 2006 sausio 20 d.]. Prieiga per internetą:
<http://web.econ.unito.it/sembenelli/sesi03.pdf>
51. SHATZ H., Venables A. J. *The geography of International Investment*. - World Bank Policy Research Working Paper, No.2338, 2000
52. TUI apžvalga Baltijos valstybėse// www.locomonitors.com
53. TVARONAVIČIENĖ M., Kalašinskaitė K. *Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos ūkį: tendencijų ir efektyvumo įvertinimas*// Verslas: teorija ir praktika, 2003, T.4(2). P.61
54. TVARONAVIČIENĖ M., Kalašinskaitė K. *Tiesioginės užsienio investicijų efektyvumo įvertinimas Baltijos šalyse*// Verslas: teorija ir praktika, 2003, T.4(3). P.129
55. VALAKEVIČIUS E. *Investicijų mokslas*. Kaunas, Technologija, 2001
56. VENGRAUSKAS V., Perminienė N. *Tarptautinis verslas*. Kaunas, Technologija, 2002
57. VERNON R. *Sovereignty at bay: The multinational spread of U.S. Enterprises*. New York, 1971:Basic Books
58. WALDKIRCH A. *Vertical FDI? A Host Country Perspective*// 2003 [žiūrėta 2006 vasario 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://129.3.20.41/eps/it/papers/0403/0403008.pdf>
59. World Bank. Lithuania Investment Climate Assessment. Draft report, ECSPF, December, 2004
60. World Investment Report 2006. FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development, New York and Geneva, 2006
61. ZERVOYIANNI A., Argiros G. *European Integration*. Athina, 2006. ISBN-13:978-0-333-77218-8.

Interneto šaltinių sąrašas

Dienraščio „Verslo žinios“ archyvas// www.vz.lt

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD)//www.oecd.org

Estijos ambasada Lietuvos Respublikoje// www.estamb.lt

Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas// www.EBRD.com

Global Competiveness Report// www.weforum.org

Jungtinių tautų konferencija dėl prekybos ir plėtros (UNCTAD)// www.unctad.org

Lietuvos Bankas// www.lb.lt

Lietuvos ekonominės plėtros agentūra // www.verslovartai.lt

Lietuvos valstybės turto fondas // www.vtf.lt

LR seimo įstatymų duomenų bazė // www.lrs.lt

Pasaulio Bankas // www.worldbank.org

Pasaulio investicijas skatinančių agentūrų asociacija (WAIPA)// www.waipa.org

Rusijos Federacijos ambasada Lietuvos respublikoje// www.rusemb.lt

Statistikos departamentas prie LRV // www.stat.gov.lt

Tarptautinis valiutos fondas // www.imf.org

Tarptautinis valiutos fondas// www.imf.org

Vokietijos ambasada Lietuvos Respublikoje// www.deutchebotschaft-wilna.lt

Santrauka

Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, priedai.

Darbe nagrinėjamos tiesioginės užsienio investicijos (TUI) Lietuvoje, analizuojama investicijų dinamika Lietuvoje 2000-2006 m.: aptariami investicijų srautų, pasiskirstymo pagal sektorius, užsienio šalis kitimas, regioniniai aspektai. Taip pat analizuojamas TUI efektyvumas šalies ekonomikos augimui analizuojant TUI ir BVP, eksporto ir importo priklausomybes.

Apžvelgiami užsienio ir Lietuvos autorių pateikiami TUI teoriniai aspektai- struktūra, funkcijos, aptariama ekonominė TUI reikšmė šalies ūkiui. Pateikiama TUI reglamentuojančios teisinės bazės analizė. Apžvelgiami TUI įtakojančių sąlygų bei veiksnių apibūdinimai, o taip pat ir skatinimo modeliai.

Darbe taip pat aptariamos TUI tendencijos ir skatinimo perspektyvos ateityje. Apibendrinami įvairių tyrimų duomenys, nurodantys trukdžius, kurie stabdo TUI atėjimą į Lietuvą, o taip pat išryškunami šalies privalumai.

Summary

This paper examines foreign direct investment (FDI) in Lithuania, analyze the structure and range of investment during period 2000-2006 in the country. Discusses the inflows of investment, distribution of the sectors, main investors, and regions. The paper analyse the efficiency of FDI on the development of national economy, based on relationship between FDI into the main branches of economics and GDP, import and export flows.

The main descriptions and classifications of foreign and Lithuanian authors about the conditions and factors that effect FDI are overlooked here. The low regulations for FDI are presented in paper also. Analyses concrete conditions and inducement for FDI in Lithuania, discusses possible alternative factors wich settle investment and stimulate it in the country.

Discusses FDI changing perspectives and incentive programs in the future. Generalize results of various researches that indicate the interferences for FDI inflows. And also note the fortes which effect FDI inflows in the country.

The author provides recommendations and proposals for strengthening Lithuania's position as an FDI destination.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

1 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 2000 – 2006 m. pradžioje ir jų pokytis

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tiesioginės užsienio investicijos, mln. Lt	8252	9337	10662	13184	13699	16193	18802
Tiesioginių užsienio investicijų pokytis, %		13,15	14,19	23,65	3,91	18,21	16,11

Šaltiniai: Lietuvos Statistikos departamentas prie LRV <http://www.stat.gov.lt/lt/>

2 lentelė. BVP, tenkantis vienam gyventojui perkamosios galios standartu, eurai

	2003	2004	2005
Liuksemburgas	237	241	251
Nyderlandai	124	125	126
Austrija	123	123	126
Airija	134	136	139
Danija	120	120	122
Belgija	119	119	118
Jungtinė Karalystė	116	118	117
Švedija	115	115	115
Suomija	109	111	111
Vokietija	112	111	110
Prancūzija	108	108	108
Italija	106	103	100
Ispanija	97	97	98
Kipras	85	88	89
Graikija	80	81	84
Slovėnija	77	80	82
Čekijos Respublika	71	72	74
Portugalija	73	72	71
Malta	74	71	70
Vengrija	61	61	63
Estija	51	53	60
Slovakija	53	54	57
Lietuva	47	49	52
Lenkija	47	49	50
Latvija	41	44	48
Vidurkis	95,2	96,04	97,64

Šaltiniai: Eurostat

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL

1 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos pagal šalis investuotojas Lietuvoje 2000 – 2006 m.

	Investuotojų skaičius						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Iš viso	1893	1996	2168	2444	2652	2901	3150
Vokietija	371	384	397	432	457	451	467
Estija	86	103	130	159	187	224	248
Latvija	54	70	98	139	167	210	246
Danija	116	133	173	190	212	234	234
Švedija	133	147	151	160	162	174	204
JAV	157	165	170	182	198	191	184
Norvegija	59	69	85	117	133	160	183
Suomija	89	95	120	131	143	166	179
Rusija	121	115	110	125	135	149	157
Jungtinė Karalystė	105	107	113	129	130	127	146
Lenkija	113	111	107	126	126	126	130
Airija	55	33	28	21	19	27	38
Austrija	18	16	22	25	28	27	30
Baltarusija	24	16	24	33	34	37	40
Belgija	17	22	18	22	20	30	30
Čekija	29	24	23	22	22	22	26
Graikija	6	5	5	4	6	5	6
Islandija	4	3	4	4	8	11	15
Ispanija	2	2	4	4	8	6	10
Italija	29	34	43	43	46	47	61
Izraelis	12	12	11	15	17	22	24
Kanada	16	16	14	15	16	14	16
Kazachstanas	4	3	4	4	5	6	7
Kinija	12	15	21	22	24	33	37
Kipras	8	13	11	15	23	26	27
Lichtenšteinas	4	10	8	8	10	11	10
Liuksemburgas	13	16	18	19	24	28	32
Nyderlandai	58	68	73	85	94	109	113
Panama	9	7	5	5	4	3	5
Prancūzija	35	37	40	48	51	54	64
Slovakija	4	4	4	4	4	2	3
Šveicarija	38	43	44	38	42	48	54
Turkija	7	6	5	7	7	11	7
Ukraina	27	25	22	21	24	28	25
Vengrija	9	8	8	9	10	11	12
Mergelės salos (Britų)	3	5	10	8	4	3	4
Kitos šalys	46	54	45	53	52	68	76

Šaltiniai: Lietuvos Statistikos departamentas prie LRV <http://www.stat.gov.lt/lt/>

1 lentelė. Pagrindinės šalys investuotojos Lietuvoje (mln. Lt)

	2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006	
	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%
Iš viso	8252	100	9337	100	10662	100	13184	100	13699	100	16193	100	18802	100
Danija	801	9,7	1704,2	18,3	1982,9	18,6	2261,9	17,2	2374,4	17,3	2465,8	15,2	2860,5	15,2
Švedija	1443,9	17,5	1618,1	17,3	1720,6	16,1	2016,3	15,3	2009,8	14,7	2435,4	15,0	2554,3	13,6
Rusija	114,3	1,4	93,8	1,0	167,1	1,6	687,3	5,2	796,2	5,8	1366,2	8,4	2434	12,9
Vokietija	632	7,7	689,3	7,4	984,5	9,2	1263,6	9,6	1334,8	9,7	1839,2	11,4	2174,6	11,6
Estija	341,5	4,1	597,3	6,4	1071,5	10,1	1547,3	11,7	1150,7	8,4	1238,7	7,6	1541,1	8,2
Suomija	872,1	10,6	562,9	6,0	619,4	5,8	814,7	6,2	1172,7	8,6	1255,6	7,8	1524,7	8,1
Nyderlandai	116,8	1,4	107,2	1,1	194,4	1,8	239,7	1,8	467,7	3,4	704	4,3	704,4	3,7
JAV	1103,2	13,4	917,5	9,8	882,6	8,3	1141,9	8,7	1162,1	8,5	1034,2	6,4	644,1	3,4
Austrija	58,4	0,7	63,2	0,7	46,1	0,4	42,3	0,3	49,4	0,4	506,4	3,1	516	2,7
Norvegija	314,8	3,8	397,2	4,3	399,2	3,7	388,5	2,9	421,1	3,1	460,6	2,8	488,1	2,6
Kitos šalys	5445,3	29,7	6692	27,7	7448,7	24,4	9009,4	21,1	9275,7	20,1	10993	18,0	13384	18,0

Šaltiniai: Lietuvos Statistikos departamentas prie LRV <http://www.stat.gov.lt/lt/>

2 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis (mln. Lt)

	2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006	
	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%
Iš viso	8252,1	100	9337,3	100	10662	100	13184	100	13699	100	16193	100	23896	100
Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	41,8	0,5	44,9	0,5	50,6	0,5	60,9	0,5	111,7	0,8	127,8	0,8	168,1	0,7
Apdirbamoji gamyba	2625,1	31,8	2686	28,8	2728,7	25,6	3863,6	29,3	4260,2	31,1	5503,2	34,0	9457,6	39,6
Elektros, dujų ir vandens tiekimas	0,4	0,0	237,7	2,5	272,1	2,6	479,1	3,6	604,9	4,4	1199,1	7,4	2994,4	12,5
Statyba	57,9	0,7	69,8	0,7	68,9	0,6	141,8	1,1	158,7	1,2	194,1	1,2	283	1,2
Didmeninė ir mažmeninė prekyba	2023,9	24,5	2121,4	22,7	2178,4	20,4	2283,1	17,3	2453,7	17,9	2584,2	16,0	2636,9	11,0
Finansinis tarpininkavimas	1126,7	13,7	1514,4	16,2	2120,6	19,9	2643,4	20,1	2155,6	15,7	2337,8	14,4	2944,1	12,3
Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	317,1	3,8	488,6	5,2	758,9	7,1	935,7	7,1	1004,4	7,3	1377,1	8,5	1524,7	6,4

Šaltiniai: Lietuvos Statistikos departamentas prie LRV <http://www.stat.gov.lt/lt/>

1 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse ir jų pokytis

Apskritys	2002		2003		2004		2005		2006	
	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%
	10661,9	100	13183,8	100	13699,4	100	16192,6	100	18802,4	100
Alytaus	147,0	1,4	141,2	1,1	189,6	1,4	170,6	1,1	198,2	1,1
Kauno	1310,6	12,3	1573,4	11,9	1849,4	13,5	1886,9	11,7	1957,9	10,4
Klaipėdos	1294,6	12,1	1361,9	10,3	1547,4	11,3	1743,3	10,8	2269,2	12,1
Marijampolės	61,3	0,6	73,6	0,6	78,1	0,6	112,0	0,7	100,3	0,5
Panevėžio	453,1	4,2	459,8	3,5	678,5	5,0	728,3	4,5	731,3	3,9
Šiaulių	165,9	1,6	179,1	1,4	187,2	1,4	193,7	1,2	264,5	1,4
Tauragės	19,5	0,2	14,6	0,1	22,6	0,2	21,5	0,1	27,0	0,1
Telšių	17,1	0,2	555,7	4,2	767,9	5,6	1171,6	7,2	1446,6	7,7
Utenos	205,0	1,9	335,3	2,5	251,7	1,8	218,4	1,3	207,6	1,1
Vilniaus	6988,0	65,5	8489,2	64,4	8127,0	59,3	9946,3	61,4	11599,8	61,7

Šaltiniai: Lietuvos Statistikos departamentas prie LRV <http://www.stat.gov.lt/lt/>

2 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse ir jų pokytis

Eil. Nr.	Įmonė	Ekonominė veikla	Užsienio kapitalas (litas)
1	TEO LT, AB	Telekomunikacijos	814.912.760
2	AB "MAŽEIKIŲ NAFTA"	Rafinuotų naftos produktų gamyba	707.454.130
3	AB bankas "Hansabankas"	Komercinių bankų veikla	569.712.000
4	AB "LISCO BALTIC SERVICE"	Krovinių vežimas jūrų laivais	332.547.434
5	AB "EKRANAS"	Elektroninių lempų ir vamzdžių bei kitų elektroninių komponentų gamyba	323.087.080
6	UAB "Bitė Lietuva"	Telekomunikacijos	233.663.605
7	UAB "HAKONLITA"	Nekilnojamojo turto parengimas ir pardavimas	214.872.900
8	AB "LIFOSA"	Trąšų ir azoto junginių gamyba	210.205.640
9	AB Sampo bankas	Komercinių bankų veikla	184.908.000
10	AB SEB Vilniaus bankas	Komercinių bankų veikla	154.414.230
11	AB bankas "Snoras"	Komercinių bankų veikla	137.267.200
12	UAB "LUKOIL BALTIJA"	Kietojo, skystojo ir dujinio kuro bei priedų didmeninė prekyba	125.200.000
13	UAB "ŠVYTURYS – UTENOS ALUS"	Alaus gamyba	118.000.000
14	UAB "RIMI LIETUVA"	Mažmeninė prekyba	101.822.848
15	UAB "Lidl"	Mažmeninė prekyba	95.000.000
16	UAB "LIETUVA STATOIL"	Automobilių degalų mažmeninė prekyba	85.000.000
17	AB "Lietuvos draudimas"	Ne gyvybės draudimas	80.562.000
18	UAB "Sicor Biotech"	Farmacinių preparatų gamyba	78.781.000
19	UAB "Orion Global pet"	Vilnos pluoštų paruošimas ir verpimas	77.688.000
20	UAB "NESTE LIETUVA"	Automobilių degalų mažmeninė prekyba	70.983.000

Šaltiniai: Lietuvos Statistikos departamentas prie LRV <http://www.stat.gov.lt/lt/>

Stjudento kriterijus = 7,7086

1 lentelė. Priklausomybės tarp BVP ir TUI struktūros pagal atskiras ekonominės veiklos sritis įvertinimas*

Metai	BVP, mln. Lt	TUI iš viso, mln. Lt	TUI dalis į žemės ūkį, miškininkystę ir žuvininkystę	TUI dalis į statybos sektorių	TUI dalis į pramonės sektorių	TUI dalis į paslaugų sektorių
2000	45147,60	8252	0,48	0,75	28,77	66,39
2001	47958,30	9337	0,47	0,65	25,59	69,57
2002	51971,22	10662	0,46	1,08	29,31	64,59
2003	56804,04	13184	0,82	1,16	31,10	61,67
2004	62586,69	13699	0,79	1,20	33,99	55,76
2005	71200,13	16193	0,70	1,18	39,58	45,33
Porinės koreliacinės analizės koeficientas (r)		0,99	0,72	0,81	0,95	-0,97

2 lentelė. Priklausomybės tarp TUI ir eksporto bei importo įvertinimas, mln. Lt**

Metai	Importas	TUI	Eksportas	TUI
2000	20877,00	8252	14193,00	8252
2001	24241,00	9337	17117,00	9337
2002	27479,00	10662	19117,00	10662
2003	29438,00	13184	21263,00	13184
2004	34384,00	13699	25819,00	13699
2005	43152,00	16193	32767,00	16193
Porinės koreliacinės analizės koeficientas (r)		0,97		0,97

* Duomenys iš Statistikos departamento prie LRV

** Duomenys iš Statistikos departamento prie LRV